

Hutgheest

JAARBOEK HISTORISCHE VERENIGING OUD UITGEEST 2007

De Deijle's en de molens
Malaria in Uitgeest?
Drieduizend jaar bewoning bij Assum
De Oude Oven sinds 1855
100 jaar slagerij Tromp
Kroniek 2006

Hutgheest

JAARBOEK
HISTORISCHE VERENIGING OUD UITGEEST

*Historische Vereniging Oud Uitgeest
in samenwerking met
Uitgeverij De Doelenpers*

Hutgheest is een uitgave van de historische 'Vereniging Oud Uitgeest' en verschijnt jaarlijks. Secretariaat: Molenweg 12, 19911 BS Uitgeest. Redactieadres: Benesserlaan 234 1911 VJ Uitgeest.

ISBN: 90-70655-13-6

Het bestuur stelt zich ten doel de belangstelling voor en de studie van Uitgeest te stimuleren en historische gegevens vast te leggen en te behouden. Het verenigingsgebouw 'Het Regthuys' Kerkbuurt 3 is opengesteld voor informatie en inlichtingen iedere dinsdagavond van 20.00 tot 21.30 uur of na afspraak.

Bestuur:

A. Groen, voorzitter
R. Dijkstra, secretaris
G.T. Plaisier-Wartenhorst, penningmeester
B. Beentjes, lid
R. Berger-v.d.Eng, lid
G. Enkt-Mors, lid
E. Ghezzi-Zweeris, lid
C. Tonglet, lid

Lay-out en productie:

Drukkerij Ter Burg B.V. te Alkmaar

Bankrelatie:

Rabobank IJmond Noord rek. nr. 36.34.60.780
Postgiro 4323889

Kosten lidmaatschap € 15.- per jaar
U ontvangt meerdere keren per jaar 'de Nieuwsbrief' waarin mededelingen van de vereniging en het jaarboek 'Hutgheest'

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt dankzij:

Aannemersbedrijf J.M. Putter
Algemeen Assurantiekantoor P. de Groot & zoon
Autobedrijf Overeem
AVBU
Bakkerij A. Putter
Bakkerij J.M. de Goede
Bas Martens
Doe-het-zelf-centrum Wijnand Tiebie
Drukkerij Ter Burg B.V. Alkmaar/ Uitgeverij
De Doelenpers BV Alkmaar
Hans Weeren B.V.
Jan Tiebie Schilders
Putter Stukadoorsbedrijf
Rabobank IJmond Noord
Siro-marskramer-E Norm
Ton Scholten-Tegeltiek
Waardenburg Auto
Witte B.V. C.V.- en loodgietersbedrijf
Zonjee-Optiek

Bij de voorplaat:

De Langebuurt omstreeks 1903 ter hoogte van het Kuiperspad

Voorwoord

Dit jaar een gevarieerde Hutgheest met daarin een verhaal over de molenaarsfamilie Deijle. Geslachtenlang waren zij molenaars op onze Uitgeester molens. Dan een verhaal over een nu verdwenen ziekte; malaria, welke in vroeger tijden ook in Uitgeest voorkwam. We gaan ver terug in de tijd met een voorpublicatie van een nog nader uit te werken verslag over de opgravingen op de Waldijk. Dit zal uiteindelijk in een uitgebreidere context gaan uitkomen als Hollandia-reeks 171. Daarna zijn er twee verhalen over Uitgeester middenstanders op de Langebuurt die er al anderhalve, respectievelijk een eeuw lang hun bedrijf hebben. Tot slot staat er achter in het boek een korte kroniek met kleine wetenswaardigheden uit ons dorp over het jaar 2006. Wij wensen u weer veel leesplezier toe.

De redactie

Inhoud

De Deijle's en de molens	pagina 5
Malaria in Uitgeest?	pagina 20
Drieduizend jaar bewoning bij Assum	pagina 24
De Oude Oven sinds 1855	pagina 42
100 jaar slagerij Tromp	pagina 58
Kroniek 2006	pagina 68

De Deijle's en de molens

Rein Dijkstra

De Dorregeestermolen (±1950) waar de eerste Deijle begon als molenaar. Het woonhuis en toegang nog intact en aanwezig. (Oud Uitgeest)

Inleiding

De familie Deijle zal bij de inwoners van Uitgeest bepaald niet onbekend zijn. In diverse publicaties is er wel over één van de familieleden geschreven. Hier zal de nadruk worden gelegd op de familieleden met betrekking tot de molens.

Eerst wordt een kort overzicht gegeven van de familie, dan een indruk van de Uitgeester molens en hun plaatsing, waarna de betrekking tussen de Uitgeester molens en de familie Deijle wordt beschreven. Deijle is al geslachtenlang een Uitgeester familie, voorzover kon worden nagegaan al vanaf de 18^e eeuw. Opvallend is dat al in die tijd de familienaam Daijle incidenteel werd gebruikt. De schrijfwijze kan verschillen van Daijle, Deile en Deijlen. De betekenis van de ach-

ternaam Deijle is niet te achterhalen, het zou kunnen duiden op een laagte, del of dal.

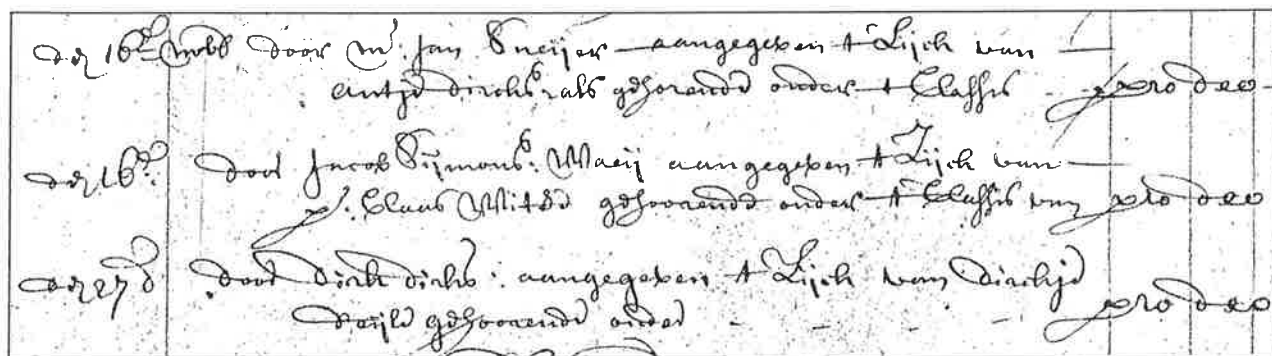
Familie Deijle

De eerste Deijle die kon worden teruggevonden was Dirck Dircksz en zijn vrouw Guurtie Claes die een zoon krijgen op 31 januari 1733 en waarmee ons verhaal dan ook begint. Afwisselend wordt door Dirck zijn patroniem Dircksz en zijn achternaam Daijle gebruikt.

Het was al een vroeg gebruik van de achternaam, in aanmerking genomen dat pas in 1811 het kiezen van een achternaam door Napoleon verplicht werd gesteld. Een vroeg bewijs van het gebruik van de achternaam werd aangetroffen bij het overlijden van Dirck zijn dochtertje Dirckje op 27 november 1722. Er staat dan in het Begravenisboek van de Impost dat Dirckje Deijle is overleden. Zij wordt daar aangegeven door de vader Dirk Dircksz.¹

Deze Dirck Dircks was getrouwd met Guertje Claes op 8 oktober 1718. Zij waren geen impost, of BTW in termen van vandaag, verschuldigd. Hun zoon Arien Dirckz Daijle (1733-1795) zette als enige zoon de familienaam voort. Hij trouwde twee keer, de eerste maal met Aaltje Claes (1731-1775) en daarna met Antje Gerrits Bos (1732-1801). Vanaf Arien kon een vast familieverband worden vastgesteld.

Van de kinderen uit dit huwelijk is alleen Jan Ariens Daijle (1759-1821) voor ons verhaal van betekenis want zijn broers en zusters Klaas (1756), Jacob (1759), Geurtie (1762), Maertie

Belasting was Dirck Dircksz. niet verschuldigd voor de begrafenis van zijn dochter Dirckje Deijle in 1722. (archief Oud Uitgeest)

*Registre Civique de la Commune de
Vil Morvaux*

Département de l'Indre-et-Loire

N ^o de l'inscription	Nom	Profession	Année de naissance	Coopie de l'acte de naissance	Lieu de naissance	Année de naissance	Signature	Signature
24 1811	Harrovald Huijgenbos	Boisier Land	1809 1774	28 1774	St. Germain 1774	1774	Huijgenbos	Huijgenbos
	Boers Daijle	Land	1765					
	Land							

Deel van het Registre Civique uit 1811 waarin Jan Daijle als timmerman te boek staat. (archief Oud Uitgeest)

(1764) Dirk (1765) en Maertie (1767) zijn om te beginnen al heel vroeg overleden. Daarnaast heeft Jan de begrafenis verzorgd van zijn vader Arien in 1795 en zijn eerder overleden broer Klaas (1757-1800), hoewel Klaas een vrouw en twee kinderen naliet. Zijn broer Dirck (1769-1816) is tenslotte niet belangrijk voor het vervolg van de hierna beschreven geschiedenis van molenaars en molens.

Dat Jan als enige Deijle was overgebleven is voorts terug te vinden in het 'Registre Civique' van Uitgeest. Dit register was een lijst van de mannelijke bevolking vanaf 20 jaar die dienst konden doen in het Franse leger gedurende 1811-1813, de zogeheten conscriptie. Uit deze lijst werd vervolgens de benodigde mankracht ingeloot. Wel kon vrijstelling worden verkregen, hetzij tegen betaling, hetzij een vervanger of remplaçant kon worden gevonden. Het leger van Napoleon had continue een dringende behoefte aan aanvulling want het leger was door de vele oorlogen tegen de omringende landen aanmerkelijk uitgedund en verzwakt. De invoering van dit register sinds juli 1811 was tevens het begin van de invoering van de burgerlijke stand. In het register vinden wij Jan Daijle dan als nummer 2145 op 24 mei 1811 met timmerman als beroep. Jan trouwt drie maal; voor de eerste maal met Trijntje Huijgenbos (?-1785). Het echtpaar

Statieportret van de familie Cor Deijle Azn, die woonachtig waren op de Dorregeester molen. (familie Sprengers-Deijle)

De familie Arie Deijle Czn bij molen De Kat ±1926. Bovenaan rechts Cor, Freek en iets lager Ab, die bekend werd in het dorp om zijn handel in eieren en met Kerstmis kon je bij hem terecht voor kippen of konijnen. Zittend pa Arie Deijle en moe Petronella Heijne. Voor de gezusters zie stamboom. (Ronald Deijle)

bleef kinderloos. Dan trouwt Jan met Neeltje den Ruyter (?). Het huwelijk blijft kinderloos Tot slot trouwt Jan met Grietje Kuyper (?). De zoon die uit het laatste huwelijk wordt geboren is Adrianus, Arien of Arie Daijle (1818-1873). En Arie kreeg een zuster Cornelia, die werd geboren in 1821.

De zoon van Jan, Arien Daijle (Arie) is drie maal getrouwd geweest. Zijn eerste vrouw was Jannetje Madder (1821-1849). De kinderen uit dit huwelijk zijn een andere kant opgegaan dan dat van molenaar en zij verhuisden voor het merendeel naar Akersloot.

Voor de tweede maal trouwde Arie met Marijtje Bakker (1818-1866). Voor de derde maal trouwde Arie met Cornelia Stet (1825-1910)

Uit het tweede huwelijk worden Cornelis (1850-1928), Maartje (1852), Maartje (1856) en Jansje (1859) geboren en het derde huwelijk bracht een dochter Marijtje (1869) voort.

Uit de overlijdensakte op zes november 1873, toen Arie overleed en werd aangegeven door zijn zoon Cornelis, blijkt dat Arie dagloner en afwisselend werkmans van beroep was en woonachtig was op Dorregeest.

Wij gaan nu verder met Cornelis (1850-1928). Hij trouwt met Petronella (Pietje) Weijpers (1854-

1927). Uit dit huwelijk worden geboren: Marijtje (1877-1949), Johannes (1878-?), Arie (1880-1961), Anna (1882-1895), Jan (1883- ?), Cornelis (1885-1967), Willem (1886-1971), Jansje (1888-?), Jansje (1889-1948), Jan (1891-1974), Pieter (1893-1917) en Grietje (1898-1917).

De voor ons van belang zijnde kinderen van Cornelis en waar het verhaal mee wordt verder gegaan, zijn: Arie (1880-1961), Cornelis (1885-1967) en Willem, ook wel Wub genoemd (1886-1971). Daarbij ontbreken nog Cor de zoon van Arie Deijle en Frederik (Freek) eveneens een zoon van Arie. Nu hebben we alle molenaars op een rijtje, die ieder afzonderlijk besproken zullen worden.

Arie (1880-1961) is twee maal getrouwd geweest, het eerste huwelijk was met Maria Castricum (1885-1910). De kinderen uit dit huwelijk waren:

Cornelis (1907-1977)

Maria (1909-1953)

Frederik (1910-1980)

Frederik (Freek) werd ruim veertien dagen voor het overlijden van zijn moeder geboren. Hij was een zogenaamde thuishaalder, dat wil zeggen zijn eerste levensjaren bracht hij weliswaar door bij

In 1920 stonden De Eerste en De Tweede Broekermolen er nog. De 'schuilplaatsen' bij de molens zijn goed herkenbaar. (Oud Uitgeest)

zijn vader maar al op jonge leeftijd kwam hij bij zijn oom Willem op De Dorregeestermolen te wonen. Want al vroeg wist hij dat hij molenaar moest worden. Ook Frederik (Freek), als ook zijn broer Cornelis zullen wij later volgen. Evengoed bleven de contacten van Freek met zijn familie op molen De Zien goed.

Cornelis (1907-1977) de broer van Freek trouwt met Grietje Heine (1910-?). Hun zoon Arie (1938) gaat een andere kant op en wordt timmerman en valt buiten onze beschouwing.

Het tweede huwelijk van Arie was met Petronella Heijne (1887-1953) ook wel Urker Nel genoemd. Uit dit huwelijk komen voort: Petronella (1915-1999), Grietje (1916-2002), Bertha (1917-), Albertus (1917-), Cornelia (1919-1995) en Jansje (1921-2002).

Cornelis jr. (1885-1967) trouwt met Johanna Beemsterboer (1888-1934). Kinderen uit dit huwelijk zijn Petronella Maria (1914-1994), Cornelia (1916-1926), Margaretha (1918-1998), Jacob (Jaap) (1920-) en Johanna Maria (Jos) (1922-). Het gezin gaat wonen aan de Lagendijk 28, nu 8, dat is de Tweede Broekermolen en voor het beroep van Cornelis staat arbeider genoteerd. In 1936 komt Maria Zonderzorg, een nichtje oud 5 jaar, korte tijd inwonen bij de familie omdat haar moeder was overleden. Zij is later naar Wouter Groot op het Bonkenburg verhuisd. Toen zijn jongste dochter Jos trouwde in 1946 kwam Pietje Rietveld (Opoe) het huishouden bestieren en zij bleef dit doen tot aan het overlijden van Cor. De andere kinderen waren al niet meer thuis. Zoon Jaap heeft nog een tijdje gewoond in een huis dat bij de boerderij van Winter heeft bestaan op Lagendijk 20 nu 10. Het is de boerderij die nu

bewoond wordt door het echtpaar Albrecht. Het huis naast de boerderij is nu afgebroken.

De diverse molens en hun ligging in de polders

Alvorens verder te gaan kijken naar de molenaars van de verschillende molens, is het goed om in het kort de ontwikkeling van de Uitgeester polders met de daarin liggende molens aan te geven. Sinds 2003 is er in de kop van Noord-Holland slechts één waterschap overgebleven het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier. Dat is een gevolg geweest van een fusie van diverse reeds eerder samengevoegde waterschappen. Voor de omgeving van Uitgeest was dat Het lange Rond, die in 1976 tot stand kwam als resultaat van de hierna te volgen afzonderlijke kleinere waterschappen, die weer ontstaan zijn uit polders die veelal historisch van oorsprong zijn en wel gaan vanaf de 13e eeuw. Rond Uitgeest en voor ons verhaal van belang, zijn het de volgende polders/waterschappen: De Uitgeester- en Heemskerker Broek, groot 1805 hectare, welke zich uitstrekten vanaf de duinen en liep tot aan het Uitgeestermeer. De polder werd bemalen vanuit Uitgeest.

Aan de Lagendijk hebben ooit vijf watermolens gestaan, die de polder droog moesten houden. Deze molens hadden de Molensloot gemeen van waaruit het water werd opgebracht vanuit de Uitgeester- en Heemskerker Broekpolder en uitgeslagen op het Uitgeestermeer. Iedere molen had zijn eigen uitwateringssloot op het meer.

De vijfde molen werd na brand in 1805 niet meer opgebouwd. Met de bouw van het stoomgemaal aan de Meldijk in 1874 werden de derde en vierde molen in 1876 gesloopt. De Eerste en Tweede Broekermolen werden als reserve maalcapaciteit aangehouden tot 1925. Als het gemaal van stoom overgaat op elektriciteit neemt het polderbestuur het besluit de laatste twee molens één jaar stil te zetten. De Eerste Broekermolen wordt verkocht en gesloopt. De Tweede Broekermolen wordt in 1930 verkocht aan Cor Deijle.

Het tweede grote waterschap is de Castricummerpolder, groot 892 ha. met molen De Dog aan de Limmerweg 18. In 1893 werd er naast de molen een stoomgemaal gebouwd. Dat maakte dat de windbemaling overbodig werd, maar de molen bleef bedrijfsklaar en werd als reserve aangehouden.

Aan de Limmerweg 2 staat watermolen De Kat. Deze molen bedient polder De Zien, deze is groot

Molen De Dog met gemaal en woning ±1927 toen was Nic. Ooijevaar er molenaar. (Oud Uitgeest)

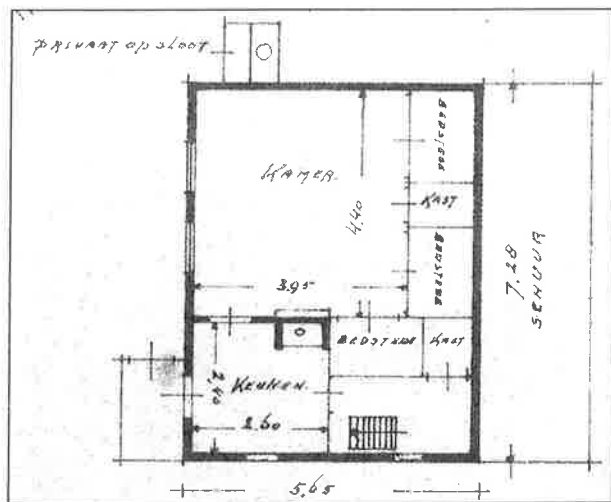

Molen De Kat ±1960. Achter de molen is de 'schuilgelegenheid' zichtbaar.

183 ha. Het bestemmingsplan 'Mollenveld' werd ontwikkeld, met de huizenbouw aan de Molenweg en omgeving. Dat leidde in 1961 tot bezwaren van het polderbestuur, vanwege de dan ontstane slechte windvang voor de molen. De gemeente besloot een krediet te verstrekken om de molen ook elektrisch te kunnen laten malen, waarmee het polderbestuur haar bezwaar zou opheffen. De kosten daartoe zouden worden verdisconteerd in de grondprijzen van de toekomstige

ge woningen op het Mollenveld. Op 7 juni 1961 werd door de gemeenteraad aldus besloten.

De Dorregeestermolen op Dorregeest 2 werd bewoond net als de andere hiervoor genoemde molens. Op 6 december 1895 trof een blikseminslag zowel molen De Dog als De Dorregeestermolen, beiden brandden af. Daarbij vielen vier slachtoffers.² Het gevolg hiervan was dat er bij elke molen ten tijde van zulk gevaar voor onweer

Gedeelte van de bouwtekening uit 1896 van het huis naast De Dorregeestermolen. (Andries de Jong)

een schuilgelegenheid zou worden gebouwd. Deze schuilgelegenheid werd wel op verschillende manieren opgelost vanaf een sobere schuilhut tot een compleet woonhuis.

Voorbeelden zijn nog zichtbaar, zoals bij de Tweede Broekermolen met de pas gerestaureerde hut en naast De Dog het woonhuis waar molenaar Jan Dam nu woont.

Naast De Dorregeester heeft een woonhuis gestaan. In 1896 werden beide molens, De Dog en De Dorregeester, weer herbouwd, als ook het woonhuis naast De Dorregeestermolen.

Molenbouwer D. Poland bouwde De Dorregeester voor fl. 6899,- en het huis ernaast werd door G.P.B. Schermer te Uitgeest neergezet voor fl. 1139,-

De Deijle's als molenaars

Om de hoofdpersonen van het verhaal in herinnering te brengen worden de molenaars nog eens op een rijtje gezet, deze molenaars zijn:

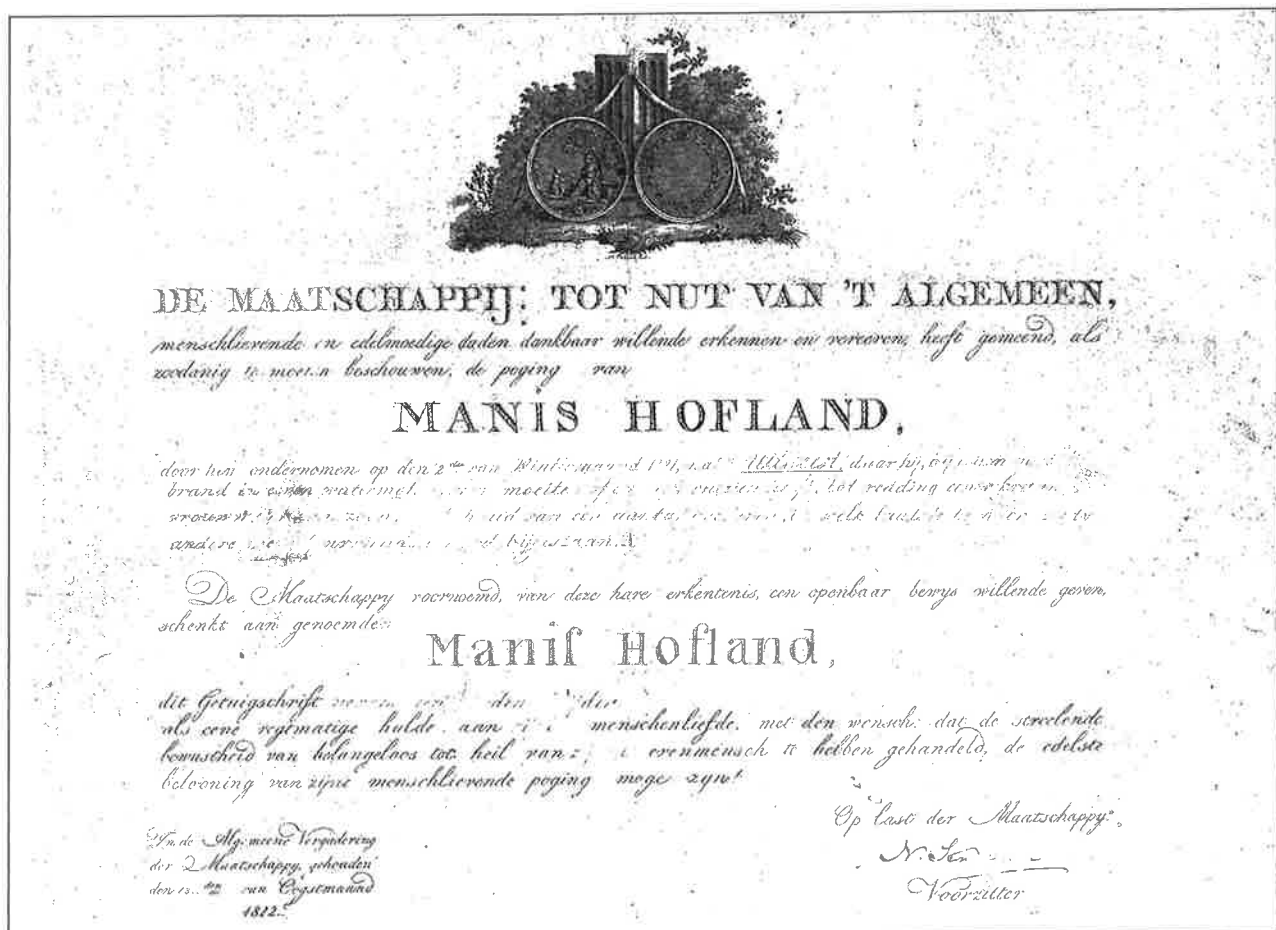
Cor sr.	(1850-1928)
Cor jr.	(1885-1967)
Willem	(1886-1971)
Arie	(1880-1961)
Cor Azn	(1907-1997)
Freek	(1910-1980)

Op de Derde Broekermolen, die ooit deel uitmaakte van de vijf eerder genoemde molens aan de Lagendijk, zou een Jacob Deijle molenaar geweest moeten zijn. Deze molen brandde af op de 'tweede van de Wintermaand in 1821', getuige het certificaat uitgereikt door de Maatschappij tot Nut van het Algemeen op de 13e van de Oogstmaand 1822 aan Manis Hofland 'tot redding eener kraamvrouw met haaren zoon'. De molen werd in hetzelfde jaar weer opgebouwd. Er is slechts één bron die vermeldt dat er toen Jacob Deijle molenaar was.³ Het blijkt echter dat er in de familie slechts één Jacob Deijle is geweest die in 1759 werd geboren en slechts veertien dagen heeft geleefd, die kan het niet zijn geweest. Het zou een broer van Jan Deijle geweest zijn. Jan zelf overleed in het jaar van de brand op 62 jarige leeftijd. Het gaat bij de brand en in genoemd certificaat om een vrouw met een pas geboren baby, die werden gered. Dat zou dan Jan Deijle's vrouw Grietje Kuijper geweest moeten zijn met haar zoon Arie die dan al 3 jaar was, ook niet waarschijnlijk. Theoretisch zou dan Jan tot aan de brand molenaar geweest kunnen zijn. Hij was van professe timmerman. Dat zal voor een

molenaar een pré geweest zijn. Echter aantoonbaar als molenaar heeft hij niet gefunctioneerd, daar laten de archieven zich verder niet over uit.

Bij de volgende Deijle's ligt het gelukkig wat duidelijker en zullen wij eerst gaan kijken naar Arie Deijle (1818-1873), die we hiervoor als driejarig kind tegenkwamen. Als hij aangifte doet van de geboorte van zijn zoon Cornelis op 23 september 1850 is hij woonachtig op Dorregeest. Bij de drie trouwdata in 1842, 1849 en 1867 is hij woonachtig in Uitgeest en is hij van beroep respectievelijk boerenknecht, dagloner en werkman. Dit duidt niet direct op molenaarschap. Het kan zijn dat hij bij zijn zoon Cor (1850-1928) op De Dorregeestermolen heeft gewoond. Het vak van molenaar werd in de praktijk aangeleerd, dan zou Arie molenaar geweest kunnen zijn.

Dan komt de eerste molenaar in zicht. Het is Cornelis de zoon van Arie. Als hij zijn overleden vader aangeeft bij de burgerlijke stand in 1873, zijn leeftijd is dan 23 jaar, is hij van beroep 'daglooner'. Twaalf jaar later, hij geeft dan de geboorte van zijn zoon Cornelis aan, is hij watermolenaar en woonachtig te Dorregeest. Dat vak zal

Deel Oorkonde Maatschappij tot het Nut van het Algemeen uit 1822. (J. van Eerden)

No. 10

Heden den beenden Febrary Achttienhonderd
vijf en tachtig, is voor ons ondergeteekende, Ambtenaar van den burger-
lijken stand der gemeente Urgeest, verschenen Cornelis
Deijle
 van beroep seinmolenaar oud wasserendertig
jaren, wonende te Uitgeest
 die ons heeft verklaard, dat op den beenden
beenden des van middags ten Ure, in het huis sta
 alhier, De Dorregeest
 is geboren een kind van het manneljk geslacht, mit genuchtke
vanke Robisonella Deijle
 van beroep Landen, wonende te Uitgeest,
 welk kind zal genaamd worden Cornelis
 Zijnde deze inschrijving gedaan op aangifte van Cornelis Deijle
 Van welke verklaring wij deze akte hebben opgemaakt in tegenwoordigheid van
Willem van Uitgeest van beroep sein
oud wasserendertig jaren, wonende te Uitgeest
 en van Jacob van Uitgeest van be
oud wasserendertig jaren, won
 te Uitgeest, welke na voorlezing door ons e
de comp van den oud be ken d
 3
 De Ambtenaar voornoemd,
W. Groot

Aantoonbaar molenaar op Dorregeest was Cor Deijle toen hij de geboorte van zijn zoon aangaf in 1885.
 (Noord-Hollands Archief)

Cornelis zijn leven lang blijven uitoefenen. In 1927 krijgt Cornelis eervol ontslag en een pensioen van fl. 300,- per jaar.⁴

Willem, in de wandeling Wub genaamd, is de zoon van Cornelis en zal zijn vader opvolgen als molenaar op De Dorregeester.

De Dorregeestermolen is tevens seinmolen, dat wil zeggen dat de Uitwaterende Sluizen in Kennemerland en West-Friesland het moment aangaven wanneer er gemalen moest worden, dat was zodra het peil van het boezem van het buitenmeer dit toeliet. De molen hangt dan een speciale lamp 's nachts en overdag een vlag boven aan de wieken zodat de molens in de omgeving wisten dat er gemalen kon worden.

Willem is ook in dienst als ambtenaar van de Uitwaterende Sluizen in Kennemerland en West-

Friesland, blijkens een aan hem uitgereikt geschrift in september 1940 door het bestuur. Het stuk behelsde een aanvullende opsomming van verboden verenigingen voor ambtenaren en de gevolgen die het zou kunnen hebben en de bestaande 'Nieuwe lijst van verboden vereenigingen'. Mogelijk deed hij behalve seinmolenaar nog andere werkzaamheden ten dienste van de Uitwaterende Sluizen.

In 1947 wordt er een elektrisch gemaaltje met schroefvijzel naast de molen gebouwd. Het gevolg is dat de molen in 1948 stil gezet wordt. Willem zal ook het toezicht gehad hebben op het gemaaltje en het polderpeil regelmatig hebben gecontroleerd. Het gaat niet goed met de molen, zeker niet als hij stil staat, de fysieke toestand van de molen ging snel achteruit. Een sloop en verkoop kon gelukkig worden afgewend, o.a. door

de inzet van M.Twaalfhoven, nadat getracht was in 1953 de Vereniging Zaanse Molen voor koop te interesseren. De gemeente Uitgeest kocht uiteindelijk in 1955 de molen voor fl. 100,-.

Dan zal Freek de taken van zijn oom Willem, waar hij langdurig bij in heeft gewoond, gaan overnemen in 1958.⁵ In 1965 gaat de gemeente de molen verhuren aan ir. Bakker, directeur Hoogovens en wordt het huis naast de molen in 1967 gesloopt. Freek gaat dan wonen in een huis dat weleer op de plaats stond waar nu de stolp met manege staat van A.M.Admiraal op Klein Dorregeest. Tot 1968 blijft Willem in dienst wanneer na automatisering van het gemaaltje toezicht overbodig raakt en ook de eerder genoemde functie van seingever komt te vervallen.⁶ Als de molen in 1977 is gerestaureerd krijgt Freek de eer om de vang te lichten, want De Dorregeestermolen kan weer malen.

Ten tijde van de brand op molen De Dog in 1895 was Nicolaas Ooijevaar senior er molenaar. Daarbij kwamen zijn dochters Cornelia van drie jaar en Anna oud 13 jaar om het leven. Nicolaas bleef molenaar op De Dog tot 1927. Zijn zoon Nicolaas volgde hem op en bleef molenaar tot 1947. Nu er een stoomgemaal was geplaatst dat later werd geëlektrificeerd, bestond het werk meer uit toezicht op het gemaal en andere door het polderbestuur opgedragen werkzaamheden, zoals het bewaken van het polderpeil, het op tijd in werking zetten van het gemaal en het reinigen van drijvend vuil nabij de inlaat van het gemaal. Na Nicolaas Ooijevaar kwam in 1947 Cor Deijle, de zoon van Arie van molen De Zien, later omgedoopt in De Kat, en net als zijn voorgangers in dienst van de Castricumerpolder. Cor was waarschijnlijk woonachtig bij zijn zoon op molen De Kat en verhuisde later naar het Nieuwland. In 1962 werd Cor opgevolgd door Jan Dam die nog steeds officieel is aangesteld als molenaar op De Dog en tot zijn pensioen in dienst was van het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier.

Het Bevolkingsregister Uitgeest ±1930 laat zien dat Arie Deijle, zoon van Cornelis van De Dorregeestermolen, met vrouw en kinderen gewoond heeft op Limmerweg 2, dat wil zeggen watermolen De Kat. Wanneer hij en zijn familie op de molen kwamen wonen is niet geheel duidelijk. In ieder geval rond 1926 of later. Want in het polderarchief van De Zien zijn een aantal werkbriefjes bewaard gebleven, waarop hij uitbetaald kreeg door het toenmalige polderbestuur.

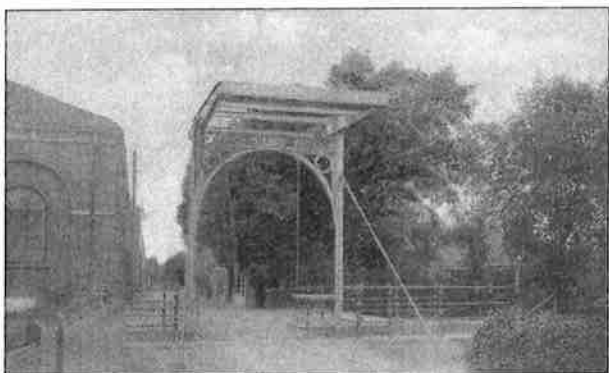
Soms werkte hij samen met Klaas Ooijevaar junior van De Dogmolen. Zijn jaarwedde bleek bijvoorbeeld fl. 37,50 groot te zijn.⁷ Er werden door de molenaars in het algemeen ook diverse vaste werkzaamheden in de polder verricht. Denk aan sloten schoonmaken, bermen maaien, de verschillende overlopen in de sloten schoon houden, belemmerend vuil uit de sloten halen. Als molenaar moest je wel 24 uur paraat zijn, maar hoefde hij niet als zodanig werkzaam te zijn. Zijn voorganger was P. van der Eng, waarvan verder niets bekend is. Na hem kwam Pieter Peijs, broer van veehouder Dirk Peijs van Meldijk 14. Pieter was er molenaar tot 1957. Jan Borst was er molenaar tot 1969, vlak voor de brand in 1971.

We gaan nu Cornelis Deijle volgen op De Tweede Broekermolen. Van 1916-1926 is hij molenaar op De Tweede Broeker molen, die in werking was maar in reserve werd gehouden samen met De Eerste Broekermolen. In 1926 is de beslissing gevallen dat De Eerste zowel als De Tweede Broeker definitief stil worden gezet. In het voorgaande jaar werd het stoomgemaal aan de Meldijk omgebouwd van stoom naar elektra en uitgerust met dubbele elektromotoren. Het gemaal werd kennelijk dusdanig bedrijfszeker geacht dat de twee molens gemist konden worden.⁸ Van 1928-1950 krijgt Cor Deijle de aanstelling als werkman bij de Uitgeester- en Heemskerker Broekpolder. Op 11 januari 1930 koopt Cor Deijle De Tweede Broekermolen van het waterschap, dan is De Eerste Broekermolen in 1926 reeds verkocht voor fl. 1540,-.

De kadasterkaart uit 1885 geeft de situatie weer aan de Lagendijk: 1. Tweede Broeker, 2. Eerste Broeker, 3. Boerderij J.H. Winter, 4. Het Reigersnest. (Noord-Hollands Archief)

Brug en het gemaal aan de Meldijk in 1874. Het was het begin van het einde van de molens als maalwerktuig aan de Lagendijk. (P. Hacquebard)

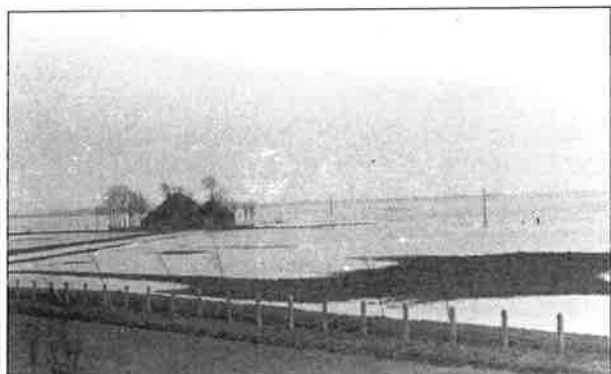
In 1944 werd de polder onder water gezet, de molen bleef boven water. (familie Deijle)

De Tweede Broekermolen in ±1950. Let op de hooiopper bij de molen, voor Cor zijn beesten. (M. Roozendaal)

Cor Deijle en de door de PWN in 1922 aangelegde waterleiding. (G.H.L. Verweij)

Met de boerderij van J.M. Winter liep het minder goed af. In 1944 moest de familie evacueren. De telefoonpalen geven de Lagendijk aan. (Oud Uitgeest)

In ±1950 was de boel van J.M. Winter weer op orde. Het huis ernaast werd enige tijd bewoond door Jaap Deijle de zoon van Cor. (J. Winter)

De oorlogsperiode bracht veel Duitse militairen op de been rond het meer. Enerzijds ter bewaking van het wateroppervlak om vooral verboden vaartuigen te signaleren en te vorderen. Er waren immers schuilplekken te over voor onderduikers die hun heil zochten op deze vaartuigen en andere schuilplaatsen tussen het riet. Er zijn Uitgeester onderduikers die ervan mee kunnen praten.

Cor Deijle en Pietje Rietveld voor het bord met de uitnodiging tot bezichtiging van de molen in 1959. (G.H.L.Verwey)

Het Reigersnest, gelegen aan het meer en zo langs het meer over de daar gelegen kade naar het dorp toe.

Het gaande werk van de molen als het vijzel, koningsspil, bonkelaar en waterwiel werden in de loop der tijd verwijderd en de waterloop werd volgestort en gedempt.⁹ Cor Deijle verkoopt de molen in 1963 onder de voorwaarde dat hij er tot aan zijn dood, in 1967, in mag blijven wonen.

Op donderdag 11 april 1991 ontvangt mevrouw Jos Sprengers-Deijle van de Israëliische ambassadeur de Yad Vashem medaille. Toegekend aan haar overleden vader voor zijn verdienste in de oorlog door het verschaffen van onderdak aan een Joods echtpaar. Het was toen een spannende tijd voor vader en dochter. Er is veel over gepubliceerd geweest en we zullen het hier bij deze woorden laten.¹⁰

In 1928 kwam het eerste teken van leven aan de boorden van het Uitgeestermeer, het 'theehuis' van de familie Verwey. (G.H.L.Verwey)

De door de gemeente afgegeven vrijgave van Het Reigersnest. (G.H.L.Verwey)

GEMEENTE UITGEEST

No.: *104*

UITGEEST, 27 Juni 1944.

Onderwerp:
Opheffing vordering.

Aan

den heer A.Verweij
Idnaeuslaan 8 te HAARLEM.

Hiermede bericht ik U, dat de vordering van het perceel Legendijk 28b in deze gemeente ten behoeve van de Duitsche Weermacht m.l.v.heden door den Ortskommandant te Castricum is opgeheven.

De Burgemeester van UITGEEST,

In 1948 was het bescheiden' theehuis' uitgegroeid tot een' buitenhuis' met botenhuis en schuur. Op de voorgrond werd het grasland in 1941 omgespit om voedsel te kunnen verbouwen. (G.H.L. Verwey)

Herinneringen van een 'buurman'

Als we terugkijken in de jaren rond 1920 was de Lagendijk en zeker aan de boorden van het Uitgeestermeer een 'onontgonnen' en karig bewoond gebied. Nadat De Eerste Broekermolen was gesloopt was er naast De Tweede Broekermolen en de boerderij van Winter niet veel te bekennen in die richting.

De rust werd verstoord in 1922 toen er langs de Lagendijk een waterleiding werd aangelegd vanuit het duingebied naar de Zaanstreek. De Zaanlandse Waterleiding was overgenomen door het P.W.N. Er moest toen een hoofdleiding voor duinwater worden aangelegd van het pompstation Castricum naar Volendam. De leiding liep van Bakkum naar de Driesprong bij molen De Dog, door het dorp richting Meldijk over de Lagendijk naar Krommeniedijk en zo verder.¹¹ Er waren speciale kunstwerken nodig bij oversteken zoals de waterloop van De Tweede Broekermolen. Er werd op die plaatsen een dubbelwandige leiding gemaakt, waarbij de ruimte tussen de twee wanden van de leiding werd geïsoleerd met schapenwol, vanwege de strenge winters die er toen nog waren.¹²

In 1928 kocht familie A. Verwey uit Haarlem een stuk grond met rietkraag in het poldertje Kleine Steenplaats, grenzend aan de uitwateringssloot van De Tweede Broekermolen op het meer.¹³ Voor de echte watersporter was het Uitgeestermeer een uitgelezen plaats met de toenmalige rust en dat trok de familie Verwey wel aan. Er waren al snel goede contacten opgebouwd met Cornelis en de kinderen Deijle. Zo mocht Cor het land van de familie Verwey verzorgen, o.a. het gras maaien. Het hooi wat het land opleverde moest met een praam worden omgevaren via het

Uitgeestermeer, sluis bij het gemaal, Binnenmeer en zo naar de Molensloot. Dan pas kon Cor het hooi op een opper op zijn erf opslaan. Dat was een uitgelezen gelegenheid voor zowel de kinderen van Cor als de kinderen van de familie Verwey om mee te varen. Omgekeerd mochten de Deijle's met de 'Reiger' van de familie meezeilen.

Op het land werd aanvankelijk een theehuis geplaatst, dat werd al gauw te krap geacht. Zo werd er een kamertje met schoorsteen bijgebouwd in 1932 zodat het ook geschikt was om 's winters te kunnen verblijven en er geschaatst kon worden. Het Reigersnest was slechts bereikbaar via een laag dijkje begroeid met gras, langs de uitwatering waar nu woonschepen liggen. Daar kwam al snel verandering in en werd het ook bereikbaar voor de auto. In 1934 kwam er een botenhuis voor zeilboot de 'Reiger' en zo kwam er ieder jaar iets bij; slaapkamers, huiskamer die werd aangepast. Zo werden tot 1949 aanpassingen gedaan, voordat het zijn volle omvang kreeg.

Op 4 september 1933 werd de watersportvereniging ZWVU opgericht en kreeg haar zetel naast het gebied van de familie Verwey. Toen er ook sprake was van plannen om op de Kleine Steenplaats iets dergelijks te gaan vestigen, dat is het gedeelte aan de andere kant van de uitwatering van De Tweede Broeker, kocht de familie dat bewuste gedeelte aan, om dat te voorkomen. Zolang Cor Deijle een koe hield mocht het beest daarop grazen en kon het land worden gebruikt om te hooien.

Er was in het begin geen stroom, dat werd verkregen via accu's en een waterleiding moest worden aangelegd vanaf de Lagendijk.

Cor Deijle hield het terrein rond Het Reigersnest

Het dijkje langs de uitwateringssloot van Lagendijk naar Het Reigersnest was aanvankelijk de enige toegang om door het inundatiegebied te kunnen komen in de oorlog. Het dijkje werd later verhard. (G.H.L. Verwey)

Het Reigersnest krijgt in 1933 als buurman de ZWVU, die dan is opgericht. (Andries de Jong)

in orde door o.a. het gras kort te houden.

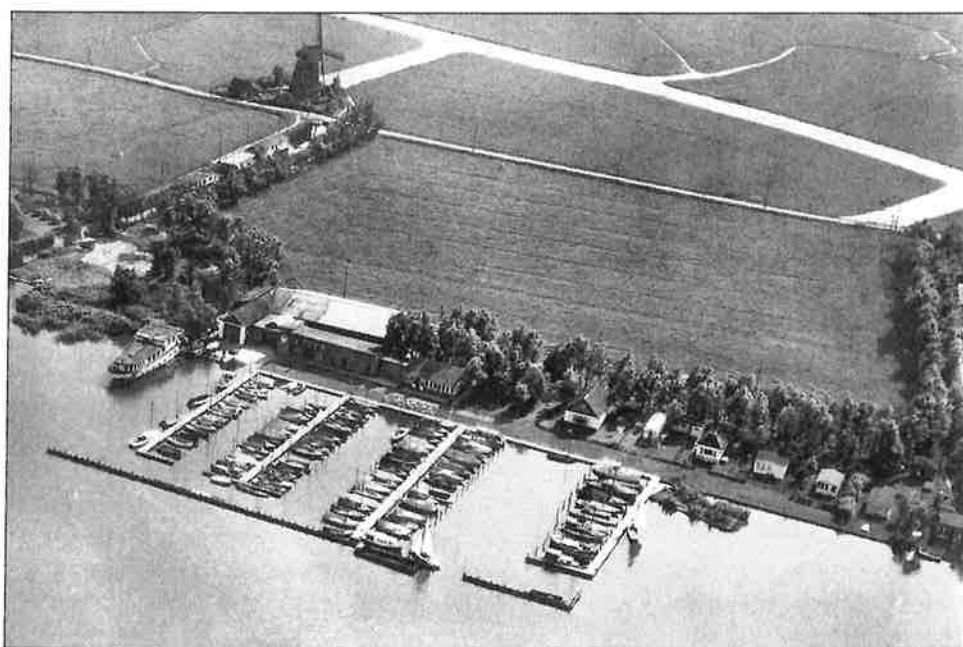
De bewoners van Het Reigersnest hadden een speciale band met Cor Deijle en familie. Mogelijk heeft de familie ook financieel bij kunnen dragen met de aankoop van de molen in 1930 door Cor Deijle. In ieder geval werd er door hen één of meerdere keren geholpen met de aankoop van een koe voor Deijle. Er werd dan in natura terugbetaald in de vorm van boter, kaas en eieren. Dochter Jos kon zich herinneren dat ze meerdere malen met een koffer producten naar de woonplaats van de familie Verwey in Haarlem is gegaan.

Pinksteren 1944 kwamen enkele Duitse officieren langs om het huis te vorderen voor de Wehrmacht. Het punt was dat er boten waren gevorderd die door de Duitsers werden opgeslagen in de loods van ZWVU en die vervolgens 'verdwenen'. Vanuit het 'Reigersnest' kon de boel beter in de gaten worden gehouden. De familie kreeg respijt tot de volgende dag en zij moesten

uiterlijk de volgende dag dinsdag 10.00 uur het huis verlaten hebben. Op tijd kon met hulp uit het dorp alle losse inventaris worden overgebracht naar Haarlem. Ook de zeilboot 'Reiger' en een sloep werden door zoon Leo in veiligheid gebracht. Het 'Reigersnest' werd echter niet bezet door militairen. De familie Verwey vroeg aan de Ortskommandant het huis weer vrij te geven dat op 27 juni 1944 schriftelijk werd bevestigd door burgemeester W.J. Masdorp. De garage moest wel beschikbaar blijven voor de Wehrmacht die op het terrein inmiddels twee mitrailleurnesten had gebouwd. In wezen was het slechts van korte duur dat de Duitsers bezit namen van Het Reigersnest. In het centrum van het dorp zaten echter wel veel Duitse militairen, die daar buiten het dorp zich vertraden en ook jaagden.

Door de inundatie was Het 'Reigersnest' alleen bereikbaar over de kade langs het meer naar de vuilstort die er toen was en zo verder naar het dorp. Dit was de gang die de bewoners van De Tweede Broekermolen ook moesten maken. De schrijver dezes, G.H.L. Verwey, heeft vanwege zijn gevaarlijke leeftijd in die periode ondergedoken gezeten op het 'Reigersnest', zo 'veilig' was het daar. Eind 1948 werd er nog aangebouwd aan het buitenhuis, doch in 1949 werd het buitenhuis te koop aangeboden. De nieuwe eigenaar werd dhr. Holtrust, directeur/eigenaar van de pudding-fabriek Hollandia te Beverwijk. En zo verwisselde het huis nog enige malen van eigenaar aan de Lagendijk 20.

De prettige verstandhouding tussen Cor Deijle en de familie Verwey bleef bestaan, zo was Cor aanwezig bij de bruiloft van de heer G.H.L. Verwey,

De ZWVU wordt later de Jachthaven van Van Tol. Foto uit ±1954 is te zien dat het Reigersnest is verbrand.

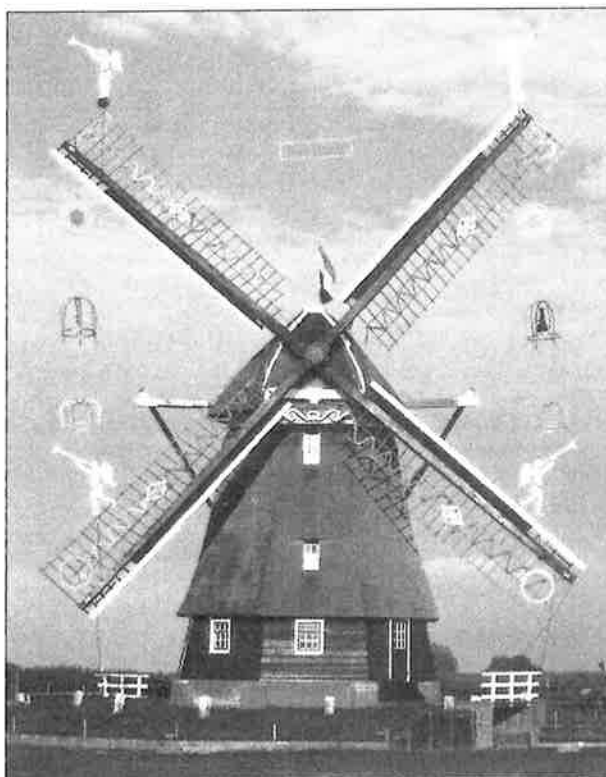
De zeilboot Reiger van de familie Verwey, aan het roer zoon Leo en verder dochter Jos en Cor Deijle.

De hooipraam wordt omgevaren. Cor aan de 'kloet' en als bemanning Jos Deijle en de zoons Verwey. (G.H.L. Verwey)

Cor Deijle plaats vlaggen aan de uiteinden van de wieken. De wieken worden dan in kruis gezet, de vlaggen steken er dan boven uit. (J. van Eerden)

De Dorregeestermolen in 1988.

de verstrekker van de gegevens en foto's die in deze geschiedenis zijn verwerkt.

Molens in feesttooi

Als er iets belangrijks te vieren was bleven de Deijle's niet achter en toonden dat met de molens. De molen werd versierd met het traditionele 'Mooimakersgoed'.

Tussen de wieken worden dan allerlei figuren gehangen die een zekere symboliek vertegenwoordigen. Zo zijn er op de wieken engelen met bazuinen te zien die een feest aankondigen. Zonnen langs de wieken zijn aangebracht duidend op langdurig geluk. De ingevlochten molenzeilen geven de levensweg aan. Een andere manier om iets feestelijks te tonen laat Cor Deijle van de Tweede Broeker zien, ±1934, als hij vlaggen zet op de einden van de wieken, voor bijvoorbeeld een verjaardag van het koninklijk huis, het zogenaamde in vreugde zetten van de molen. Een eenvoudige wijze om de molen in vreugd te zetten is om de wiek even voor het midden te zetten, de 'roede staat op komend', zoals dat in molentaal heet. Rond 1970 werd De Dog 'op mooi gezet' op weer een andere wijze.

De Deijle's kenden verder echter geen opvolgers meer als molenaar, zodat hiermee een einde komt aan deze geschiedenis.

*Een andere manier van versieren laat molen
De Dog zien in 1970 met Koninginnedag.*

*De Tweede Broeker staat in de rouwstand, dat wil
zeggen de wiek staat dan net voorbij de verticale
stand. (J.van Eerden)*

Bronnen:

Het Molenrijk Uitgeest, J.C.Krom
Molens van Nederland, H.Besselaar
Noord-Hollands Archief
de Jong, Uitgeest
R.Baltus, Limmen
R. Deijle, Uitgeest
J. van Eerden, Uitgeest
E.Schrijver, PWN
G.H.L.Verwey, Notter

- 1 Doop-,Trouw-en Begravenisboek 15a, pag 156.
- 2 Alkmaarse Courant 8 december 1895.
- 3 Archief van G. van Wijk, Heemskerk.
- 4 -idem-
- 5 -idem-
- 6 -idem-
- 7 Noord-Hollands Archief; Oud-Archief
Uitgeest, inv. 966.
- 8 Uit Requiem voor een Polder, T.Wentink.
- 9 Molens in Noord-Holland, 1981.
- 10 Weekblad De Uitgeester, 11-4-1991.
- 11 Jaarverslag 1922 Provinciaal Waterleidingbedrijf
van Noordholland.
- 12 Aldus G.Winter, uit overlevering van zijn vader die
werkte aan de leiding .
- 13 Verslag van G.H.L.Verwey te Notter, 2007.

Stamboom Deijle

Arien Dirckz Daijle x Aaltje Claes (1e huwelijk)
(1733-1795)
Arien Dirckz Daijle x Antje Gerrits Bos (2e huwelijk)
(1733-1795)

Jan Ariens (1758-1821) *
Jacob 1759
Geurti 1762
Maertie 1764
Dirk 1765
Maertie 1767
Dirck 1769
Maertie 1772

*Jan Ariens Daijle x Grietje Kuijper (3e huwelijk)
(1758-1821)

Arien Deijlen (1818-1873) *
Cornelia 1821

*Arien Deijlen(Arie) x Jannetje Madder (1e huwelijk)
(1818-1873) x Marijtje Bakker (2e huwelijk)
Cornelia Stet (3e huwelijk)

Cornelis (1850- 1928)
* molenaar De Dorregeester (1889-1927)
Maartje 1852
Maartje 1856
Jansje 1859

Marijtje 1869 (uit 3e huwelijk)

*Cornelis Deijle x Petronella Weijpers
(1850-1928) (1854-1927)

Marijtje 1877
Johannes 1878
*Arie (1880-1961)
Anna 1882
Jan 1883
*Cornelis (1885-1967)
molenaar De Tweede Broeker (1916-1926)
*Willem (1886-1971)
molenaar De Dorregeester (1928-1958)
Jansje 1888
Jansje 1889
Jan 1891
Pieter 1893
Grietje 1898

*Arie Deijle x Maria Castricum (1e huwelijk)
(1880-1961) (1885-1910)
molenaar De Zien (1922-1947)

*Cornelis (1907- 1977)
Maria 1909
*Freek (1910- 1980)
beheerder De Dorregeestermolen (1958-1968)

*Arie Deijle x Petronella (Nel) Heijne (2e huwelijk)
(1880-1961) (1887-1953)
(Urker Nel)

Petronella Maria 1915
Grietje 1916
Bertha 1917
Albertus (Ab) 1917
Cornelia 1919
Jansje 1921

*Cornelis Deijle x Grietje Heine
(1907-1977) (1910- ?)
molenaar De Dog (1947-1962)

Arie (1938-2005)

*Cornelis Deijle x Johanna Beemsterboer
(1885-1967) (1888-1934)
molenaar Tweede Broekermolen (1916-1926)

Petronella Maria 1914
Cornelia 1916
Margaretha 1918
Jacob 1920
Johanna Maria (Jos) 1922

* molenaars en onderwerp van het verhaal.

Malaria in Uitgeest?

Greetje T. Plaisier-Wartenhorst

Om maar direct het vraagteken van deze titel weg te nemen: Malaria kwam veel voor in de eerste helft van de vorige eeuw, vooral ook in Uitgeest. Malaria is al een heel lang bestaande ziekte en dankt zijn naam aan het feit dat men vroeger dacht dat de ziekte ontstond door de vieze lucht die boven drassig gebied hing – mala aria-.

De ziekte wordt veroorzaakt door een mug. Deze mug die mens en dier steekt, bloed tot zich neemt en op deze wijze de parasiet, welke de malaria veroorzaakt, overbrengt.

Bij malaria denkt men aan tropische landen, daar komt inderdaad nog steeds heel veel malaria voor. Het is het schrikbeeld van veel verre vakantiegangers; de malariapil, vitamine B en bedekkende kleding moeten de avontuurlijke reizigers beschermen tegen malaria-tropica, dit is één van de varianten en deze is dodelijk. Hierover is allerlei informatie te verkrijgen.

Maar nu naar Uitgeest, want juist over malaria in Uitgeest is weinig bekend, maar we weten wel dat er mensen zijn die deze ziekte hebben gehad. Tot ongeveer 1950 kwam er in ons dorp in verhouding tot andere plaatsen veel malaria voor. In de provincies Friesland, Zeeland en Noord-Holland kwam de ziekte in het algemeen het meeste voor. Dit ligt voor de hand, want de malariamug gedijt het beste in gebieden met veel water, zoet en brak. Vandaar ook de aanwezigheid van malaria in ons dorp, dat nog steeds veel water heeft binnen de gemeentegrenzen. De muggen planten zich het beste voort in stilstaand water. Het is daarom ook dat we alert moeten blijven vooral nu instanties de natuurgebieden willen uitbreiden, met bijvoorbeeld poelen. Dit is op zich een goede zaak is, zoals te zien is tussen Uitgeest en Castricum, maar het vergroot de kans op het weer voorkomen van de malariamug.

Uit de foto blijkt duidelijk dat de malariamug zeer lange poten heeft in verhouding tot zijn lichaam. Toen in de beginjaren van de twintigste eeuw werd ontdekt hoe malaria tot stand kwam werd door de Noord-Hollandse vereniging 'Het Witte Kruis' een prijsvraag uitgeschreven met de vraag: Welke middelen kunnen worden aangewend om

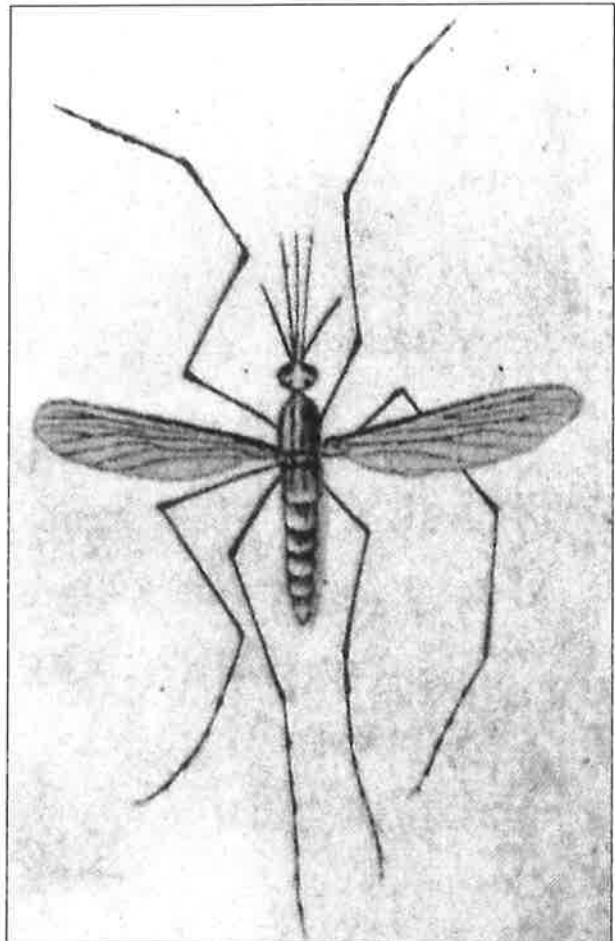

Foto van de malaria mug (*Anopheles maculipennis*)

de besmetting van malaria te voorkomen? De arts H.J.M. Schoo uit Krommenie werd de winnaar met het boek 'Malaria in Noord-Holland' uitgegeven in 1905. Hij beschrijft preventieve maatregelen en geneeswijze tegen al besmette personen. Hieruit blijkt wel dat het aantal ziektegevallen groot was. Omstreeks 1918 sprak men zelfs over een ernstige epidemie in Noord-Holland. De geneeskundig inspecteur (N-H) kreeg opdracht om de hoogste prioriteit te geven aan de oplossing van het malaria probleem. Er kwam een tijdelijk inspecteur bij en er moest een begeleidingscommissie worden samengesteld uit malariadeskundigen. Deze commissie werd op 22 december 1923 door de geneeskundig hoofdinspecteur geïnstalleerd. Zij zorgde er met name voor dat de bevolking goed werd geïnformeerd. Dit ging via 'De Uitgeester Courant', affiches, prentbriefkaarten en circulaires en meestal met

berijmde teksten. Zo werden in Uitgeest diverse teksten overal zichtbaar opgehangen zoals:

*Klein is de mug, maar groot het leed,
Veroorzaakt door een muggenbeet.*

of

*Beter dan kinine slikken,
Is het muggen dood tikken.*

of

*Ziet gij muggen, lang van poot,
Aarzelt niet, maar slaat ze dood.*

of

*Houdt uw huis van muggen schoon,
En gezondheid is uw loon.*

Ook werd de hieronder afgebeelde prent opgehangen bij diverse winkels en openbare gebouwen, zoals scholen.

Prentbriefkaart ontworpen door de Hagenaar Henk Meijer in 1931 met als onderschrift:

*'Aanziet deez' jongen man zoo juist uit bed
gesprongen;
zijn spieren zijn gericht op het doden van de
mug;
en met de mug, die dra haar doodslied heeft
gezongen
verdwijnt de ziektebron, ...en keert niet meer
terug.'*

Dr. Jac. P. Thijsse schreef een boekje met als titel 'Van Muggen en Malaria' dat op heel veel lagere scholen werd verspreid en via wijkverpleegkundigen en artsen onder de aandacht werd gebracht. Het Nederlandse Rode Kruis schonk f 4000,-. Niet alleen Gemeentebesturen maar ook Waterschapsbesturen en diverse Kruisafdelingen moesten de malaria in hun beleid betrekken.

Juist omdat de malaria hier veel voorkwam lag er ook voor onze gemeente een taak. Zij moest niet alleen actief meewerken door de inzet van personeel, er werden onder andere plattegronden verstrekt, maar ook materiaal moest worden ingezet dus moesten er financiële besluiten worden genomen.

Zo lezen we in de Raad van 4 juni 1920 het verzoek om een gemeentelijke bijdrage voor de malaria bestrijding. Tot 1925 komt dit onderwerp diverse keren op de raadsagenda voor. Het verzoek gedaan door de Noord-Hollandse Commissie is één cent per inwoner beschikbaar te stellen. In de Raad van 29 oktober 1925 lezen we dat dit verzoek is toegestaan. Dit heeft lang geduurd, maar de tekst is niet altijd even duidelijk. Tot 1935 komen de subsidieverzoeken voor. De subsidiebijdragen variëren van f 36,- tot f 50,- per jaar. Zo lezen we in het begrotingsvoorstel in de Raad van 23 november 1934 dat er f 50,- is begroot en goedgekeurd. De met de hand geschreven notulen zijn ondertekend door de voorzitter van de Raad de heer Van Roosmalen en de secretaris de heer Van Nienes.

Bestrijding

Verdelingsmiddelen die gebruikt werden zijn: Flyosan, petroleum, vriesia, creoline, R.I.D.S., flit, chloor en abis. Ook werden muggen gewoon met een doek gevangen. Men werd geadviseerd om horren te plaatsen. Voor veel mensen aan de Middelweg en het Westergeest was dit een te grote uitgave en van gemeentewege werd geen subsidie verstrekt. Bij diverse gezinnen werden toch horren geplaatst, welke in overleg met elkaar werden gemaakt, want het bleek tot goede resultaten te leiden en de hulpvaardigheid was groot.

Uitgeest ressorteerde onder het district Alkmaar, district 7. In totaal was Noord-Holland opgedeeld in 11 districten. In het verslag uit 1928 staat over Uitgeest: 'Er zijn tamelijk veel malariapatiënten, doch hier en daar schijnen bezwaren te bestaan tegen woningbezoek (controle) of het in ontvangst nemen van voorlichting'. Bezocht werden

Voorbeeld van een draadgaas hordeur

169 gezinnen, bij twee werd de toegang geweigerd, in 1927 waren dit er nog twaalf. Er waren 23 gezinnen besmet.

Uitgeest, inclusief Marken-binnen, verrichtte goed werk onder aanvoering van twee plaatselijke huisartsen de heren Osinga en Rive en de plaatselijke dierenarts Pinkse. Zij werden als voorbeeld gesteld voor andere gemeenten in Noord-Holland. Als bestrijdingsmiddelen bevelen zij lysol, R.I.D.S. en Flyosan aan. Ook flitspuiten werden beschikbaar gesteld.

In de jaren rond 1935, waarin het economisch slechter gaat, is het ook in Uitgeest moeilijk om het bestrijdingsniveau op peil te houden en er ontstaat dan ook opnieuw een toename van de ziekte. Wel lezen we op 8 maart 1935 in de Uitgeester dat er een assistent, de heer Kraan van het zoölogisch laboratorium van de afdeling tropische hygiëne van het Koninklijk Koloniaal Instituut te Amsterdam, in samenwerking met de huisartsen Beeker en Brugman een onderzoek deed naar de met malaria besmette muggen. Met dit wetenschappelijk onderzoek wilde men nagaan hoe deze muggen zich gedurende de verschillende tijden van het jaar gedroegen. Aan de bevolking wordt gevraagd om de levende muggen te brengen naar het laboratorium. In dit bijzondere geval waren de huisartsen hier ook voor ingericht.

Afbeelding kaartje, waaruit blijkt dat Uitgeest in 1937 in het meest getroffen gebied zat.

Dan probeert men spuitcampagnes te organiseren. In 1938 werden er drie spuitronden uitgevoerd: 17-18 augustus, 29-30 augustus en 14-16 september. In 1937 waren er rond de honderd malarialijders in Uitgeest en Marken-Binnen. Als gevolg van het spuiten in 1938 nog twaalf patiënten, waaruit bleek dat spuiten noodzakelijk bleef. Als men niet de huizen spoot dan bleek de malariefrequentie veel hoger te liggen. In 1938 was dat 89%, zoals bekend werd gemaakt in andere gemeenten.

Sloten en vaarten werden met paraffineverstuivers behandeld als de larven van de Anopheles hier voorkwamen. In 1929 werd f 25,- per 100 kg betaald voor een vat paraffine en voor het lege vat werd f 2,50 terugontvangen. Er werd 5.95 gram per vierkante meter gebruikt. De uitvoering van deze paraffineverstuiving lag bij de provincie en de waterschappen.

Zoals beschreven waren er hier veel malariapatiënten. Eén van deze voormalige patiënten vertelde dat hij aan het einde van de lagere school periode malaria kreeg, omstreeks 1935. De éne dag was je doodziek met hoge koorts, terwijl je je de andere dag weer beter voelde en de volgende dag naar school kon. Daarom wordt malaria ook wel de 'andere dag koorts' genoemd. Deze situatie kan zich vrij lang handhaven. Een koortswerend middel is dan ook geboden.

Na de Tweede Wereldoorlog ging men de malaria met het insecticide middel DDT bestrijden. DDT werd ingevoerd door de geallieerde legers. Rond 1954 werd vastgesteld dat er geen inheemse malaria in Uitgeest meer voorkwam. De Commissie tot bestrijding van malaria bleef in Noord-Holland nog actief tot 1962.

In februari 1970 kreeg Nederland als één van de laatste landen van Europa het predikaat 'Malariavrij'.

Bronnen:

Regionaal/ Noord-Hollands archief Haarlem

Regionaal archief Alkmaar

M.J. van den Berge Inventarisatie

Malariabestrijding

Drs. H.J.M. Schoo Malaria onderzoek in

Noord-Holland

J.C. Winkelman betrokkene en enkele

archiegegevens

Foto uit 'Weekblad Het Leeven' omstreeks 1930 met als ondertekening: Bespuiting van een Anophelesbroedplaats door een spuitgast.

DOODT
DE MALARIAMUG

Drieduizend jaar bewoning bij Assum

J. de Koning

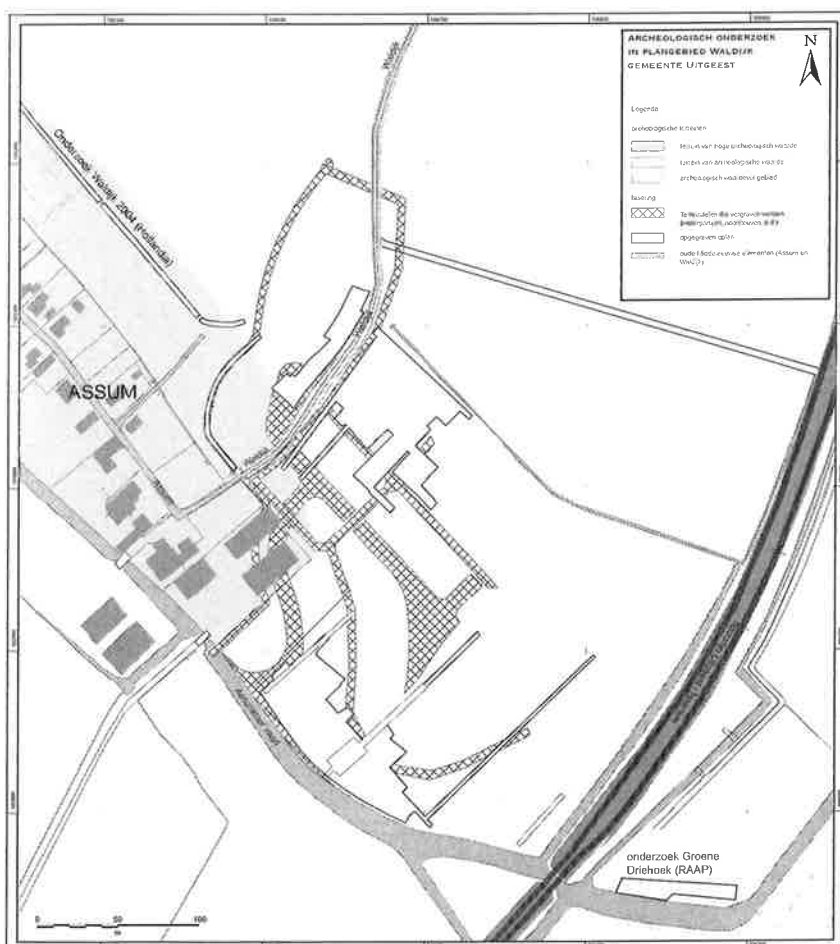
Nederzettingssporen uit de Late Bronstijd-Vroege IJzertijd, Midden IJzertijd, Romeinse tijd en Late Middeleeuwen bij de Waldijk en Assum, gemeente Uitgeest. Verslag van de opgraving¹

1. INLEIDING

Aan de opgravingen bij Waldijk en Assum in de gemeente Uitgeest in 2005 is veel voorafgegaan. Ondanks uitgebreid vooronderzoek in de directe omgeving zoals een booronderzoek en een kartering over het gehele plangebied Kleis-Oost en Assum² en zelfs twee opgravingen aan weerszijden van het onderzoeksterrein, zag het er lange tijd naar uit dat een groot waardevol archeologisch terrein opgegeven en deels vergraven zou worden (Figuur 1).³ Gelukkig kon er op het laatste moment alsnog een archeologische opgraving

plaatsvinden. Hierdoor konden er delen van meerdere nederzettingsterreinen uit de Romeinse tijd en de Late Middeleeuwen opgegraven worden en een voor de gehele regio bijzondere vindplaats, een nederzetting uit de Late Bronstijd/Vroege IJzertijd.

De vele nederzettingssporen langs de Waldijk en de Assummervaart staan niet op zichzelf. In de directe nabijheid heeft al eerder grootschalig onderzoek plaatsgevonden. Eind jaren tachtig van de vorige eeuw heeft de Universiteit van Amsterdam in meerdere jaren een opgraving verricht in de Uitgeesterbroekpolder, opgraving UB18. De opgravingsputten lagen aan de weerszijden van de Nieuwe Laan, een waterloop die uitkomt op de Assummervaart en iets ten zuiden van het opgravingsterrein aldaar (Figuur 1).

Figuur 3 2^e eeuwse inheemse Situla gevonden bij de aanleg van het noodschooltje bij Assum in 2003.

Figuur 1 Plangebied Waldijk met daarop aangegeven: de archeologische waardevolle gebieden, door vergravingen bedreigde terreindelen en archeologische opgravingen.

Hierbij werden nederzettingssporen, greppelsystemen en deposities aangetroffen vanaf de 2^e eeuw voor tot de 1^e eeuw na Chr.⁴ Bij de opgraving in de Groene Driehoek door RAAP werden nederzettingssporen aangetroffen met een vergelijkbare dateringsmarge.⁵ Bij het onderzoek langs Assum, opgraving Waldijk 2003, werd het beeld bevestigd dat al eerder door de Archeologische inventarisatie van RAAP was geschetst en waarbij een onafgebroken bewoningsspectrum werd getoond vanaf de Romeinse tijd tot de Nieuwe tijd.⁶ Bij het hoger gelegen Assum werden vooral vondsten en sporen aangetroffen uit de Romeinse tijd, maar dan vooral daterend in de 2^e eeuw na Chr. en de Vroege Middeleeuwen. Illustratief voor de 2^e eeuw is de situla of voetbeker van inheemse makelij die halverwege Assum is aangetroffen bij de aanleg van het tijdelijke schoolgebouw in 2003 (Figuur 3).

Bij Assum werden al veel eerder, in 1978 ter hoogte van Assum 15 door leden van de A.W.N. Zaanstreek en Kennemerland, vondsten gedaan uit de Romeinse tijd, Vroege en Late Middeleeuwen.⁷ De toevalsvondst in 2003 van een prehistorische kano uit de 6e eeuw v. Chr. in het tunneltracé onder spoor gaf al aan dat er ook oudere bewoningssporen verwacht konden worden in het gehele gebied rondom Assum.⁸ Hierbij hield het niet op, want toen in 2005 het laatste groene onbebouwde hoekje binnen het Plan-Waldijk gebied toch verloren dreigde te gaan troffen amateur-archeologen van de Oer IJ-werkgroep bij een proefsleuf langs de Waldijk een kuil aan met daarin grote fragmenten van een biconische en met steengruis gemagerde pot uit de Late Bronstijd (Figuur 10). Hiermee is het gehele zuidelijke deel van de gemeente Uitgeest, het gebied rondom Assum en de Waldijk opvallend rijk aan archeologische vindplaatsen die teruggaan tot de Late Bronstijd. Op de reden van deze grote voorkeur voor dit gebied van onze verre voorouders zal later in dit rapport worden ingegaan. Het lijkt erop dat de ontdekking van enkele ontbrekende tussenliggende periodes zoals de Vroege en Midden IJertijd gewoon op zich laat wachten. Enkele tussenliggende nog niet bebouwde terreinen verdienen dan ook alle archeologische aandacht. Inmiddels heeft er een booronderzoek plaatsgevonden in een noordelijke gelegen terrein (Kartbaan en Stoeterij) waaruit is gebleken dat er ook hier nog restanten van oud duin zijn aangetroffen en daarmee mogelijk ook resten van prehistorische bewoning (De Kort 2006).

2. LANDSCHAP EN HISTORISCHE GEOGRAFIE

De nederzettingen langs de Waldijk en de Assummervaart maken deel uit van een zich over het grootste deel van Kennemerland uitstrekkend nederzettingengebied. Dit gebied staat in de archeologische literatuur al decennia lang bekend als het Oer-IJ gebied. Hierover is sindsdien vaak en uitvoerig gepubliceerd.⁹ Ook momenteel is het Oer-IJ gebied nog steeds een onderwerp van wetenschappelijk onderzoek. Zo zijn er drie promotie-onderzoeken aan de Universiteit van Amsterdam gaande met het Oer-IJ gebied als belangrijkste onderzoeksgebied.¹⁰ Dit Oer-IJ gebied kan in het kort omschreven worden als een landschappelijk zeer gevarieerd gebied. Deze diversiteit bood aan de prehistorische mens goede bestaansmogelijkheden en was als zodanig aantrekkelijk voor vestiging. Deze diversiteit kon ontstaan, omdat een deel van het Rijnwater zich via de Vecht en een door veen omsloten bassin, in de Romeinse tijd nog Flevomeer genoemd, in noordwestelijke richting door het landschap verplaatste en ter hoogte van Castricum in de Noordzee uitmondde. Hierdoor werd de kustlijn bestaande uit strandwallen en een daarachterliggend uitgewaaid duingebied, over een brede zone onderbroken, waardoor getijdenwerking via deze stroom tot ver in het achterland invloed had. Deze wisselwerking had het Oer-IJ estuarium tot gevolg. Het Oer-IJ is een door de bodemkundige Güray in 1952 geïntroduceerde naam om de oude afzettingen in de IJ-polders te benoemen, omdat toen bleek dat het IJ een voorganger had gekend.¹¹ Het woord estuarium betekent moeras of in strikte geografische termen eigenlijk 'intergetijde-gebied' en wordt al door de Romeinse schrijver Tacitus gebruikt in zijn beroemde beschrijving van de Friese opstand in 28 na Chr.¹²

Late Bronstijd en Vroege IJertijd

In de Late Bronstijd lag de nederzetting-Waldijk op oud duin achter de strandwal die toen nog van Akersloot tot aan Assum liep. Deze strandwal was feitelijk een oude kustlijn, maar ten tijde van de bewoning in de Late Bronstijd had de kust zich al veel verder naar het westen verplaatst. Tussen deze oude strandwal van Assum en het nieuwe vijf kilometer brede duingebied van Heemskerk stroomde de toenmalige hoofdgeul van het Oer-IJ estuarium. De nederzetting van de Waldijk lag dus praktisch aan zee. Aanvankelijk was de getijdenwerking zo rustig dat zich langs de kust een veenstrook ontwikkelde. Aan het einde van de

Vroege IJzertijd werd het gebied echter door klimatologische en landschappelijke veranderingen geteisterd en moest het terrein waarschijnlijk verlaten worden. Doordat het gebied nog zo open was, was het tegelijkertijd erg kwetsbaar voor extreme omstandigheden, zoals springtij of een extreme wateraanvoer vanuit het Oer-IJ. Het zuidelijk deel van de strandwal Akersloot-Assum, zo dicht gelegen bij de hoofdgeul werd, waarschijnlijk ergens in de 7^e eeuw voor Chr. flink aangetast door insnijdende zijgeulen. Toen is ook de zijgeul ontstaan waarin de kano werd aangetroffen.¹³ Deze periode valt samen met een algehele actieve mariene fase in het Oer-IJ gebied en dit verklaard waarschijnlijk het ontbreken van bewoning uit deze periode.

Midden IJzertijd

Vanaf de periode van de kano, de 6^e eeuw v. Chr. was bewoning weer mogelijk en sporadisch is ook materiaal en enkele sporen uit deze periode aangetroffen in het Waldijk-plangebied, maar het merendeel van deze bewoningsfase lijkt verdwenen door erosie en latere graafactiviteiten.

Late IJzertijd en Romeinse tijd

In de Late IJzertijd en Romeinse tijd lagen de nederzettingen bij Assum en de Uitgeesterbroekpolder feitelijk als een soort kleine eilandjes in een overwegend natte omgeving. Nog steeds betekenen enkele decimeters hoogteverschil in dit gebied het verschil tussen droog en nat land, waardoor de bewoningsgeschiedenis zeker in dit geval direct gerelateerd moet worden aan de geologische ontwikkelingen. Inmiddels is door recent onderzoek duidelijk geworden dat er al in de Late IJzertijd (100 voor Chr.) geen sprake meer was van een actief estuarium.¹⁴ De opening naar zee werd niet langer meer open gehouden door een krachtige toestroom van zoet (Rijn)water, waardoor de drempel, ontstaan door getijdenafzettingen steeds hoger werd. Vanaf de Late IJzertijd kwam het zeewater in ieder geval steeds minder frequent in het achterland. Dit had voor de inheemse Friezen, die het gebied bevolkte, belangrijke gevolgen. Door de verslechterde afwatering stagneerde het grondwater en werden grote delen van het land die generaties daarvoor net in gebruik waren genomen, feitelijk onbewoonbaar. De bewoners moesten zich weer terugtrekken naar de net iets hoger gelegen delen. Het bekendste voorbeeld zijn de nederzettingen in de Assendelverpolders die verlaten moesten worden en uiteindelijk overgroeid raakten met een veen-

pakket.¹⁵ Waarschijnlijk had dit zuidelijk deel van het voormalige estuarium het eerst te maken met de vernatting, maar uiteindelijk moesten ook noordelijker gelegen terreinen zoals de nederzettingen bij de Groene Driehoek en UB18 verlaten worden. We zien dat al deze terreinen, inclusief het terrein langs de Waldijk en Assummervaart nog tot in de 1^e eeuw na Chr. in gebruik zijn gebleven. Waarschijnlijk bleef alleen het terrein langs de Assummervaart en Assum zelf bewoond in de 2^e en 3^e eeuw. In eerste instantie werd er nog geanticipeerd op de naderende veranderingen door huisterpjes op te richten. Op luchtfoto's zijn nog tal van deze kleine terpjes zichtbaar.¹⁶

Vroege Middeleeuwen

Vanuit de Uitgeesterbroekpolder richting Assum loopt de terreinhoogte duidelijk op. Assum zelf ligt hoog genoeg om hier permanente bewoning mogelijk te maken. Dat dit ook het geval is geweest lijkt vooralsnog door de archeologie te worden bevestigd. Assum was in ieder geval in de Romeinse tijd bewoond tot in de 3^e eeuw en was zelfs bewoond in de Vroege Middeleeuwen, in ieder geval vanaf de 6^e-7^e eeuw. Dat de tussenliggende periode nog niet is aangetroffen ligt gewoon aan het ontbreken van uitgebreid archeologisch onderzoek in Assum zelf en doordat de oude kern van Assum, bebouwd is. Onderzoek in de nabije omgeving heeft aangetoond dat er geen sprake meer is van een absoluut bewoningshiaat in de 4^e-5^e eeuw. Nederzettingsterreinen bij Uitgeest-Dorregeest en tussen de Kerkweg en Oosterweg te Heemskerk bleven permanent in gebruik.¹⁷

In de Karolingische periode, de 8^e en 9^e eeuw was waarschijnlijk een groot deel van Assum bewoond. In deze periode werden vanuit dergelijke hoger gelegen bewoningskernen, de omliggende lager gelegen gebieden in ieder geval geëxploiteerd, bijvoorbeeld als weidegebied, maar mogelijk ook in gebruik genomen voor bewoning. Vergelijkbare bewoningskernen zien we ook nu weer bij Heemskerk, Dorregeest en Uitgeest-De Dog. Vanuit de brede duinzone bij Heemskerk werd mogelijk al in de Merovingische en zeker in de Karolingische periode het aangrenzende veengebied in de Broekpolder bewoond. Hetzelfde geldt voor de bewoningskern bij Dorregeest en de Dog vanwaar men het oostelijk gelegen veengebied bij Marken binnentrok. Dit werd in gang gezet door de gestage bevolkingsgroei en daarmee gepaard gaande grotere exploitatiedruk op de landbouw- en weidegronden.

Late Middeleeuwen

Bovengenoemde ontwikkeling bereikte een piek in de Late Middeleeuwen, vooral in de 11^e en 12^e eeuw. De dramatische landschappelijke veranderingen in het gehele kustgebied konden dan ook niet op een slechter moment komen. In het westen verdwenen de kostbare akkergronden door steeds grootschaliger zandverstuivingen. De gehele duinstrook moest uiteindelijk zelfs verlaten worden. Landinwaarts had dit alleen maar een nog grotere druk op de beschikbare gronden tot gevolg. Zo werd in de vroege 10^e eeuw het nabijgelegen veengebied bij Assendelft ontgonnen. Meerdere auteurs hebben al gewezen op de naamsverwantschap tussen Assum en Assendelft, dat daarmee een aanwijzing zou kunnen zijn van de herkomst van de ontginners van Assendelft.¹⁸ Door de veenontginningen, de daarmee gepaard gaande ontwatering van het gebied en de oxidatie van de bovenste veenlaag, werd het gebied steeds kwetsbaarder voor overstromingen. De zee kwam ditmaal uit het zuiden vanuit de pas ontstane Zuiderzee via het IJ en zorgde wederom voor een enorm landverlies. Voormalige veenontginningen veranderden in meren. De bewoners moesten zich wel teweerstellen tegen deze dramatische ontwikkelingen. De belangrijkste bouwlanden en woongebieden werden bedijkt. De oudste dijken in Kennemerland zijn de Zanddijk en Limmerdam. Beide waren aangelegd tussen twee strandwallen en moesten voorkomen dat opstuwend water verder kon doordringen. Dat dit geen onverdeeld succes was getuigd het verhaal over de Zanddijk in het Wonderverhaal van Sint Adelbertus van de Egmondse Abdij. De monniken leggen de Zanddijk aan om hun landerijen te behouden voor opstuwend IJ-water, maar hiertegen verzetten zich de machtige Castricummers,

Figuur 5 De Waldijk richting Assum. Wegens een asbestsanering is hier de bovenlaag van de dijk verwijderd.

Figuur 4 Het terrein ten zuiden van de Waldijk voor de opgraving in april 2005. In het reliëf zijn de laatmiddeleeuwse kavelsloten nog als depressies zichtbaar in het grasland.

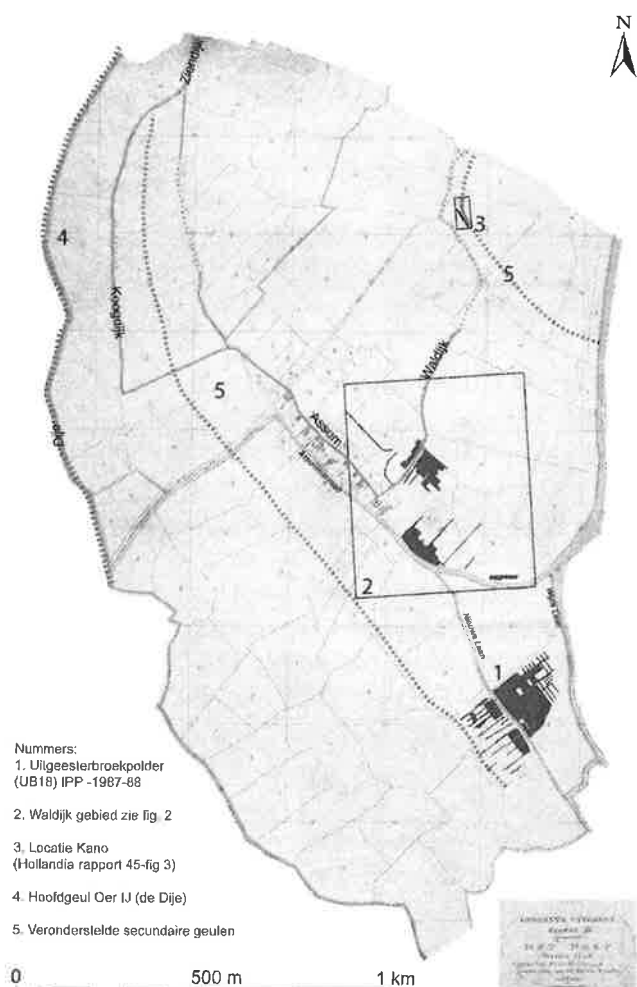
aangezien daardoor hun landerijen onderlopen.¹⁹ Zij, die natuurlijk als slechteriken worden geportretteerd, staken de Egmondse dijk door, maar toen een monnik de gouden reliekschrijn van Adalbert in het toestromende water stak, keerde het tij en stroomde het water weer zuidwaarts, weg van de Egmondse landerijen. Westenbergh die de Kennemer dijkgeschiedenis gedetailleerd in kaart heeft gebracht dateert de Zanddijk, waarvan de Waldijk deel uitmaakt in het tweede bedijkingsstadium in de late 12^e eeuw.²⁰ De Waldijk maakt deel uit van de bedijking rondom de bewoningskernen Uitgeest, Benes, Dorregeest en Assum (Figuur 5)

Al deze buurtschappen lagen op natuurlijke hoogtes, vooral overgebleven delen van de strandwal Assum-Akersloot, maar de omringende akkerbouw- en weidegronden waren kwetsbaar. Om deze waardevolle gronden te beschermen tegen opkomend water van de Dije en de Rijn, beide respectievelijk teruggaand op de hoofdgeul en een zijgeul van het Oer-IJ estuarium, werd de Zanddijk aangelegd, dat als het ware een beschermende ring vormde rond de oude bewoningskernen en het bijbehorende bouwland. De vele brede parallelle sloten die aangetroffen zijn, zijn vermoedelijk aangelegd in deze periode hiervoor en tonen een uitgestrekte systematische verkaveling over het hele Assummer gebied. Behalve binnen het opgravingsterrein zijn bij eerdere waarnemingen, bijvoorbeeld ter plaatse van het nieuwe schoolgebouw, gelijk georiënteerde kavelsloten aangetroffen. Deze laatmiddeleeuwse kavelsloten waren tot voor de nieuwbouw in Waldijk-plangebied nog in het reliëf van het grasland zichtbaar (Figuur 4).

Deze verkaveling werd vermoedelijk na de bedding opgegeven. We weten dit doordat de sloten voornamelijk 12^e-13^e eeuw afval bevatten. De waterputten aan weerszijden van de Waldijk wijzen er op dat in de Late Middeleeuwen niet alleen Assum zelf bewoond was, maar dat ook daarbuiten meerdere boerderijen hebben gelegen. De bevolkingsdichtheid lijkt in deze periode groter te zijn geweest dan in de daarop volgende eeuwen. Dit beeld is inmiddels vaker archeologisch waargenomen in Kennemerland, zoals bij de opgravingen van Limmen-De Krocht.²¹ Eerder werd dit beeld al historisch geschetst voor meerdere dorpsgebieden in Kennemerland door De Cock in de afname van het aantal buurschappen tussen de ongeveer 13^e en de 15^e eeuwse situatie. Voor Uitgeest kon worden vastgesteld dat het voor 1398 uit zeven buurschappen bestond te weten Assum, Westergeest, Benes, Oostergeest (Kerkbuurt), Dorregeest, Uitgeesterwoude en

Marken. Na 1398 werd dit echter teruggebracht tot slechts vier vierendelen te weten Kerkbuurt, Westergeest, Assum en Dorregeest. Assum bleef dus bewoond, maar de verspreid liggende boerderijen buiten de hooggelegen zandrug van Assum zelf werden waarschijnlijk in de loop van de 14^e eeuw verlaten. De Cock veronderstelde dat Assum oorspronkelijk tot Heemskerk behoort zal hebben vanwege de aansluiting van de Korendijk, de oude grens tussen Heemskerk en Castricum, op de scheiding tussen Uitgeest en Assum.²² Zo gezien ligt het voor de hand Assum tot Heemskerk te rekenen, maar vanuit een landschappelijk geologisch perspectief behoort Assum juist tot Uitgeest, aangezien beide op dezelfde strandwal liggen. Een mogelijk belangrijker argument voor de scheiding tussen Heemskerk en Assum is de oude hoofdgeul van het Oer-IJ en later de Dije die beide woongebieden van elkaar scheidt. Deze waterscheiding zal met name nog tot in de Vroege Middeleeuwen een relevante grens geweest zijn.

Figuur 2 Minuutplan van de gemeente Uitgeest, sectie B genaamd het dorp met daarop de belangrijkste opgravingsterreinen en oude landschappelijke elementen zoals waterlopen en dijken.

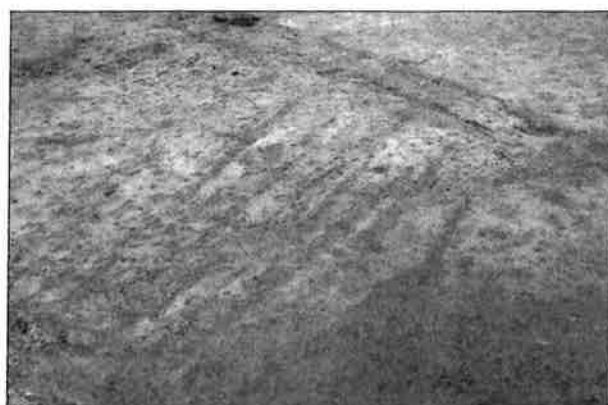
Nieuwe tijd

Na de Middeleeuwen zal het bewoningspatroon zich grotendeels gevormd hebben naar het historische beeld dat we kennen van oude kaarten zoals de kaart van Johannes Dou teruggaand tot de 17^e eeuw en de oudste minuutplannen die teruggaan tot 1822 (zie Figuur 2). Dat wil zeggen boerderijen lagen geconcentreerd op de hogere delen in vaak al oudere buurtschappen, maar het aantal boerderijen bleef tot in de 20^e eeuw waarschijnlijk kleiner dan in de 12^e tot 14^e eeuw.

3. DE NEDERZETTINGSSPOREN

De oudste bewoningsfase: Assum aan Zee, een nederzetting uit de Late Bronstijd en Vroege IJzertijd (900-750 v. Chr.)

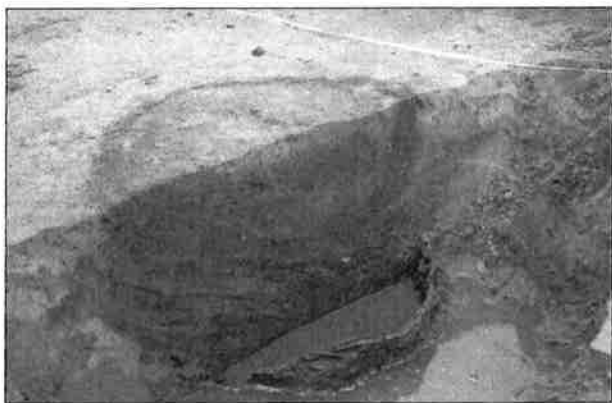
Toen in februari 2005 bij de Waldijk de eerste kuil

Figuur 7 Ploegkrassen in het vlak.

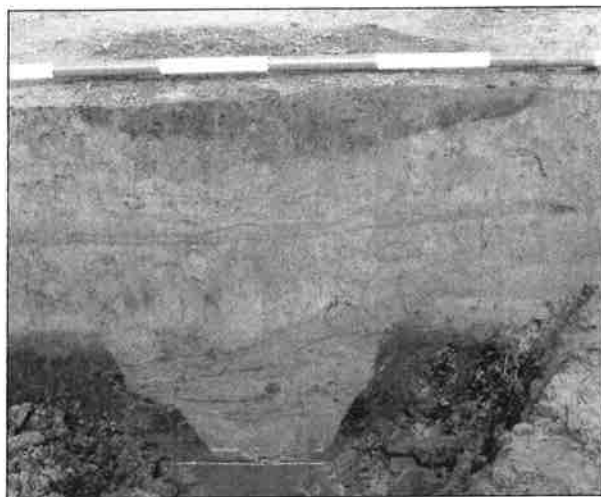
met aardewerk uit de Late Bronstijd tevoorschijn kwam, was dat een complete verrassing. Uiteindelijk bleek dit het restant van een nederzettingsterrein dat zich tot aan beide zijden van de Waldijk uitstrekte. De nederzetting was gelegen op een oud duin gelegen achter de strandwal die toen nog van Akersloot ononderbroken doorliep tot aan Assum (zie geologie). Doordat de nederzetting op een oud duin lag, waarvan waarschijnlijk delen zijn afgetopt, maar andere delen weer door latere Oer- IJ activiteiten zijn opgegruimd of aangesneden, hebben we maar een overblijfsel van de oorspronkelijk grotere nederzetting. Illustratief hiervoor is de verspreiding van

Figuur 8 Waterput S4 een met vlechtwerk beklede put uit de Vroege IJzertijd.

de sporen. De diepste sporen zoals de waterkuilen geven de minimale omvang van de nederzetting weer. Minder diepe sporen zoals paalkuilen vinden we alleen in de randzone. Deze vinden we niet verder naar de buitenrand, omdat het terrein naar deze kanten afloopt. We vinden ook geen minder diepe sporen verder naar het hoger gelegen deel, omdat hier het duinzand waarschijnlijk is afgetopt. De gehele randzone wordt ook gemarkeerd door het voorkomen van eergetouwkrassen die waarschijnlijk dateren uit de Late Bronstijd en Vroege IJzertijd. Het nederzettingsterrein is blijkbaar na bewoning gebruikt als akkerland (figuur7).

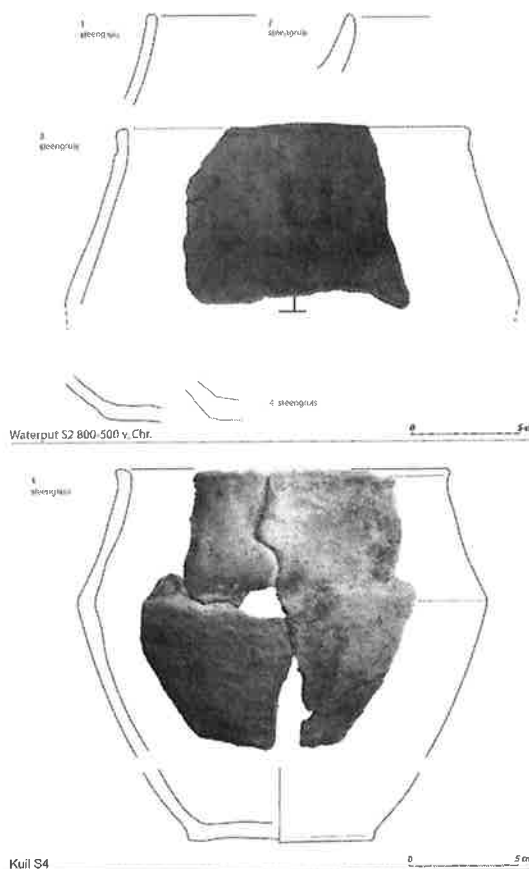
De aanwezigheid van eergetouwkrassen in plaats van bijvoorbeeld keerploegsporen geeft aan dat het akkerland dateert uit de Late Bronstijd of Vroege IJzertijd. Uit de daaropvolgende periode, de Midden IJzertijd kennen we, bijvoorbeeld uit het duingebied, al akkers die met de keerploeg zijn bewerkt.

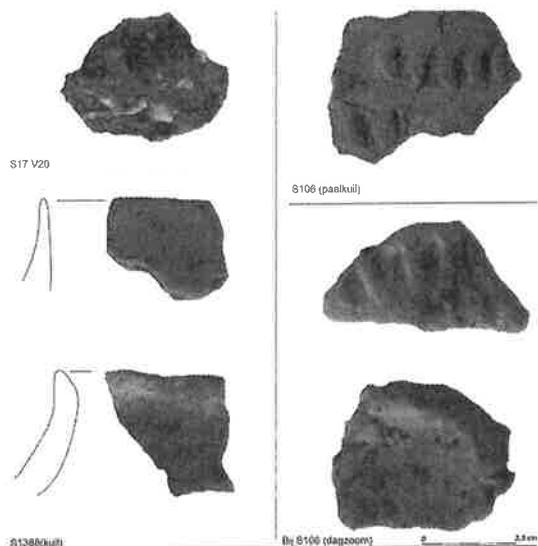
Figuur 9 Waterkuil S660, waarvan de onderkant nog niet door de veenlaag is heen gegraven.

Sporen

In totaal konden er 75 sporen met zekerheid en nog eens 25 sporen met grote waarschijnlijkheid aan de Late Bronstijd toegeschreven worden. De belangrijkste sporen waren zo'n 20 grote kuilen, waarvan er één een echte met vlechtwerk beklede waterput is geweest (Figuur 8). De andere kuilen worden geïnterpreteerd als waterkuilen, een verschijnsel dat we vaker tegenkomen in de

Figuur 10 De biconische pot uit waterkuil S4, gevonden door de Oer-IJ werkgroep in februari 2005.

Figuur 11 Aardewerk met vlakdekkende vingertop-indrukken vergelijkbaar met het Hoogkarspel-Jong aardewerk uit enkele paalkuilen.

Bronstijd. Het gaat dan om kuilen zonder wandbekleding, maar wel diep genoeg om het grondwater te bereiken (zowel nu als in het verleden). Hierbij hebben de bewoners slim gebruikgemaakt van de onderliggende compacte veenlaag. Door de kuil te graven tot deze ondoordringbare en waterdichte veenlaag hield men de kuil droog. Daarna hoefde men alleen nog maar de veenlaag door te prikken om de onder het veen liggende wel aan te boren en de kuil liep vol water. Dit is in ieder geval duidelijk te zien in een aantal van de kuilen (Figuur 9). Naast de grotere kuilen zijn er ook paalkuilen aangetroffen en delen van greppels. Hierin konden voornamelijk geen structuren ontdekt worden. Het is duidelijk dat er door de latere Oer- IJ activiteiten veel van de bronstijnderzetting is verdwenen.

Vondsten

Uit enkele waterkuilen komen relatief veel vondsten. Hiervan bestaat het grootste deel uit dierlijk bot en in mindere mate fragmenten van aardewerk.

Van de strandwal- en oude duingronden zijn vindplaatsen met aardewerk uit de Late Bronstijd bekend uit onder meer Akersloot-Breedelaan,²³ Heemskerk,²⁴ Heiloo-Vlooiendijk²⁵ en Alkmaar-De Heul.²⁶ Van Heeringen onderscheidt in westelijk Nederland twee afzonderlijke bewoningsgebieden met een eigen aardewerktraditie. De Hoogkarspel-groep in West-Friesland en de Heemskerk-groep in het westelijk duingebied. Gezien deze groepen en hun geografische verspreiding ligt het in de lijn der verwachtingen in Uitgeest vooral aardewerk te vinden dat past in

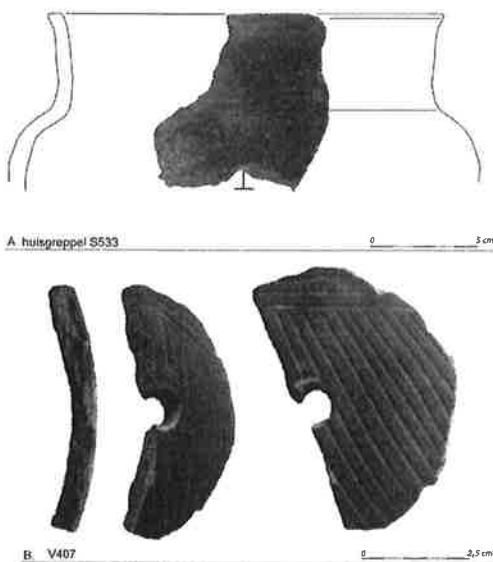

Figuur 12 De aardewerken lepel uit een van de waterkuilen. Ook de lepel is een typische Hoogkarspelvorm.

de Heemskerk-groep traditie. Het bronstijd aardewerk van de Waldijk, net als de meeste andere vondsten uit de Bronstijd, komt overwegend uit diepere sporen en voornamelijk kuilen. Slechts enkele kuilen bevatten aardewerkfragmenten die groot genoeg waren om daaruit een potreconstructie te kunnen maken. Het vormenspectrum van de Waldijk bestaat uit biconische potten waarvan er één archeologisch bijna compleet is (Figuur 10), naast ton- en emmervormen en potten met een licht uitgevouwen puntige rand. Het aardewerk is meestal steengruisgemagerd, waaronder vaak grove brokken kwarts, maar organische magering en zandmagering komt ook sporadisch voor. Uit enkele paalkuilen komen kleine fragmenten van potten die vlakdekkend met rijen nagelindrukken versierd waren (Figuur 11). Deze versiering is typisch voor potten die in West-Friesland zijn aangetroffen en tot de Hoogkarspel-Jong groep gerekend worden.²⁷ Opvallend is dat deze versierde fragmenten alleen in paalkuilen zijn aangetroffen bij de Waldijk en bijvoorbeeld niet in de waterkuilen werden gevonden. Een andere aan de Hoogkarspel-cultuur gerelateerde vorm is een aardewerken lepel.²⁸ Onderin in één van de waterkuilen werd zo'n lepel aangetroffen.

Helaas ontbreekt er een klein fragment, maar vermoedelijk had de lepel de kenmerkende korte steel, die we ook kennen van een voorbeeld uit Hoogkarspel (Figuur 12).

Het bronstijdaardewerk van de Waldijk vertoont opmerkelijke relaties met de Hoogkarspel-cultuur, waarvan de meeste nederzettingen bekend zijn uit West-Friesland. Een aantal vormen zoals de biconische potten vinden we echter ook terug in de Heemskerk-cultuur, waardoor we kunnen stellen dat de bewoners van de nederzetting bij Assum contact hadden met beide gebieden. We kunnen denken aan kolonisatie vanuit West-Friesland dat immers ook in de voorgaande periode van de Vroege en Midden Bronstijd intensief bewoond werd. Daarentegen was ook het westelijk en veel nabij gelegen duingebied bij Santpoort, Velsen en Heemskerk ook al bewoond in de voorgaande periodes, waarschijnlijk al vanaf het Neolithicum. Dus dit gebied lijkt eerder als brongebied in aanmerking te kunnen komen voor de nederzetting bij Assum. Een derde mogelijkheid is dat de strandwal zelf ook al eerder bewoond werd. Sinds kort is er ook bij Klein-Dorreegeest, tussen Uitgeest en Akersloot, een Laat-Neolithische vindplaats bekend (1800 v. Chr.), waar Klokbekeerfragmenten werden aangetroffen en een vuurstenen pijlpunt, maar het is vooralsnog zeer onzeker of het gebied vanaf dat moment continu bewoond werd. Vondsten uit de Vroege of Midden Bronstijd zijn van de strandwal Assum-Akersloot vooralsnog niet bekend.

Figuur 13 a) Ruinen-Wommels I fragment; b) weefgewicht gemaakt van een fragment van geometrische versierde pot (Ruijnen-Wommels II).

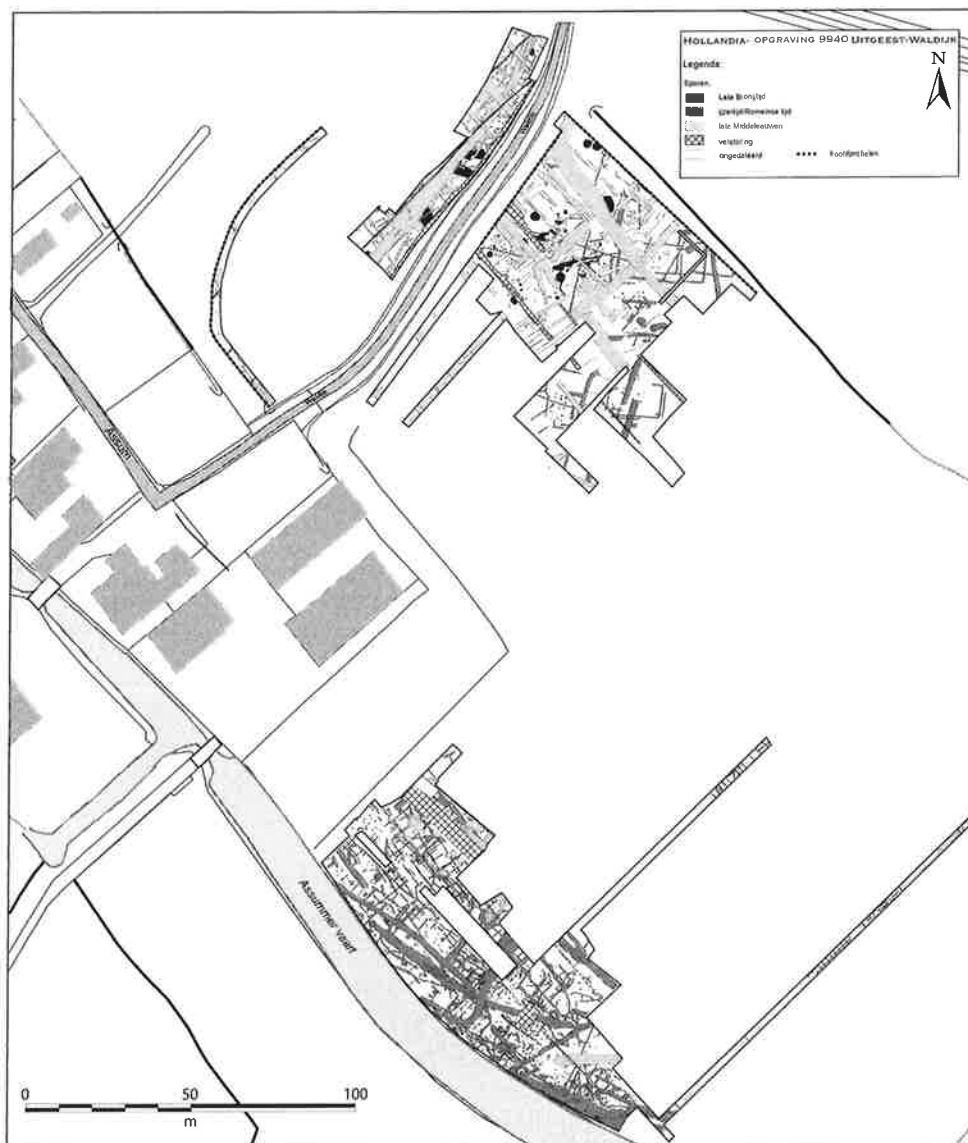
Voorlopig is de nederzetting bij Assum het grootste onderzochte terrein uit de Late Bronstijd en Vroege IJzertijd in Kennemerland. Helaas zegt dat meer over de stand van het onderzoek dan de grootte van de nederzetting.

Bewoning uit de Midden IJzertijd (550-300 v. Chr.)

Toen het onderzoek begon aan de Waldijk en de Assummervaart was er de hoop ook nederzettingssporen te vinden die gelijktijdig waren met de boomstamkano, dat wil zeggen daterend in de 6^e en 5^e eeuw v. Chr. Inmiddels blijkt er slechts een klein deel van de sporen en vondsten te dateren in deze periode. Het betreft een restant van een huisplaats op circa 50 meter ten zuidoosten van de Waldijk. Hier ligt een rechthoekige omgreppeling die mogelijk behoort heeft tot een huisplaats. Uit de greppel en een nabij gelegen kuil komen de enige aardewerkfragmenten die met zekerheid in de periode 600-400 v. Chr., dus de Midden IJzertijd, te dateren zijn. De huisplaats ligt op een relatief laaggelegen deel van het terrein, waardoor het waarschijnlijk is dat veel bijbehorende sporen verdwenen zijn.

De losse aardewerkfragmenten uit de Midden IJzertijd zijn alleen goed te onderscheiden van het overige handgemaakte aardewerk uit de Late en vooral Romeinse IJzertijd op basis van specifieke potvorm en versiering en in mindere mate op basis van baksel. Het is daarom goed mogelijk dat er meer van dit oudere aardewerk tussen het jongere aardewerk gezeten kan hebben, maar vooralsnog zijn er maar drie fragmenten met zekerheid aan de Midden IJzertijd toe te schrijven. Het betreft een rand-, bodem en enkele wandfragmenten van een zogenaamde schelpgemagerde en gepolijste Ruinen-Wommels I pot die is gevonden bij de omgreppelde huisplaats (Figuur 13). Dit aardewerk wordt gedateerd tussen 600 en 400 v. Chr. Een tweede fragment betreft een fragment van een geometrisch versierde pot (Ruijnen Wommels II 400-200 v. Chr.), verwerkt tot een rond weefgewicht met een centraal gat. Dit fragment werd onderin een inheems-Romeinse kuil aangetroffen aan de Assummervaart. Er is slechts nog één enkel ander fragment gevonden van een geometrisch versierde pot uit een inheems-Romeinse greppel eveneens vlak bij de Assummervaart.

Bij de Groene Driehoek zijn uit de stort, die ontstaan was bij het verbreden van de Assummervaart voorafgaand aan de opgraving, meerdere

Figuur 6 Alle Sporenkaart met daarop de drie bewoningsperiodes.

fragmenten aangetroffen uit de Midden en Late IJzertijd. Andere vindplaatsen uit de Midden IJzertijd kennen we onder andere uit Assendelft, Limmen, Bakkum en Santpoort.²⁹

Late IJzertijd (300 v. Chr.- 0)

Bij de opgravingen zijn geen vondsten gedaan die dateren uit de Late IJzertijd, maar voor bewoning uit deze periode hoeven we niet ver te zoeken. Zowel bij UB18 als de Groene Driehoek zijn vondsten gedaan uit de Late IJzertijd. Het betreft aardewerk met kamstreekversiering en enkele vroege streepbandversierde potfragmenten.

Bewoning in de Romeinse tijd (0-350 n. Chr.)

Vanaf de 1^e eeuw na Chr. wordt het terrein aan de Waldijk en de Assumervaart weer ingebruik genomen voor akkerbouw en bewoning. Waarschijnlijk kwamen de bewoners direct van de aangrenzende nederzettingen bij UB18 en de

Groene Driehoek en van het hoger gelegen Assum. De aard van de bewoning aan de Waldijk en de Assumervaart is verschillend. Het terrein aan de Waldijk vormde waarschijnlijk de periferie van een nederzetting, want het is gelegen op de lagere flank van het Oude duin van Assum. Het terrein was door middel van greppels in blokken verkaveld met een overheersende west-oost richting (zie Figuur 6). Twee rechthoekige erven konden hier duidelijk herkend worden. Deze werden door meerdere greppels gemarkeerd. Mogelijk waren dit oorspronkelijk opgehoogde huisplaatsen. Dit zou ook verklaren waarom de omliggende greppels zo vol waren met afgedankte huisraad, voornamelijk aardewerkfragmenten. Zo kwam er uit één van de greppels bijna 30 kilo aardewerk, waarvan het merendeel versleten en gefragmenteerd was. Het betrof waarschijnlijk afval dat al langere tijd aan het oppervlak lag en pas later onintentioneel van de huisterp in de greppel is

Waterput (Spoor)	Datering (g)	Aardewerk (g)	import (g)	Bot (g)	Natuursteen (g)	Tefriet (g)	Vondsten
1 (S1111) (C14)	130-240	2416	nee	88	geen	-	Complete orenpot, randfragment pot, aardewerk deksel, spanen doos, houten stok (rode kornoelje), schouderblad schaap/geit, rib rund
2(S1457) (C14)	130-240	8194	nee	219	geen	-	Twee complete en vier bijna complete potten, Twee wulken
3 (S1456)	geen	2344	nee	56	1763	1325	Eén complete pot, witte kiezel, stuk slijpsteen
4 (S1498)	235-265, 275-340	11291	geverfd	31	13064	13000	Fragmenten van één set maalstenen, brokken conische haardconstructie, complete pot, kiezel, twee stokken (hazelaar en wilg)
5 (S1075)	230-390	5104	ts	531	41884	39355	Fragmenten van drie sets maalstenen, twee weefgewichten, twee spinklosjes, brokken sintel. Partieel skelet kip, fragmenten hond
6 (S128)	250-390	13527	ts	geen	13631	684	Brok ongebakken klei, houten verbindingselementen, kiezel, haardsteen, standing, weefgewicht, misbaksels en fragmenten van 14 verschillende potten
1189	geen	4479	glad	350	-	-	
totaal		47355		1275	70342	54364	

Tabel 1 Overzicht van de vondsten afkomstig uit de waterputten uit de Romeinse tijd. (C-14 jaartallen gekalibreerd met programma OXCAL 1 sigma (68,3%)). Afkortingen in kolom import: ts=terra sigillata;geverfde= geverfde waar; glad= gladwandig aardewerk).

terechtgekomen. Waarschijnlijk werd deze nederzetting in het begin van de 2^e eeuw verlaten.

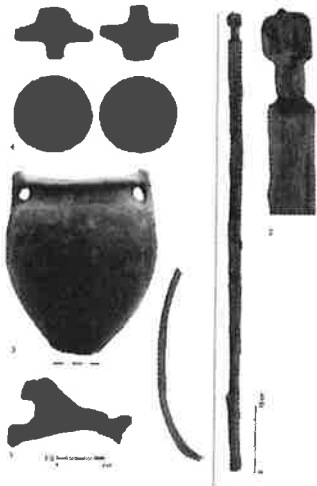
Het terrein aan de Assummervaart werd ook in de 1^e eeuw na Chr. in gebruik genomen, maar aanzien men hier mogelijk zo'n drie eeuwen op dezelfde plek bleef wonen is de sporenintensiteit hier groter dan bij de Waldijk nederzetting (zie figuur 6). Zo zijn er meerdere kavelrichtingen te zien. De stratigrafie van deze plek is momenteel nog niet uitgewerkt, maar waarschijnlijk heeft men na een bewoningsfase op een wat hoger gelegen kwelderrug kunstmatige ophogingen aangelegd waaromheen de bredere sloten werden gegraven. Er zijn delen van drieschepige woonstalhuizen aangetroffen en kleinere bouwgebouwen. Het opvallendste verschil ten opzichte van de Waldijknederzetting, maar ook de aangrenzende nederzettingen Groene Driehoek en UB18 is de aanwezigheid van waterputten. Dit kan als een

indirecte aanwijzing opgevat worden dat deze nederzetting een permanenter karakter had dan de aangrenzende genoemde nederzettingen, die misschien alleen seizoensmatig gebruikt werden of korter werden bewoond. Ook de Assummervaart-nederzetting zal slechts de zuidpunt hebben gevormd van een groter nederzettingsterrein dat zich vooral richting het huidige Assum zal hebben uitgestrekt.

De inheems-Friese waterputten uit de Romeinse tijd konden bijna allemaal gedateerd worden. Daaruit bleken ze vooral te dateren in de 3^e eeuw en mogelijk zelfs het begin van de 4^e eeuw n. Chr.

De waterputten aan de Assummervaart

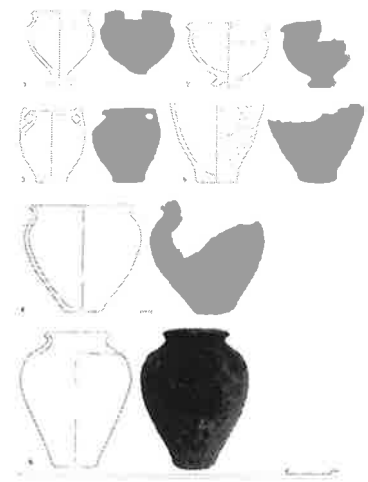
Aan de Assummervaart zijn zes waterputten aangetroffen met als opvallende overeenkomst dat ze alle zes relatief veel vondsten bevatten. Enkele daarvan waren zelfs helemaal volgestort met materiaal. Dit is opmerkelijk, omdat waterputten

Figuur 14 Vondsten uit waterput S1111: 1. schouderblad schaap/geit; 2. rib rund; 3. orenpot; 4. deksel; 5. stok rode kornoelje + detail van de knop; 6., groot wandfragment van een pot.

Figuur 15 Spanen doos uit waterput S1111. Te zien zijn de bodemplaat en het spanen houten omwindsel (esdoorn). Daaronder is een reconstructie te zien (met deksel) gemaakt door Jelus Matser.

Figuur 16 De zes potten uit waterput 2 (S1457).

die we kennen van andere nederzettingen in de directe omgeving zoals Dorregeest 1941 en 1981-83 (39 waterputten uit de Romeinse tijd) bijna geen van alle zo vondstrijk waren.³⁰

Een interessante vraag is of het hier om bewuste deposities gaat of om simpelweg met afval dichtgegooide waterputten. Recente studies van met name Therkorn, maar ook Kok hebben aan tal van kuilen met inhoud rondom en in nederzettingen een rituele betekenis gegeven.³¹ Het gaat enerzijds om seizoensrituelen, maar ook om nog veel grotere verbanden waarin sprake is van een weerspiegeling van specifieke sterrenbeelden in constellaties van kuilen. Deze seizoenskuilen en kuilenconstellaties gaan dan ook gepaard met een specifieke inhoud van de betreffende kuilen. Eén van de hoofdsites van de studie van Therkorn is UB18 op nog geen 400 meter van de Assummervaart-nederzetting. Ook niet ver van Assum verwijderd liggen de veennederzettingen van Assendelft. Bij de opgravingen van de site Assendelft-Noord (ASN27 en 56) werden eveneens kuilen aangetroffen, waarvan de inhoud een rituele betekenis doet vermoeden.³²

Waterput 1

De eerste waterput was afgedekt door een latere brede sloot, die mogelijk ook nog in de Romeinse tijd te dateren is. Het betreft een pluggenconstructie met een rieten bekleding, vergelijkbaar met waterput 1. Deze put zat niet zo vol als de

meeste andere putten, maar de vondsten onderin de kern zijn wel het meest opmerkelijk (Figuur 14 en Figuur 15).

Mogelijk dat de vondsten uit de bovenkant ontbreken, omdat men hier later een sloot overheen heeft gegraven. Onderin lag een complete pot met knobbeloren en een ingesnoerde hals. Hierop lag een in elkaar gedrukte ovale houten doos, waarvan de complete bodem en de in elkaar gedrukte spaander zijkant werd gevonden. De grootste diameter is ongeveer 40 cm. Aan de voorzijde van de spaander zijkant die bovenop lag, is een viervoudige cirkel te zien die bijna over de gehele breedte loopt. Twee cirkels hebben een donkere kleur (zwart) en twee cirkels een lichte rooie kleur (rood pigment). Daarlangs zijn aan beide zijden twee rechte lijnen gezet. Aan de achterzijde van de spaander zijkant zijn de uiteinden bij elkaar gebonden met een touw. In de bodemplaat die van een andere houtsoort is en onderaan de spaander zijkant, zitten kleine gaatjes waarmee beide delen waarschijnlijk aan elkaar verbonden waren. Het is onduidelijk of de doos ooit een deksel heeft gehad, want de cirkelversiering loopt door tot aan de bovenzijde. Dergelijke spaander dozen zijn vooral bekend uit volkenkundige collecties bijvoorbeeld die van het Zaanse Museum, waar het kappendozen genoemd worden. Hierin werden de luxe klederdrachtenkappen bewaard die de vrouw op het hoofd droeg. Deze kappen werden mogelijk bij het huwelijk met de

doos geschonken. Soms werd er ook rouwkleding in bewaard. Uit archeologische context zijn dergelijke spaander dozen bekend van stadskernopgraving onder andere uit Groningen, maar deze dateren in de 16^e eeuw. Vooralsnog zijn dergelijke dozen uit de Romeinse tijd niet eerder in Nederland gevonden. Bovenop op de doos en min of meer diagonaal in de put en door de grote lengte van 61,4 cm gebroken, lag een stok, waarbij een rechte twee centimeter brede strook op twee centimeter van het uiteinde versmald was. De stok is compleet. Een vergelijkbare stok met vergelijkbare knop is bekend uit Schaggen-Muggenburg, maar deze was 27 cm lang.³³ Verder werd er een kleine aardewerkdeksel gevonden die nadrukkelijk niet op de pot past. De deksel heeft een vierkante centrale knop aan beide zijden waarvan aan een kant horizontaal doorboord, mogelijk om hier met een stokje of een touw de deksel op te kunnen tillen. Verder werd er nog een groot randfragment van een tweede pot gevonden, een rib van een rund en onderin de put een schouderblad van een klein zoogdier.

Waterput 2

Een tweede waterput bevatte voornamelijk veel aardewerk. De pluggenconstructie had een binnenwand van takken en riet die gedeeltelijk naar de onderzijde in elkaar gedrukt was. Bovenin de putkern lag een voetbeker zonder voet (Figuur 16.1). Zo'n halve meter dieper lagen er meerdere potten gestapeld in de putkern. De bovenste hiervan was eveneens een voetbeker, maar dit keer met voet(2). Deze lag op een middelgrote orenpot(3). Daarachter stonden twee hoge voorraadpotten in elkaar gestapeld, waarvan van de onderste de gehele bovenkant ontbrak (4 en 5). Daarachter en nog dieper, waarschijnlijk op de bodem van de put stond een grote hoge nauwmondige zwart gepolijste slanke pot(6). Deze was in tegenstelling tot de andere nog geheel gaaf. Ook op de bodem lagen de huizen van twee grote landslakken, een witte kiezel en een deel van een poot.

Waterput 3

De derde waterput was het minst vondstrijk. Toch kwamen hier ook een compleet potje, bot (een rib), twee witte kiezels en een stuk maalsteen uit. Deze put lag op nog anderhalve meter van waterput 4, maar was bijna twee keer zo diep als alle andere putten. De put was van onder tot boven met een regelmatige pluggenmantel bekleed

Figuur 17 Waterput 3 (S1456)

(Figuur 17). Onderin was nog een restant over van een vlechtwerken bekleding (waarschijnlijk wilgentenen). Vanaf ongeveer 1,90 m onder het vlak ($\pm -3,00$ m NAP) was nog een 70 cm dikke compacte veenlaag aanwezig en men heeft bij het graven van de put ook nog deze veenlaag doorgraven. In dit geval heeft men niet alleen een gaatje in het veen geprikt om water in de put te krijgen, maar men heeft gewoon de ronde putvorm uitgegraven en hierin zelfs nog pluggen gestapeld in het veen. Mogelijk kwam dit de stevigheid van de constructie ten goede en was het een zeer droog seizoen, maar de totale diepte tot $-4,00$ m. N.A.P. is tot nu toe nog niet eerder aangetroffen voor de Romeinse tijd in het Oer- IJ gebied.

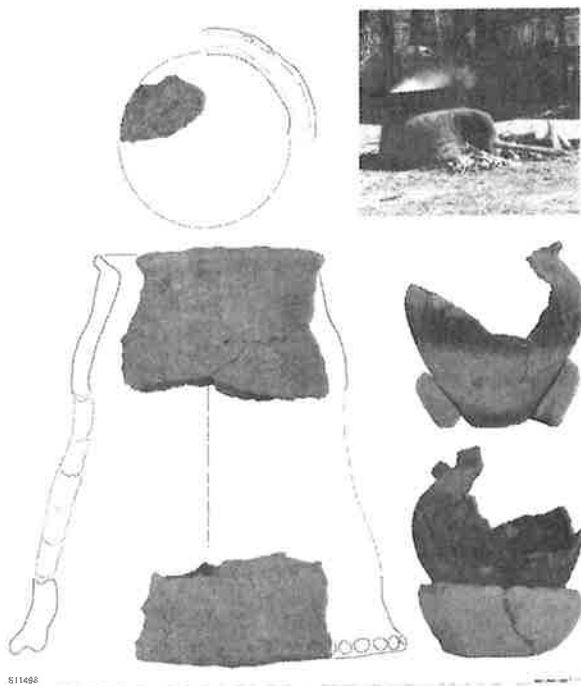
Waterput 4

De vierde waterput kwam net als waterput 1 ook onder een greppel vandaan. De constructie bestond uit de gebruikelijke pluggenmantel, maar dit keer gestapeld op houten wieldelen (Figuur 18). Deze constructie kennen we vooral uit

Figuur 18 Bovenaanzicht van waterput 4 (S1498) met onderin de fundering van houten wieldelen.

Figuur 19 Uit waterput 4(S1498): 1.reconstructie korfachtige constructie; 2. voorbeeld van gebruik standring (met andere pot); 3. voorbeelden van haardkoker uit Cambodja, Siem Reap 2007.

Dorregeest, maar recentelijk ook uit Alkmaar.³⁴ Hiervoor waren de velgen van waarschijnlijk drie verschillende karrewielen gebruikt. Waarschijnlijk had men bij de aanleg van de put last van te snel opkomend welwater en de daarbij gepaard gaande drassigheid. De wieldelen fundering lag namelijk niet mooi horizontaal, maar was geheel scheef gezakt. Een vierde wieldeel werd pas naderhand gevonden aangezien deze veel dieper en bijna verticaal in de grond stak. Deze put is van onder tot boven volgestort met materiaal. Bovenin de kern lagen grote brokken tefriet van een maalsteen. Ook hier betrof het waarschijnlijk fragmenten van een set bestaande uit ligger en looper. In totaal betrof het meer dan 15 kilo tefriet. Dieper in de kern van de put lag een deel van een aardewerken standring. Verder was er een complete en waarschijnlijk bij depositie gave pot in de put gegooid, maar deze was verbrijzeld tussen zware brokken van een mogelijk rookkanaal van een oven. Van deze ovenconstructie zijn meerdere cruciale delen teruggevonden zodat het als het ware een bouw pakket betreft (Figuur 19).

Van de onderkant is een met vingertoppen aan de buitenkant versierd stuk gevonden met een geschatte diameter van 60 cm. Deze loopt naar boven taps toe. Verder zijn er een aantal 8 tot 10

Figuur 20 Bovenaanzicht van het houten raamwerk van waterput 5 (S1075) waarop vooral brokken maalsteen en een spinklosje te zien zijn.

cm dikke wandfragmenten aangetroffen, alle met de typische holle en bolle zijde aan de onder en bovenkant. Dergelijke aardewerk ringfragmenten worden in vele nederzettingen in het Oer-IJ gebied aangetroffen. Verder is er ook een zeer groot en dikwandig fragment (4cm) aangetroffen van een bovenkant met een soort naar buiten gevouwen rand. Samen met de andere fragmenten is er een soort korfvormige reconstructie te maken met een open bovenkant. Dergelijke korfconstructies met open bovenkant zijn ook uit andere gebieden bekend onder andere uit gebieden bijvoorbeeld uit het Duitse terpengebied.³⁵ In waterput 4 werd ook nog een fragment van een gesinterde platte aardewerk schijf gevonden die qua diameter op de dekselrand van de korf past. Al dit aardewerk uit de put had een totaalgewicht van meer dan 13 kilo.

Waterput 5

In de vijfde waterput, een plaggenconstructie op een vierkant houten raamwerk, lag bijna 40 kilo aan tefriet en maalstenen (Figuur 20). De maalsteen was erg poreus en sommige brokken vertoonden sporen van brand. Mogelijk dat de fragmenten daardoor zo brokkelig waren, maar dit kan ook veroorzaakt zijn door het langdurig verblijf in de bodem. Door de grote mate van fragmentatie was het moeilijk om tot de complete vorm te komen, maar op basis van dikte en kleur konden zes verschillende maalstenen onderscheiden worden, die mogelijk tot drie complete sets van liggers en lopers behoorden. De grote dikte van enkele fragmenten, soms 8 tot 10 cm, doet vermoeden dat de stenen nog relatief nieuw waren. Alle stenen hebben zo'n diameter tussen 40 en 42 cm, wat tot het normale spectrum behoort voor deze periode.³⁶ Ook zijn alle stenen bekapt aan de bovenzijde en hebben verticale rillen aan de buitenrand.

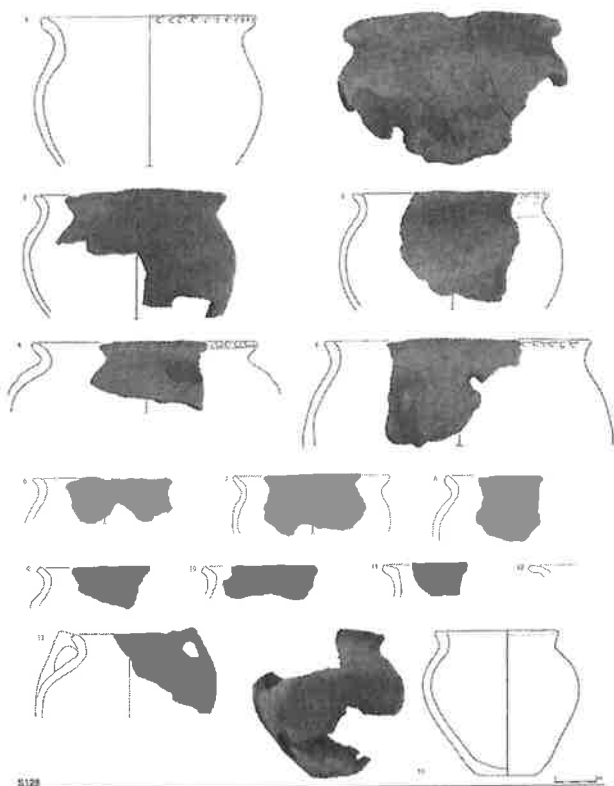
Andere vondsten uit deze put zijn een 2,5 kilo zwaar brok van gesinterd zand, waarschijnlijk een restproduct van een oven, twee donutvormige weefgewichten, twee konische spinklosjes, een fragment van een standring, brokken van dikwandig Romeins import (dolium?) en inheemse aardewerkfragmenten, zowel van potten met

gladde randen als met vingertop versierde randen. Eén fragment kon als streepband gedetermineerd worden (1e eeuw v. tot 1e eeuw n. Chr.). Veel van het aardewerk had een vreemde gepateneerde laag die doet vermoeden dat het ook hier om misbaksels gaat. Uit deze put komen wel botfragmenten, waarschijnlijk afkomstig van een hond en een kip. Het laatste is opmerkelijk want de kip was een in de Romeinse tijd geïntroduceerde soort en dus nog tamelijk onbekend bij de inheemse Friese bevolking.

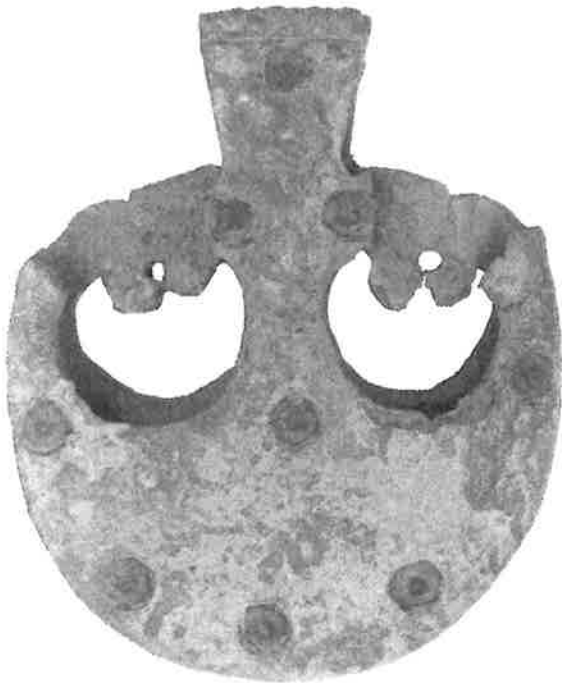
Waterput 6

De zesde waterput had een plaggenwand rondom een rieten vlechtwerk, waarvan alleen de onderkant goed geconserveerd was. Bovenin de put, in de nazak, werden misbaksels gevonden van inheems aardewerk. Bovenin de kern van de put werden grote fragmenten aangetroffen van minimaal 8 grote potten met kartelranden en 8 potten met onversierde randen (Figuur 21) en één fragment van Terra Siggillata. Daarnaast werd een in tweeën gebroken, maar complete aardewerk standring en een donutvormig weefgewicht aangetroffen. Dieper in de kern lag een groot brok ongebakken klei van bijna 11 kilo, een stuk maalsteen van tefriet, een uit elkaar gesprongen haardsteen en een kiezelsteen. Opmerkelijk zijn ook de aangekoolde en daardoor geconserveerde stukjes hout, alle met sporen van ronde gaten. Waarschijnlijk gaat het om verbindingselementen waarbij losse planken middels deze houtstrips en pen-gat verbindingen aan elkaar verbonden werden om een luik of deur te creëren.³⁷ Vreemd genoeg werd in deze put geen bot aangetroffen, terwijl de conserveringsomstandigheden juist zo gunstig zijn.

Voor de waterput 1 met een set aan opmerkelijke vondsten, wordt vermoed dat het inderdaad om een rituele depositie gaat. Dit idee wordt voornamelijk ingegeven door de aanwezigheid van een complete intacte pot en een stok. Met name de combinatie van een pot en een stok, hoewel in dit geval de stok niet in de pot zat, maar er naast lag, is meerdere malen aangetroffen in inheems-Romeinse nederzettingen in het Oer-IJ gebied. De drie jongste waterputten 4, 5 en 6 markeren met een einddatering in de 4^e eeuw mogelijk het definitieve einde van de nederzetting. Deze putten zijn ook het meest vondstrijk, maar opmerkelijker zijn de overeenkomsten tussen de vondsten in deze drie waterputten. Deze lijken allemaal wat te maken te hebben met aardewerkproductie.

Figuur 21 Het aardewerk uit waterput 6 (S128).

Figuur 22 Zwaardschedepuntbeschermer van bronsblik (3e eeuw).

Het is alsof op het terrein een restant van een aardewerkoven inclusief de potten opgeruimd is en in de laatste open waterputten is gegooid. Hetzelfde gebeurde met de zware maalstenen.

Andere opmerkelijke vondsten

Binnen hetzelfde nederzettingsterrein werd in een diepe kuil die waarschijnlijk onderdeel is van een langwerpige gebouw dat parallel loopt met de Vaart, een zwaardschedepuntbeschermer van bronsblik gevonden (Figuur 22). De vorm is het beste te omschrijven als een doodskop, maar deze werd dan omgekeerd aan de leren zwaardschede bevestigd. De bronzen beschermer moest voorkomen dat de zwaardpunt door het leer zou steken. De vorm met de niervormige openingen, maar zonder het rechthoekige uitsteeksel is typisch Romeins en behoorde tot de uitrusting van Romeinse soldaten in de late 2^e en 3^e eeuw. De punt-cirkel versiering en het rechthoekige lijkt een inheemse of Germaanse toevoeging. Reden om aan te nemen dat het een inheems-Germaanse imitatie betreft van een oorspronkelijk Romeins militair uitrustingsstuk. Een vergelijkbare vondst kennen we uit een beroemde veendepositie in Thorsberg in Schleswig-Holstein, in Denemarken.³⁸ Ook hier gaat het om een met punt-cirkel versierde doodskopvormige zwaardschedepuntbeschermer.

Een tweede opmerkelijke vondst leek aanvankelijk op een met houtskool gevulde haardkuil, maar de strakke ovale vorm in het vlak en de vlakke onderkant in het profiel deed vermoeden dat het een verbrande ovale houten schaal betrof, vergelijkbaar met de schaal die bij UB18 is gevonden.³⁹

Een laatmiddeleeuwse nederzetting en een dijk (1200-1350)

In de 12^e -13^e eeuw lagen er waarschijnlijk meerdere boerderijen op Assum. Deze lagen op de lange relatief smalle strook dat het restant was van de strandwal. In die periode lagen er echter ook boerderijen verspreid over het lagere aangrenzende land, waar nu de nieuwe wijk De Kleis staat. Dit gebied was verkaveld in lange stroken land, waarvan de sloten afwaterden op de voormalige getijdengeulen van het Oer-IJ. In de 12^e en 13^e eeuw kregen de bewoners van dit voormalige getijdengebied steeds vaker te maken met overstromingen. Met name late 12^e en 13^e eeuw was een periode waarin enkele grote stormvloedden hebben plaatsgevonden, die zorgden voor enkele dramatische doorbraken.⁴⁰ Waarschijnlijk werd toen de voormalige veengeul van het Marsdiep doorbroken en opgeruimd, waardoor de Zuiderzee ontstond. Hierdoor kwam het opstuwende zeewater voortaan vooral vanuit het zuidoosten via het Oer-IJ. Het Wijkermeer vormde de eerste buffer voor wateropvang, maar vervolgens vond overtollig water zijn weg wel via de talrijke oude getijdengeulen en kreken. De reactie van de bewoners was natuurlijk om hun landen te beschermen, maar de waterstaatkundige situatie was zo complex, dat er soms sprake was van tegenstrijdige belangen. Bedijking en bescherming voor de één zorgden weer voor extra problemen voor de ander. Het voorbeeld uit Egmond en hun conflict met de Castricumers spreekt voor zich. Dit verklaart ook de serie bedijkingsfasen die vanaf de 11e eeuw heeft plaatsgevonden en die Westenberg in kaart heeft gebracht. Westenberg dateerde het Zieldijk-complex, waar de Waldijk deel van uitmaakt, aan het einde van de 12^e eeuw. Westenberg is niet expliciet over de Waldijk, want hij heeft feitelijk de gehele geest rond Assum met de Waldijk als zuidgrens aangegeven op de kaart van stadium II. Uit de opgraving is gebleken dat de Waldijk waarschijnlijk rond het midden van de 13^e eeuw is aangelegd. In de 3^e bedijkingsfase, Stadium III, gedateerd rond 1235 wordt de Zieldijk versterkt met de Koogdijk. Het is goed mogelijk dat dit ook de periode is waarin de Waldijk is aangelegd.

Waterputten die zijn opgegraven aan weerszijden van de Waldijk dateren waarschijnlijk van zowel voor de Waldijk als erna. Door de aanleg van de dijk verloor het slotenpatroon, dat nog voor de aanleg van de nieuwbouw van De Kleis in het reliëf in de weilanden tussen Assum en het station Uitgeest zichtbaar was, zijn functie. Daardoor raakten deze sloten opgevuld in de loop van de 13^e en 14^e eeuw. Het dijklichaam werd opgebouwd uit de grond die uit de aangrenzende sloten kwam, en waarschijnlijk werd het geheel afgedekt door stevige klei of veenplaggen om het dijklichaam tegen harde regen te beschermen. De grote kuilen die bij de Assummervaart zijn aangetroffen kunnen goed gegraven zijn om dergelijke plaggen te steken. Deze kunnen voor de dijk gebruikt zijn, maar net zo goed om een huisplaats op te hogen. Er hebben vermoedelijk meer boerderijen voor de aanleg van de dijk gestaan, dan erna. De vernatting en bedijking zorgden voor een beduidende vermindering van beschikbare woongrond. Tegelijkertijd met de aanleg van de Waldijk (rond 1235?) werd het land rond Beverwijk en Heemskerk ten zuiden van De Dije, de voormalige hoofdgeul van het Oer-IJ bedijkt met de Aagtendijk. Deze werd echter later, in stadium V doorgetrokken tot aan de Krommenije, waarmee het grootste deel van de Zierendijk, inclusief de Waldijk feitelijk geen functie meer had. Over de datering van deze uitbreiding van de Aagtendijk is Westenberg niet zeker, maar hij plaats deze uitbreiding in stadium V, rond 1290 in de regeringsperiode van Floris V, op basis van de 19^e eeuwse auteur Van der Aa.⁴¹ In een recente publicatie van Alders en Kruisheer wordt de uitbreiding van de Aagtendijk tot aan de Krommenije vroeger, namelijk rond het midden van de 13^e eeuw gedateerd.⁴² Ook door De Cock en Westenberg werd een grotere ouderdom van dit dijkgedeelte al vermoed.⁴³ Daarmee zou de Waldijk (en Koogdijk) slechts 10 tot 15 jaar gefunctioneerd hebben.

SAMENVATTING

Bij de opgraving tussen de Waldijk en de Assummervaart in 2005 zijn nederzettingssporen aangetroffen uit vier verschillende periodes. De oudste periode betreft de Late Bronstijd/Vroege IJzertijd, in jaartallen is dat in dit geval tussen 950 en 750 v. Chr. Na een onderbreking van maximaal 200 jaar wordt het terrein rond het midden van de 6^e eeuw v. Chr. opnieuw in gebruik genomen en blijft waarschijnlijk bewoond tot 200 v. Chr. Deze periode noemen we de Midden IJzertijd en

in jaartallen valt dat in dit geval tussen 550 en 200 v. Chr. Het merendeel van deze nederzetting is echter verdwenen. Vanaf de eerste eeuw n. Chr. zien we weer volop bewoningssporen, zowel bij de Waldijk als de Assummervaart. Bij de Assummervaart loopt de bewoning zeker door tot in de 4^e eeuw n. Chr. Dan lijkt het terrein te worden verlaten. Ook voor de Late Middeleeuwen bleek het onderzoek bij de Waldijk een zeer waardevolle bijdrage te kunnen leveren. Er kon immers aangetoond worden dat de oude verkaveling die nog zichtbaar was in het weiland bij Assum tot de nieuwbouw, dateert voor de aanleg van de Waldijk. Ook de datering van de Waldijk bleek anders uit te vallen dan tot nu toe werd aangenomen. Door de combinatie van aardewerkdateringen van aardewerk uit opgegraven sloten blijkt de Waldijk waarschijnlijk vanaf het tweede kwart van de 13e eeuw, mogelijk rond 1235 te dateren. De opgraving heeft een enorme hoeveelheid informatie opgeleverd, waarvan hier maar een klein deel is gepresenteerd. Wat betreft alle bewoningsperiodes hebben de opgravingsresultaten nieuwe inzichten opgeleverd. Zo is het tot nu toe één van de weinige locaties waar zowel bewoning uit de vroege 8e eeuw v. als de 6e eeuw v. Chr. is aangetroffen. Het is eveneens één van de weinige locaties buiten West-Friesland, waar typisch Hoogkarspel-Jong aardewerk is aangetroffen. Zelfs voor de Romeinse periode, waarvan we toch vele opgegraven nederzettingen in de regio kennen, leverde de opgraving bij de Assummervaart nog nieuwe inzichten. Zo blijkt de helft van de waterputten (drie van de zes) in de 4^e eeuw n. Chr. waarschijnlijk tegelijk te zijn dichtgegooid. Mogelijk werd toen het gehele gebied bij Assum, na bijna 1000 jaar bewoning, definitief verlaten. De verlokking van vruchtbare velden in Gallië of Engeland, was waarschijnlijk te groot. Toch was Assum in de 7e eeuw weer bewoond. Dat weten we niet alleen vanwege de aardewerkfragmenten die in 1978 bij Assum 15 zijn gevonden (zie noot 7), maar ook omdat we inmiddels een ¹⁴C-datering hebben van de onderkant van een houten laddertje uit één van de waterputten die bij het onderzoek Waldijk 1 (zie noot 3) is aangetroffen. Deze datering valt na kalibratie en een standaard deviatie van 2 sigma tussen 615 en 690 n. Chr.⁴⁴ Vreemd genoeg weten we juist van de laatmiddeleeuwse periode relatief weinig. Onderzoek uit deze tijd concentreert zich in de steden, die vanaf de 13^e eeuw opkomen, maar van de ontwikkelingen op het platteland weten we weinig. Een gedateerd verkavelingspatroon

dat en gelokaliseerde huisplaatsen zijn daarom een zeer waardevolle bijdrage aan de kennis over de laatmiddeleeuwse bewoningsgeschiedenis van dit gebied.

Het mag duidelijk zijn dat het gebied rondom Assum archeologisch zeer waardevol is en er geen delen verloren mogen gaan zonder archeologisch onderzoek. Bij de verbreding van de Assummervaart, feitelijk de directe aanleiding voor de opgraving, werd eind 2004 bij de Groene Driehoek behalve een grote hoeveelheid aardewerk uit de Late IJzertijd en Romeinse tijd en twee kapfibulae ook nog een onderkaak van een mensenschedel gevonden. Dit toont weer eens aan hoe beperkt het archeologisch blikveld is. Binnen het gehele opgegraven 1,2 hectare gebied van de Waldijk zijn immers geen begravingen gevonden, maar deze lagen dus mogelijk net buiten de opgravingsputten. Het onderkaakfragment is hiervan het duidelijke bewijs. Ook in deze tijd van hoogstaande prospectiemethodes met magnetometrie, grondradar of weerstandsmetingen kunnen we immers nog steeds niet voorspellen wat zich in de bodem bevindt.

Literatuur

- Alders, G.A., J.G. Kruisheer, A. Schweitzer en J. Venetien, 1998, *Het ontstaan van Beverwijk als stedelijke nederzetting*.
- Bakker, J.A. & R.W. Brandt, 1966, Opgravingen te Hoogkarspel III. Grafheuvels en een terp uit de late Bronstijd ten ZW van het Medemblicker Tolhuis (voorlopige mededeling). In: *West-Friesland Oud & Nieuw XXXIII*, p. 176-224.
- Bakker, J.A., R.W. Brandt, B. van Geel, M.J. Jansma, W.J. Kuijper, P.J.A. van Mensch, J.P. Pals en G.F. IJzereef, 1977, Hoogkarspel-Watertoren: towards a reconstruction of ecology and archaeology of an agrarian settlement of 1000 BC. In: B.L. van Beek, R.W. Brandt en W. Groenman-Van Waateringe (red.), *Ex Horreo* (Cingula IV), p. 187-240, Amsterdam.
- Brandt, R.W. 1988, Aardewerk uit enkele Bronstijd-nederzettingen in West-Friesland. In: J.H.F. Bloemers (redactie): *Archeologie en oecologie van Holland tussen Rijn en Vlie*. Studies in Prae- en Protohistorie 2, Assen Maastricht, p. 206-267.
- Besteman, J.C., en A.J. Guiran, 1986, De middeleeuwse bewoningsgeschiedenis van Noord-Holland boven het IJ en de ontginning van de veengebieden. Opgravingen in Assendelft in perspectief. In: M.C. van Trierum & H.E. Henkes(eds), *Rotterdam papers V. A contribution to prehistoric, roman and medieval archaeology*, p. 183-212.
- Boulonois, M., 1997, Voorraadkuipen, haardkragen of ovens?. Een inventarisatie van aardewerken ringvormige constructies uit de Romeinse tijd. (Typescript Universiteit Leiden).
- Dautzenberg, S & S. Kluiving, 2004, Uitgeest Waldijk, Archeologische Opgraving 2003. *Hollandia reeks 36*. Hollandia, Zaandijk.
- Gijn, A. Van, 1984, Uitgeest 2. In: P.J. Woltering (red.); Archeologische Kroniek van Holland over 1983. *Holland 16*, 217-218.
- Güry, A.R., 1952, De bodemgesteldheid van de IJpolders. In: *Boor en Spade V*, p.1-28.
- Haverman, A.J.H. & T. De Ridder, 1997, Heiloo: Vlooiendijk 1. In: M. Meffert (redactie) Archeologische kroniek van Holland over 1996, Noord-Holland, p. 340.
- Heeringen, R.M., 1985, Typologie, Zeitstellung und Verbreitung der in die Niederlande importierten vorgeschichtlichen Mahlsteine aus Tephrit. In: *Archologisches Korrespondenzblatt 15*, p. 371-383 (ROB-overdruk 254).
- Heeringen, R.M. van, 1989, *The Iron Age in the Western Netherlands*. Dissertatie Vrije Universiteit van Amsterdam.
- Koning, J. de, 2003, Why did they leave? Why did they stay? On continuity versus discontinuity from Roman times into the early Middle Ages in the western coastal area of the Netherlands. In: T. Grünwald & S. Seibel (eds.): *Kontinuität und Diskontinuität. Germania inferior am Beginn und am Ende der Römischen Herrschaft*. Beiträge des Deutsch-Niederländischen Kolloquiums in der Katholieke Universiteit Nijmegen (27. bis 30.06.2001), Berlin, New York, p. 53-82.
- Koning, J. de, (in voorbereiding), *Tussen Flevum en Vlie. Noord-Holland met de nadruk op Kennemerland tussen de 3^e en 9^e eeuw*. (Proefschrift Frisia-Project Universiteit van Amsterdam).
- Koning, J. de & P. Vos, 2007, De opgraving van een prehistorische boomstamkano in Uitgeest, N-H. *Hollandia reeks 170*, Zaandijk.
- Kort, J.W. de, 2006, Plangebied Waldijk II ter plaatse van de Kartbaan en Stoeterij. Gemeente Uitgeest. Archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek, RAAP-rapport 1360, Amsterdam.
- Lange, S., E.A. Besselsen & H. van Londen, 2004, Het Oer-IJ estuarium. Archeologische Kennisinventarisatie (AKI). AAC-publicaties 12., Amsterdam.
- Meffert, M. 1998, *Ruimtelijke relaties in het Oer-IJ estuarium in de Romeinse IJzertijd met nadruk op de Assendelver polders*. Dissertatie Universiteit van Amsterdam.
- Müller, A., 2005, Plangebied De Groene Driehoek Assum, gemeente Uitgeest. Een archeologisch onderzoek (opgraving en archeologische begeleiding). *RAAP-rapport 1122*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Roon, C. van, 2000, Boerderijen uit de midden en late ijzertijd. In: *Grondsporen. Veertig jaar archeologisch onderzoek in de Zaanstreek*, Wormerveer p.76-83.
- Smit, B.I., 2004, Plangebied De Groene Driehoek Assum, gemeente Uitgeest; een inventariserend archeologisch onderzoek. *RAAP-notitie 660*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Soonius, C.M., 1998, Gemeente Uitgeest. Plangebied 'De Kleis Oost', een archeologisch onderzoek. *RAAP-rapport 341*, Amsterdam.
- Therkorn, L.L., 1988, Uitgeest: Uitgeesterbroekpolder 1. In: P.J. Woltering (red.); Archeologische Kroniek van Holland over 1987. *Holland 20*, 292-293.
- Therkorn, L.L., 1989, Uitgeest: Uitgeesterbroekpolder 1. In: P.J. Woltering (red.); Archeologische Kroniek van Holland over 1987. *Holland 21*, 290-294.
- Therkorn L.L., E.A. Besselsen en J.F.S. Oversteegen, 1998,

Assendelver Polders Revisited: excavations 1997. Intern rapport Universiteit van Amsterdam.

Therkorn L.L. & E.A. Besselsen 1998, Zaanstad: Assendelft Noord. Archeologische Kroniek van Holland 1997. Noord-Holland. In: *Holland* 30, p.328-332.

Therkorn L.L., 2004, Landscaping the powers of darkness & light. 600 BC – 350 AD settlement concerns of Noord-Holland in wider perspective. (Proefschrift Universiteit van Amsterdam).

Therkorn L.L., M. Diepeveen-Jansen & E. Besselsen, 1999, *Project Wetland west: Broekpolder*, verslag van het opgravingsseizoen mei-november 1998.

Vries-Metz, W. De, 1986, Uitgeesterbroekpolder. In: P.J. Woltering (red.); Archeologische Kroniek van Holland over 1985. *Holland* 18, 288-289.

Waldus, W., 1999, Vergraven en verdronken. Het archeologisch onderzoek van een overslibde nederzetting uit de late ijzertijd en de Romeinse ijzertijd bij Teerns. *De Vrije Fries* 79, p. 75-92, Leeuwarden.

Wallinga, J. & C. Johns, 2005 Optical dating report NCL-3104: Heemskerk AWN.

Wiegmans, F., 2002, Een vroegmiddeleeuwse nederzetting op de Heemskerke geest. In: E. Weber & M. Hulst (red.) 40 jaar amateurarcheologie in Beverwijk en Heemskerk. Historisch Genootschap Midden-Kennemerland –Ledenbulletin 26, p. 76-79.

Wijsenbeek, F.C. 2005, Beverwijk "Meerstein". ADC-rapport 464, 14 pp.

Woltering, P.J., 1979, Uitgeest. Archeologische kroniek van Noord-Holland over 1978. In: *Holland* 11, p. 272-273.

1 Dit is een voorpublicatie van het definitieve verslag dat als Hollandia-rapport reeks 171 zal uitkomen.

2 Soonius 1998 en Smit 2004.

3 Dautzenberg & Kluiwing 2004 (opgraving Waldijk 1) en Müller 2005 (opgraving Groene Driehoek). Zie figuur 2.

4 Therkorn 2004, 117.

5 Het aardewerk heeft de nadruk op de 1e eeuw na Chr., maar talloze veelal kleinere aardewerkfragmenten wijzen op oudere bewoning, maximaal teruggaand op de 2e eeuw voor Chr.

6 Dautzenberg & Kluiwing 2004 en Soonius 1998.

7 Woltering 1979, 272.

8 De Koning & Vos 2005.

9 Zie bijvoorbeeld Lange & Besselsen 2004.

10 Dit onderzoek wordt uitgevoerd door Marjolijn Kok voor de Romeinse tijd en Gerard Alders voor de Late Middeleeuwen, beide in het kader van het Oer-IJ project. Verder was er al een ouder onderzoek gaande betreffende het eerste millennium in de ruimste zin en de Vroege Middeleeuwen in engere zin, in het kader van het Frisia-project (De Koning in voorbereiding).

11 Gūray 1952.

12 Beschrijving in de Annales hoofdstuk 73.1: *Igitur proxima aestuaria aggeribus et pontibus traducendo graviori agmini firmat*. Vertaling: Derhalve verstevigde hij de moerassen in de buurt met dijken en veenbruggen om daar de zwaardere legertros overheen te voeren. (Van website Ben Bendsdorp: http://benbijnsdorp.info/ann04_60.html).

13 Vos in De Koning en Vos 2005, 32.

14 Hierbij moet vooral het onderzoek in het mondingsgebied onder de duinen bij Castricum genoemd worden (Vos TNO-NITG).

15 Zie bijvoorbeeld Meffert 1998, 107.

16 Zie Van Gijn 1984, 217- (terp 100 en 101 in de Uitgeesterbroekpolder). Een prachtige luchtfoto van een deel van de Uitgeesterbroekpolder is te zien bij De Vries-Metz 1986, 289.

17 De Koning (in voorbereiding) en Wiegmans 2002, 76-.

18 De Cock 1965, 77 verwijzend naar Schönfeld 1959, 19.

Besteman & Guiran 1986, 192. Dergelijke naamsrelaties zijn talrijk, genoemd wordt ook Uitgeest-Uitgeesterbroek.

19 Zie hierover bijvoorbeeld Vis 1993, 98-.

20 Westenberg 1974, 110.

21 Zie Dijkstra, De Koning & Lange 2006. Limmen-De Krocht

22 De Cock 1965, 77.

23 Grondspoor 99-1991: Akersloot Breedelaan.

24 Van Heeringen 1989, HSK 57 I, en HSK 64 I en recentelijk ook ADC onderzoek-Meerestein, waar een akkerlaag werd aangesneden. Hieruit kwamen enkele aardewerkfragmenten, waarvan er twee in de Hoogkarspel-groep geplaatst konden worden (Wijsenbeek 2005, 14), Vaars (in prep.) Hollandia-onderzoek Beverwijk-Breestraat/Peperstraat.

25 Haverman & De Ridder, 1997, 340.

26 Cordfunke 1972, 36-. Hier betreft het onder andere een biconische pot.

27 Bakker & Brandt 1966, Bakker et al 1977 en Brandt 1988.

28 Brandt 1988, 214.

29 Respectievelijk Van Roon 2000,80-81; Dijkstra et al 2006,90-92 en Van Heeringen 1989. Hier is geometrisch versierd aardewerk gevonden.

30 De Koning (in voorbereiding). Hoofdstuk 2 De opgravingen bij Uitgeest Dorregeest.

31 Therkorn 2004, het betreft onderzoek van de nederzettingen in de Velsbroek, UB18 en Schagen-Muggenburg. Het proefschrift van Kok is in voorbereiding.

32 Therkorn et al 1998, 45.

33 Therkorn 2004, 324. F27 3108.

34 In Dorregeest 1941 zijn 7 waterputten met wieldelen opgegraven. In Dorregeest 1981/3 zijn vier waterputten met wieldelen opgegraven. Voor beide zie De Koning (in voorbereiding). Voor Alkmaar zie Waterlander in de Nieuwsbrief Monumentzorg en Archeologie Mei 2006.

35 Boulonois 1997, 68. Boomburg-Hatzum.

36 Van Heeringen 1985, 378. Vanaf circa 50 na Chr. zijn diameters van 40 cm normaal. Er verschijnen dan ook rillen op de rand.

37 Zie bijvoorbeeld het luikje van Hempens-Teerns (Waldus 1999, 84).

38 Het betreft hier een offerplaats waarin tussen de 1e eeuw v. en de 4e eeuw n. Chr. geofferd wordt aan Thor (Thor's berg). Vanaf het einde van de 2e eeuw krijgen de offers een martialer karakter, wat wordt toegeschreven aan de Marcomannische oorlogen. De zwaarschedepuntbeschermers die hier gevonden zijn worden gedateerd in de 3e eeuw.

39 Therkorn 2004, 120.

40 Westenberg 1974, 26. Zie ook Gottschalk 1971.

41 Westenberg 1974, 29.

42 Alders et al 1998, 17-19. de datering wordt geplaatst voor 1267.

43 Idem noot 41

44 Gekalibreerd met het internetprogramma OXCAL. Dateringscode=Utc14636, 1384±47 BP.

De Oude Oven sinds 1855

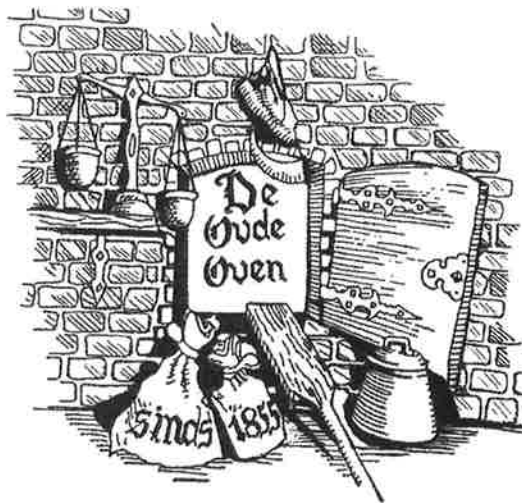
Greet Enkt-Mors

Inleiding

Sinds 1855 ruikt het op de Langebuurt elke dag naar versgebakken brood want vanaf die tijd is er een bakker Putter gevestigd op Langebuurt 55. Maar er waren al veel eerder Putters die brood bakten. Rond het jaar 1700 bakte er in de Rijk al een bakker Putter scheepsbesluit voor de Walvisvaarders. Ook bij de Uitgeester Pieter Putter die leefde van 1787 tot 1851 stond al als beroep bakker vermeld. Pieter was de zoon van Jan Putter en Trijntje Spanjaards. Over het beroep van vader Jan is verder weinig bekend. In het boek 'Geschiedenis van Uitgeest' van Pastoor J.C. v.d. Loos staat wel dat hij in 1795 kerkmeester van het R.K. kerkbestuur was.

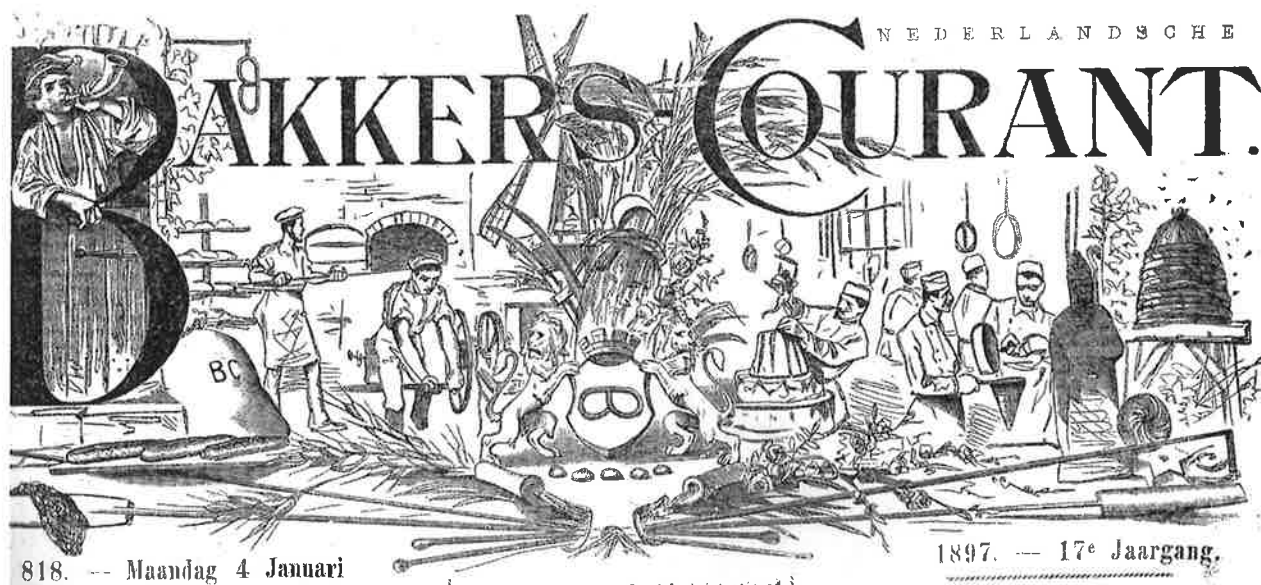
Op de Langebuurt 1e generatie Jan

Voor 1855 werd het graan door de bakkers zelf ingeslagen om het bij de molenaar te laten malen tot meel. Elke bakker had hiervoor een graanzolder ingericht. Er moest destijds accijns betaald worden op 'gemaal' (gemalen graan). Toen in 1855 de accijns werd afgeschaft kwam de handel in meel vrij en verviel de noodzaak voor de bakker om zelf graan in te slaan. Hij kon rechtstreeks het meel van de molenaar en later van de meelfabriek betrekken. In die tijd zijn de meelfabrieken zoals die van Wessanen in Wormerveer ontstaan. De graanzolder werd meelzolder. Het was in datzelfde

de jaar dat de zoon van de hierboven genoemde Pieter Putter, broodbakker Jan Putter begon met zijn eigen bakkerij. Samen met zijn vrouw Maartje Baltus ging hij wonen op de Langebuurt 51, op sommige oude documenten ook wel Langestraat genoemd. Dit werd later vernummerd naar 55. Niet bekend is of er voor die tijd ook al een bakker woonde op dit adres of dat Jan misschien daarvoor bakkersknecht was op ditzelfde adres. Toen Jan en Maartje trouwden op 12 mei 1850 werd er bij Jan als beroep opgegeven broodbakkersknecht en achter de naam van Maartje stond als beroep dienstbaar. Jan en Maartje huurden de eerste jaren dit pand op de Langebuurt maar in 1859 werd het aangekocht tijdens een openbare verkoping. Naast bakker was Jan van beroep ook nog eens boer en tuinder. Achter de bakkerij met winkel was een boerderij met daarachter een tuinderij met bollenveld. Het beroep van bakker werd uitgeoefend naast het boeren. Dit gebeurde

De Bakkers-Courant uit 1897.

Hein en Griet.

wel vaker in die tijd. Vermoedelijk omdat men van alleen een bakkerij of het boerenbedrijf niet leven kon. Jan en Maartje trouwden in 1850 en ze kregen zeven kinderen. De oudste was dochter Aagje. Zij was eerst getrouwd met landman Simon Cornelisse en na diens overlijden in 1895 trouwde ze met landman Jan Balvers. Wilhelmina trouwde met tuinder Pieter Goeman. Daarna kwam Pieter die jong is gestorven. Jan jr. werd bakker in Akersloot en trouwde met Aagje Groen. Dochter Geertje trouwde met tuinknecht Willem Plukker en ging wonen in Bloemendaal. Maartje trouwde met schilder Jan Schavemaker. Tenslotte zoon Hendrik (Hein) waarover later meer.

In de 'Bakkers-Courant' van maandag 4 januari 1897 lezen we het volgende:

'Te Uitgeest (N-H) ontstond Zaterdagavond een hevige brand in een door vier gezinnen bewoond huis. Door den hevige wind aangewakkerd, sloegen de vlammen weldra over op het huis van den bakker J. Putter. Beide huizen zijn tot den grond toe afgebrand. Aan den grooten ijver der brandweer is het te danken, dat de belovende huizen, ondanks vonkenregen, zijn gespaard gebleven. De oorzaak van den brand is onbekend. De bewoners, op één na, waren tegen brandschade verzekerd.'

In diezelfde bakkerskrant uit 1897 lezen we ook nog hoe het in die dagen toeging. Het was heel normaal dat er vooral in de steden tweemaal per dag brood gebakken werd en dus ook tweemaal daags werd er een bezorgende langs de klanten gemaakt. De tweede kerstdag zou er gewoon gebakken moeten worden en daarvoor was het nodig dat de bakkersknechten al op eerste kerstdag 's middags om vier uur moesten beginnen met de voorbereidende werkzaamheden.

Uitzondering hierop was een bericht over een bakker uit Vogelenzang: *'die eerst na 8 uur zijne gezellen aan het werk stelde en hun ook in 't genot stelde van een halven vrijen 2den Kerstdag'*. Ook een bericht over bakker Versluys van de Oostzeedijk in Rotterdam: *'die de hulp inriep zijner klanten om ook den 2den Kerstdag ééns brood te laten bezorgen, doch hij beloofde degenen zijnen klanten, die hiermee niet accoord gingen dat er toch tweemaal bezorgd werd'*.

Een deel uit een ingezonden brief van een anonieme bakker: *'Kerstfeestmijmeringen. Het is zaterdagavond, de tweede dag van 't heuglijke feest der Christenheid, en genietend van de vrijheid mij vergund, door een genomen besluit, om dezen dag éénmaal, in plaats van tweemaal te bakken en brood te bezorgen, zit ik rustig in mijn kamer, rookwolkjes nastarend, te mijmeren over de toestand der bakkerij in 't algemeen en in de*

Hein met bakkerskar op de Middelweg omstreeks 1920.

plaats mijner inwoning in 't bijzonder. Drassig, vochtig, schoenen doordringend, bedekt met sneeuw, half water, half modder op de straten. Zooeven komen mijn kinderen thuis van een Kerstboomfeest, vroolijk, verrukt en blij; en bijna tegelijk komt mijn vrouw uit de winkel met de eenigzins jammerlijke uitroep: "daar staat de knecht van collega H. om negen uur nog met zijn kar aan den hoek der straat!" Schril contrast!

Verontwaardiging bij deze bakker over collega H. en meelij met zijn knecht. Hij mijmert verder *'de gemoedsgesteldheid van dien bakkersjongen, daar in de sneeuw, op en neer trappend met natte voeten, koude handen en een zeker gejaagd hart, voor een vak, dat hem noodzaakt en toeroept: "geen genot, geen rust, ook niet als een ander kerstfeest viert, neen! Voort! De menschen moeten ons brood hebben"*. Misschien was deze ingezonden brief toch ook wel geschreven vanwege een gevoel van onbehagen. Had deze bakker een juiste beslissing genomen om op tweede kerstdag voor zijn klanten slechts eenmaal te bakken? Kostte hem dit geen klanten? Veel was er immers aan gelegen om toch vooral de klanten tevreden te houden.

2e generatie Hein

Vader Jan overleed in 1898, zijn vrouw Maartje was al in 1885 overleden. De jongste zoon Hein zette inmiddels de weer opgebouwde bakkerij voort. Hein was in 1896 getrouwd met Margaretha (Griet) Tuinman. Vanwege de brand hebben zij tijdelijk ingewoond op de boerderij van buurman Groen op Langebuurt 53. Het was hier dat hun oudste zoon Jan werd geboren. Hein nam in 1899 het bakkerspand en verdere bezittingen voor f 3.000.- over van zijn broer en zussen. In een notariële acte van 2 februari 1899

lezen we dat hij daarvoor een lening afsloot voor een periode van tien jaar voor f 1.600.- tegen een rente van 4 1/2 %. De geldschieter was Petrus Wijntjes en de fabrikant in houtwaren Nicolaas Zonjee Fzn. stond garant voor de hele transactie. Dat het Hein en de bakkerij goed ging blijkt wel uit de aantekening op deze akte uit 1902 waarbij gemeld staat: *'Inhoud dezer Voldaan Uitgeest; 22 mei, 1902 P. Wijntjes'*. Hij had zijn hele lening binnen vier jaar afgelost.

Hoe zag een bakkersbedrijf rond 1900 er uit? Alles was nog handwerk. Het deeg werd met de hand gekneet in de trog, elektriciteit of stromend water waren nog niet aanwezig. Er werd gewerkt met licht van de olielamp en elk emmertje water moest worden opgepompt bij de waterpomp en worden aangedragen. Dit was zwaar werk en elk lid van het gezin hielp mee.

In 1904 kwam er elektriciteit in de bakkerij. Putter was samen met Klaas Schermer een van de eersten in Uitgeest. Verplicht was dan ook de aanleg van een waterleiding maar daar had Hein geen zin in. Hij had immers op het erf een beste pomp. Wel kocht hij een elektrische mengmachine, zodat het deeg niet meer met de hand gekneet hoefde te worden en trots werd er op de handkar gemeld: *'Elektrische Brood en Beschuitbakkerij'*. Als er strenge winters waren werden de wegen

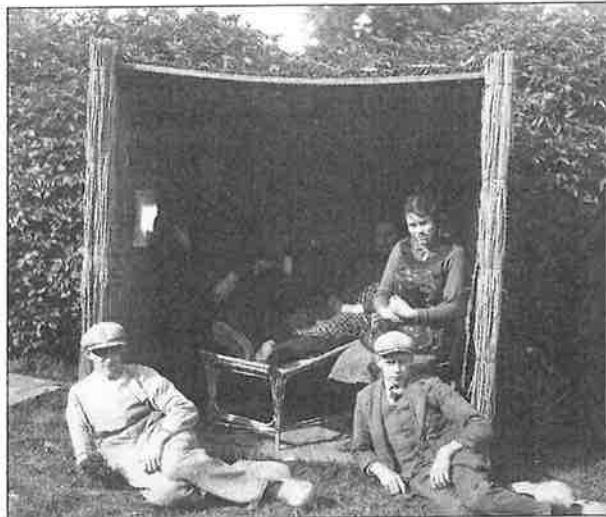

Tekeningen slee met bakkerskist en knecht op mandfiets.

onbegaanbaar en kon men onmogelijk met de handkar langs de weg om het brood te bezorgen. Als alternatief gebruikte men een slee waarop een grote kist geplaatst werd waarin het brood vervoerd werd.

Rond 1930 werd de mandfiets voor de broodbezorging in gebruik genomen, voor die tijd werd alles bezorgd met de handkar. Weer of geen weer, de bakker kwam langs soms wel twee keer per dag. Van een wijkverdeling was in die jaren ook geen sprake. Iedere Uitgeester bakker had zo zijn eigen klantjes. Van de Lagendijk tot de Limmerkoog en van Klein Dorregeest tot Assum.

Na zoon Jan kwam er een dochter en nog eens vijf zoons. Oudste zoon Jan trouwde met Dieuwertje Duinmeijer en werd boer. Zij gingen wonen op een boerderij op Westergeest 19/21. Hun oudste zoon Henk woont nu nog in dit pand. Dochter Anna trouwde met groenteman Jan Meester. Antonius, geboren in 1901 is jong gestorven. Toen er in 1904 weer een zoon kwam werd deze Antoon gedoopt. Antoon (Toon) werd de opvolger van Hein in de bakkerij, hij komt straks bij de volgende generatie aan bod. Zoon

In het prieeltje achter in de tuin omstreeks 1928. v.l.n.r. Joop, vader Hein, moeder Griet, Anna en Henk.

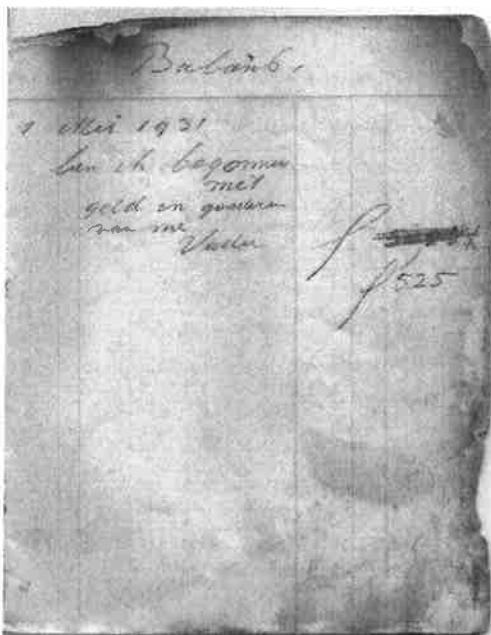
Joop werd bakker en trouwde met Trien Mulder. Nadat hij eerst bij zijn vader had gewerkt en later nog eens vier jaar bij broer Toon, kocht Joop een bakkerij in Heiloo. Piet trouwde met Elisabeth Kerssens en ging boeren op de 'Puttershoeve' aan het Westergeest op nr. 17. De jongste zoon

Familie Putter omstreeks 1911 voor de staldeuren van de fam. Groen op Langebuurt 53. v.l.n.r. moeder Griet met op schoot Piet, Jan, Toon, dienstmeisje en nichtje Aagje Berkhout, dochter Anna, vader Hein en Joop.

Bakkersuitje rond 1933. Eénmaal per jaar gingen de bakkers van Uitgeest met hun vrouwen een dagje uit. Op die dag hadden de Uitgeesters geen vers brood want er werd niet gebakken. Dit werd georganiseerd door een meelfabriek. Welke meelfabriek is niet bekend. Het gebouw waarvoor geposeerd wordt zou deze fabriek kunnen zijn maar hierover is verder geen uitsluitsel te geven. We zien v.l.n.r. op de achterste rij: Klasina Putter-Schaaper, Cor Terra, Antoon Putter en daarachter de heer Koeten meelhandelaar uit Alkmaar, Dirk Stam, mev. Koeten, onbekend, Siem Zoet, Klaas Bonkenburg, Jan de Goede, A.A. van de Burg, half verscholen Willem Melten, Willem Klijn. Voorste rij: Marie Rodenburg, mev. Van de Burg, Regina de Goede-Veldt, Cobie de Ruyter-Winkel, mev. Melten, mev. Klijn, mev. Zoet en mev. Stam-Huisman.

Henk werd ook bakker en trouwde met Rie van Zon. Hij zou zijn hele leven in de bakkerij van zijn broer Toon en later diens zoon Wim blijven werken.

3e generatie Toon

Alle zoons waren werkzaam in de bakkerij maar omdat Toon in 1931 als eerste trouwde met Klasina Schaaper nam hij de bakkerij over. Henk en Griet kochten een boerderij op Westergeest 17 en gingen daar wonen en boeren. Zij vertrokken echter zonder de vier zoons. Die bleven merkwaardig genoeg wonen op de Langebuurt, waarschijnlijk vanwege de nachtelijke arbeid in de bak-

Bladzijde uit kasboekje uit 1931 waarin Toon schrijft dat hij de zaak heeft overgenomen van zijn vader. Dit schriftje was ietwat zwartgeblakerd omdat het altijd werd bewaard achter de schoorsteen in de bakkerij.

Gezin van Toon aan het eind van de jaren veertig met op de bovenste rij: Gré, Antoon en Baaf. Middelste rij moeder Klasien en vader Toon. Onderste rij: Henk, Han en Wim.

kerij? Het pasgetrouwde stel had meteen een huishouden met vier volwassen broers en dat bleef zo totdat ze uiteindelijk gingen trouwen. Bij de oudste twee broers gebeurde dit al snel, zij werden boer op het Westergeest. Maar Joop zou nog vier jaar blijven en bakkersknecht Henk zou tot na de oorlog bij het gezin van zijn broer Toon wonen. Omdat ook al het meubilair meeverhuisde naar het Westergeest was er bijna geen inboedel over en werd er wekelijks, als er wat verdiend was, een nieuw meubelstuk aangeschaft.

Er kwamen zes kinderen. De oudste was dochter Gré. Zoon Wim werd bakker en kwam samen met zijn jongere broer Henk bij vader Toon in de bakkerij. De vierde was dochter Baaf en tenslotte waren er nog twee zoons Antoon en Han, die later een ander beroep kozen. Alle kinderen hebben altijd wel van jongs af aan mee moeten helpen. De jongens in de bakkerij en Baaf en Gré in de winkel, dat was vanzelfsprekend in die tijd.

Electrische Brood-, Bescuit- en Roggebroodbakkerij

A. PUTTER, Uitgeest

Neemt proef met onze

fijne BESCHUIT en prima Roggebrood

Advertentie in het gemeentegidsje in de jaren dertig.

Verpakking HáPé roggebrood.

Wim weet zich nog te herinneren dat hij vanaf 1947, hij was toen dertien jaar oud, met de handkar naar Dorregeest ging om te venten. Toen gelukkig nog maar éénmaal per dag.

Balans

<i>5 Meel 51 Luch</i>	<i>250</i>
<i>1 Luch 1 Luch</i>	<i>20</i>
<i>1 Luch 1 Luch</i>	<i>50</i>
<i>1 Luch</i>	<i>30</i>
<i>1 Luch</i>	<i>20</i>
<i>1 Luch</i>	<i>10</i>
<i>1 Luch</i>	<i>30</i>
<i>1 Luch</i>	<i>30</i>
<i>1 Luch</i>	<i>100</i>
<i>1 Luch</i>	<i>30</i>
<i>1 Luch</i>	<i>100</i>
<i>1 Luch</i>	<i>50</i>
<i>1 Luch</i>	<i>10</i>
<i>1 Luch 51 Luch</i>	<i>470</i>
<i>1 Luch 1 Luch</i>	<i>10</i>
<i>1 Luch 1 Luch</i>	<i>9</i>
<i>1 Luch 2 Luch</i>	<i>27</i>
<i>1 Luch</i>	<i>22</i>
<i>1 Luch</i>	<i>35</i>
<i>1 Luch</i>	<i>640</i>
<i>1 Luch</i>	<i>40</i>
	<i>910</i>

Bladzijde uit kasboekje waarin de voorraad staat vermeld per 1-1-1944.

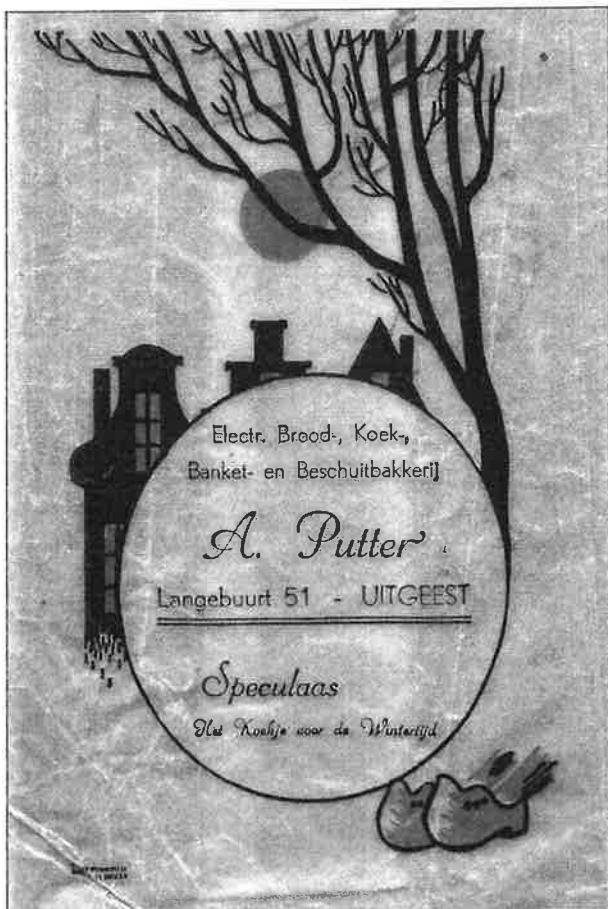

Prijzlijst brood van vlak na de Tweede Wereldoorlog.

De oorlogsjaren

Toon werd ondanks zijn eigen bedrijf onder de wapenen geroepen vanwege de mobilisatie in augustus 1939. Zijn vrouw moest het bedrijf met vier man personeel en het gezin draaiende zien te houden. In die dagen was Toon samen met zijn zwager Jan Meester ook nog eigenaar van een roggebroodfabriekje in Zaandam. Zij maakten onder de naam HÁPé, roggebrood voor de scheepvaart naar een speciaal recept dat was ontwikkeld door hun bedrijfsleider Goesinne. Deze man was met het idee gekomen om lecithine toe te voegen

Verpakking voor de speculaas vlak na WO II.

Driedubbel huwelijk op 30 mei 1961.

aan het roggebrood zodat het niet zou gaan schimmelen. HÁPé was gekozen vanwege zijn vader Hein Putter en bedoeld als eerbetoon. Door de afwezigheid van Toon en natuurlijk ook door de oorlog, veroorzaakte dit perikelen met de afzet van het product. Daarbovenop kwamen nog eens problemen met de bedrijfsleider, hierdoor werden de mannen genoopt het fabriekje te sluiten.

Toon probeerde zo veel mogelijk de weekenden thuis te komen om zo zijn vrouw nog enigszins te kunnen helpen. De oorlogsjaren waren heel zwaar. Er waren veel problemen om aan grondstoffen te komen en er waren ook altijd veel mensen over de vloer. Dat betekende extra eters want bij een bakker was altijd nog wel wat te halen. Wim herinnert zich dat aan het einde van de oorlog zijn vader vaak de overgebleven broden in vieren sneed. Hij stuurde de jongens op pad richting provinciale weg om de mensen, die vanuit de steden op zoek gingen naar voedsel in de kop van Noord-Holland, wat brood toe te stoppen. Geen hele broden werden uitgedeeld want die werden dan weer verder verkocht.

Voor alle bakkers van Uitgeest werd het meel gedistribueerd in de bakkerij van Putter. Ook de ondergrondse kwam regelmatig langs met de nodige voedselbonnen voor meel en andere ingrediënten waarvoor dan weer brood kon worden gebakken die de ondergrondse dan vervolgens weer verdeelde onder de ondergedoken mensen. Met Kerstmis werd de bakkerij gevorderd door de Duitsers. Zij kwamen zelf in de bakkerij appelstrudel bakken voor hun militairen. Van Toon Putter mochten ze pas beginnen als het gewone bakwerk gedaan was. De Duitsers vroegen wel om assistentie van de bakker. Die liet nogal eens 'per ongeluk' een plaat vallen zodat het door de Duitsers werd afgekeurd en zodoen-

Ome Henk bij de bakkerskar en advertentie van zijn 40 jarig jubileum.

de hadden de Putters nog iets extra's te eten tijdens de feestdagen. Er is ook in de oorlog een periode geweest dat er vanwege de schaarste aan brandstoffen besloten werd om voor alle bakkers het brood te bakken in de oven van Putter. Anno 2007 zijn er nog maar twee bakkers in Uitgeest, maar als je bedenkt dat er in die tijd nog meer dan tien bakkers in ons dorp waren, dan kun je je voorstellen dat het een heel georganiseerd moet zijn geweest om alles in goeie banen te leiden.

Toen de oorlog ten einde was heeft het nog een paar jaar geduurd voordat er weer voldoende voedsel was te krijgen zonder bonnen. Men kon bij inlevering van eieren en suiker bepaalde producten kopen. De klanten stonden, met deze ingrediënten in een sloop, in een lange rij voor de winkel om deze spullen in te leveren voor koek of een tulband.

Toon overleed op 61jarige leeftijd in 1965. De laatste jaren moest hij vanwege gezondheidsproblemen het al rustiger aan doen. Hij had nog wel

iedere dag zijn vertrouwde ventwijk in de Langebuurt en directe omgeving. Zijn gewoonte was, om de handkar in het midden van de straat te laten staan. Hij maakte dan altijd in alle rust een praatje met zijn klanten en als er dan toevallig een auto aankwam, moest deze maar even wachten. Tenslotte was het wel een beetje zijn Langebuurt en iedereen die haast had moest maar een andere weg kiezen.

4e generatie Wim

Wim trouwde in 1961 met Riet van Bohemen. Dit werd een bijzondere huwelijksdag want niet alleen Wim trouwde, maar op dezelfde dag trouwden ook zijn broer Henk met Truus Veenboer en zus Baaf met Dick Esveld. Wim en Henk vormden een firma met hun vader. Na het overlijden van Toon in 1965 gingen de broers samen verder totdat Henk in 1970 verhuisde naar Anna Paulowna en boekhouder werd. Wim ging alleen verder als bakker op de Langebuurt, natuurlijk gesteund door ome Henk.

Juist in die jaren zou er veel veranderen. De bakkers waren altijd gewend om hun brood uit te venten. Rond 1960 werd door de bakkers van Uitgeest, toen nog zo'n zeven in getal, besloten om het dorp in wijken te verdelen. Zo hoefde men niet meer van hot naar her om elke dag het brood rond te brengen. Een hele verbetering. De bakkers hadden in die tijd ook onderlinge afspraken gemaakt om in vakantietijd elkaars wijk te venten. Men deed dit dan met 'de bel'. Dit hield in dat de mensen, als de bakker belde in de straat, naar de kar van de bakker toe kwamen om brood te kopen. Dit ging natuurlijk veel sneller dan overal te moeten aanbellen en nog vaak tevergeefs omdat veel mensen vanwege vakantie niet thuis zouden zijn. Bijkomend voordeel was, dat diezelfde bakkers eindelijk zelf ook eens een keertje vakantie konden vieren en dat was natuurlijk wel erg luxe. Een paar weken in het jaar eens even niet vroeg uit de veren. Wim kwam gemiddeld om vier uur zijn bed uit om de ovens voor te verwarmen en het deeg voor de broden te kneden. De voorbereidingen voor de zaterdag begonnen al om twaalf uur 's nachts. Zaterdagmiddag rond een uur of twee moest er dan wel wat slaap ingehaald worden om toch nog een leuke zaterdagavond te hebben. Ook rond die tijd zien we dat het aantal producerende bakkersbedrijven in den lande terugloopt. Oorzaak was het probleem met de opvolging. Veel jonge bakkerszonen haakten af bij het zien van het harde werken van hun

ouders. Vanwege betere scholing hadden ze nu ook mogelijkheden om een ander beroep te kiezen. Bovendien was er vanwege allerlei milieu-maatregelen een hoge investeringsdrempel voor startende ondernemers en daar kwam nog bij, de groeiende concurrentie van de in opkomst zijnde supermarkten.

Het aantal bakkersbedrijven met meerdere winkels groeit en ook Wim gaat aan schaalvergroting doen. Hij start in de jaren tachtig een winkel in Haarlem die elf jaar heeft bestaan. De afstand bleek uiteindelijk toch een te groot probleem. Alles moest vanuit Uitgeest bevoorrad worden en met de al maar meer voorkomende files bleek dit geen haalbare kaart. Ook kwam er een filiaal in Limmen en veel later in 1999 werd de winkel van achterneef Aad uit Akersloot overgenomen. Deze winkels zijn er nu nog. Verdere schaalvergroting werd gevonden in verkooppunten in bakkerswinkels in Krommenie, Wormerveer en Heemskerk.

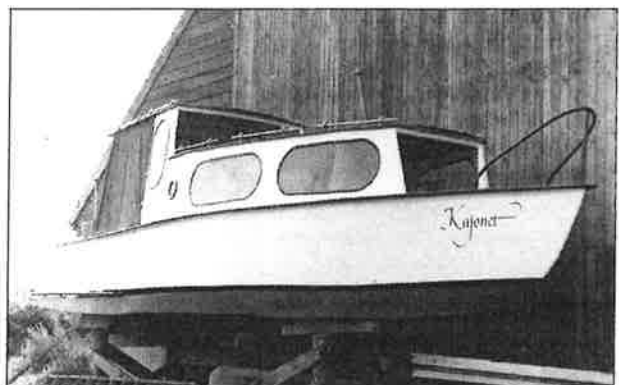
Naast alle drukke werkzaamheden had Wim ook nog tijd voor een bijzondere hobby. Hij is van nature een verwoed knutselaar en eigenlijk wilde Wim binnenhuisarchitect worden. Zijn huis staat vol met meubels van eigen ontwerp en fabrikaat. Allerlei snufjes werden hierbij toegepast en zijn vindingrijkheid grenst aan het wonderbaarlijke. Toen er binnenshuis niets meer te knutselen viel, werd het plan geboren om zelf een motorboot te bouwen. Hij bouwde in ongeveer één jaar tijd een complete boot in zijn schaarse vrije uurtjes. Idee hierachter was, dat hij dan samen met het gezin, er waren inmiddels drie dochters geboren, vakantie kon vieren. Er was namelijk naast de bakkers-auto geen geld meer voor een personenauto en als je een boot had, was dat je vervoermiddel en tevens je onderdak. Hij begon in 1965 tijdens de zomervakantie. Een idee hoe de boot er uit moest zien zat in zijn hoofd. Zonder tekening begon hij zijn plannen uit te werken. Hij moest ook eerst leren lassen, dit leerde hij van Hein Peperkamp. De boot werd uiteindelijk zeven meter lang en 2.20 meter breed. Er kwam een kajuit op van drie en een halve meter met een piepklein keukentje en slaapruiimte voor twee volwassenen en drie kinderen. Een jaar later op 1 augustus 1966 werd de boot officieel te water gelaten. Een heel spannend moment. Dit gebeurde met behulp van een kraanwagen bij het sluisje in Akersloot. De proefvaart verliep gunstig en hij ging samen met zijn vrouw en dochters Karin, Jonna en Annet vakantie vieren op de Noord-Hollandse wateren. Na een jaar zwoegen in de avonduren was dit de beloning.

De boot werd 'Kajonet' gedoopt naar zijn drie dochters. Toen dochter Petra geboren was werd het de 'Kajonettra'. Na zeven jaar werd de boot met pijn in het hart ingeruild voor een groter exemplaar. Hij was echt te klein geworden toen ook nog zoon Willem was geboren.

Ook voor deze generatie was het weer vanzelfsprekend om mee te werken in bakkerij of winkel. Dochter Karin werd brood- en banketbakker, Jonna ging eerst werken in de winkel in Uitgeest en later in het filiaal in Haarlem. Annet werd banketbakker en werkt nog steeds in de bakkerij, Petra heeft ook in de bakkerij en winkel gewerkt en zij heeft vele jaren de oliebolletjes gebakken. Tenslotte was er Willem waarover hieronder meer.

5e generatie Willem

Willem wist al heel jong dat hij bakker wilde worden. Ze vroegen hem als jochie van zes of hij niet liever timmerman wilde worden. Hij antwoordde: 'Een timmerman kan niet bakken terwijl je als bakker wel kunt timmeren'. Hij zette al als zesjarige zelf de wekker om vier uur 's nachts, zodat hij in de bakkerij kon helpen. Hij maakte van lege vruchtenblikjes mini broodpannetjes zodat hij op zaterdag zijn eigen kleine broodjes kon bakken. Hij vindt het een prachtberoep. Iedere dag is anders. Het is ook een heel creatief beroep. Wat je maakt, is dezelfde dag nog af. Wat hij het leukste vindt is dat er zoveel techniek bij komt kijken. Je bakt niet alleen brood, alle hulpmiddelen voor machines maakt hij ook zelf. Hij is zeer inventief in het vinden en verbeteren van technieken zodat het hele proces van voorbereiden en bakken steeds weer wordt verbeterd. Lekker knutselen met elektronica of iets lassen, dat is z'n lust en z'n leven. Hij is soms zeven dagen in de week aan 't werk en de grote drijfveer is, dat hij zelf kan bepalen wat er gebeurt. Ook het samenstellen van de recepten voor de producten, er komt geen recep-

De 'Kajonet'.

Riet met de spijsbroden in hun speciale ronde vorm.

tenboek aan te pas. De hulpstoffen voor het brood, zoals melkpoeder, zuurdesem en vetten, stelt hij zelf samen. Grondstoffenkennis, daar gaat het om. De kwaliteit moet hoog blijven. Alleen de administratieve rompslomp kan hem gestolen worden. Hij is liever scheppend bezig. Vader Wim is nog elke dag in de bakkerij te vinden. Hij verricht daar allerlei hand- en spandiensten, zoals het afleveren van de voorraad brood bij de filialen en ook de door Willem zo gehate

administratie neemt hij voor een deel nog voor zijn rekening.

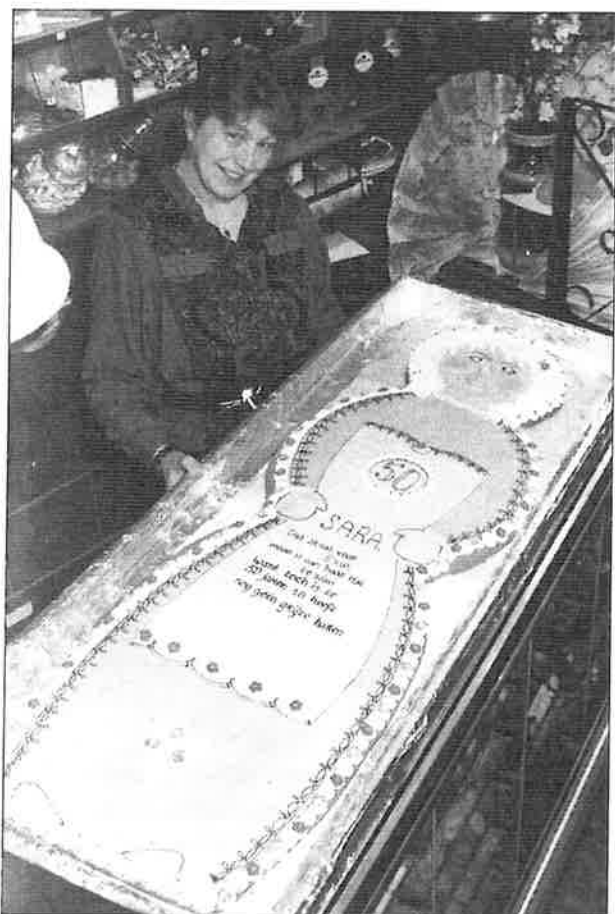
Van broodbakker naar brood-en banketbakker

In ons land kwamen in de steden pas in de Middeleeuwen bakkers. Voor die tijd bakte iedereen zijn eigen brood. Voor het bakken van brood werd rogge gebruikt. Rogge was goedkoop en werd door de lagere standen, de boeren en de horigen, gegeten. De rijkere standen, de adel en de geestelijken, aten brood dat van tarwe werd gebakken. Men noemde dit herenbrood of witbrood. Het deeg voor het roggebrood werd soms met de handen maar veel vaker met de voeten gekneet. Met de voeten was het, mits men deze natuurlijk wel eerst goed waste, hygiënischer en makkelijker om te doen. Om het deeg te laten rijzen werd zuurdeeg, het deeg van de vorige dag, of zure wijn gebruikt. Pas in de 19e eeuw werd het gist ontdekt als rijsmiddel.

In vroeger jaren was een bakker vooral een broodbakker. Veel variatie in brood zoals we nu gewend zijn was er toen niet. Meestal was er één, hooguit twee soorten meel voorhanden en daar werd dan het brood van gemaakt. De enige varia-

Kerst 2006, Willem en bakkersknecht Paul met de befaamde tulbanden. (foto de Uitgeester Courant)

Riet met haar Sara.

tie zat hem dan nog in een rond, ook wel busbrood genoemd of een knip. De bakker knipte dan in het reeds gerezen deeg met de schaar, in het ronde deeg verscheen dan na het bakken een gleuf, de 'knip'.

Het assortiment brood werd ook bij Putter de laatste decennia flink uitgebreid. Wit brood maakte gaandeweg steeds meer plaats voor bruinere soorten. Ook de meergranen soorten zijn in opmars en er worden steeds meer soorten kleine luxe broodjes verkocht. Er ligt tegenwoordig gemiddeld zo'n veertig soorten brood in de winkel. Na de Tweede Wereldoorlog werd begonnen met een banketbakkerij. Voor dit doel kwam Arie Glim in dienst als speciale banketbakker. Daarna zijn er nog verschillende andere banketbakkers geweest totdat in 1956 Remmert de Wit kwam, die ruim dertig jaar in de bakkerij werkzaam zou blijven. In latere jaren werd Remmert geassisteerd door de dochters Karin en Annet.

Tegenwoordig wordt ongeveer de helft van de omzet gehaald uit banketproducten. Voor alle producten van Putter geldt; geen kant-en klare halffabrikaten maar uitsluitend natuurlijke grondstoffen die in eigen beheer verwerkt worden tot

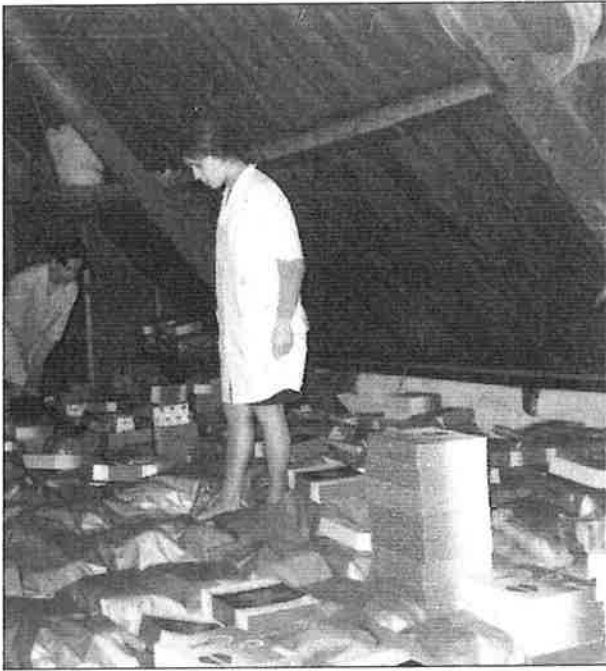
eindproduct. Uitgangspunt is brood en banket maken van zo hoog mogelijke kwaliteit.

Het spijsbrood, de Oudhollandse tulband en andere specialiteiten

De specialiteit van bakker Putter is het spijsbrood. Min of meer uit nood geboren. Net na de oorlog waren en nog geen zuidvruchten te koop en toen kwam Toon op het lumineuze idee om de bessen van de in de tuin staande vlierbes te plukken en ze samen met kleine blokjes spijs te drogen en te verwerken in een brood met een ronde vorm. Het beroemde spijsbrood was geboren. Toen de spijspil in het krentenbrood gemeengoed werd, is men bij Putter gewoon blijven doorgaan met het verwerken van stukjes spijs in dit spijsbrood met de inmiddels befaamde ronde vorm. Later natuurlijk wel samen verwerkt met echte rozijnen en krenten. Men maakt het brood in twee maten en in de smaken amandel en kaneel. Er worden ongeveer 1000 broden per week geproduceerd. Voor zover bekend is dit het enige brood waarin spijs wordt gebakken dat verdeeld is door het hele brood en dat na het bakken ook verdeeld terug te vinden is. Daarom werd er rond de jaren '80 een octrooi aangevraagd en verkregen. Wim heeft er vanwege de ronde vorm zelfs een speciale machine voor ontworpen. Hij liet eerst bij houtdraaier Berkhout een houten model maken. Daarmee ging hij naar van Essen in IJmuiden. Deze vervaardigde gietijzeren mallen in de vorm van de ronde pannen. Eerst was er een wagen waarop men vijftig broden tegelijk de oven in kon schuiven. Tegenwoordig is er een wagen voor wel 150 broden. Om ze na het bakken goed te kunnen laten afkoelen werd ook weer iets speciaals ontworpen zodat ze niet een platte kant zouden krijgen. Er werd een rek gemaakt met halfronde kleedjes, later vervolmaakt met horgaas waarin de broden terwijl ze afkoelen wel ook mooi rond blijven.

Sommige van de specialiteiten van het huis hebben, zoals wel vaker gebeurde met bijzondere lekkernijen, hun bestaan te danken aan een foutje in de uitvoering van het recept. Zo is de Oudhollandse tulband eigenlijk bij toeval ontstaan. Het is een zware tulband die neigt naar een broodtulband, gebakken volgens een zeer oud traditioneel familie-recept. Het geheime recept is pas sinds kort in het bezit van de Putters aan de Langebuurt. Daarvoor was het altijd het parade-paardje van banketbakkerij Jan Putter op de Hogeweg. Deze had het op zijn beurt weer gekregen van zijn neef Aad uit Akersloot. Dit was weer

Zoeken tussen de Sinterklaasbestellingen op zolder in 1968 door de winkelmeisjes Riet en Marian Winter.

een achterkleinzoon van Jan uit de tweede generatie die eind 19^e eeuw naar Akersloot vertrok om daar een bakkerij te beginnen. Toen Jan Putter van de Hogeweg stopte met bakken heeft hij het recept doorgegeven aan zijn achterneef Willem zodat het geheime succesrecept in de familie zou blijven.

Een andere specialiteit is het speltbrood. Spelt is een oude graansoort die de laatste jaren weer meer in beeld komt omdat hiervan een natuurbrood kan worden gebakken dat zeer gezond is en daarbij ook nog eens heel lekker. Bij spelt blijven meer voedingsstoffen tijdens het maalproces behouden omdat de hele korrel wordt gebruikt. Er wordt verder gebruik gemaakt van biologisch desemgist en het meel wordt op authentieke wijze gemalen door molen 'De Oude Knegt' uit Akersloot.

Door de jaren heen zijn er heel veel bruidstaarten gemaakt. De prachtige soms wel vijf etages hoge bouwwerken, zagen er uit als ware kunstwerken. Rond Pasen zijn er natuurlijk handgemaakte paaseieren. Ontelbaar zijn ook de Abrahams, Sara's en soms ook een Isaac. Dit zijn enorm grote taarten, vaak gemaakt van met amandelspijs gevuld koekdeeg of een plaat cake, in de vorm van een haast levensgrote pop. Hij werd soms wel twee meter lang en een halve meter breed. De pop werd dan opgemaakt met allerlei persoonlijke wensen van de klant zodat elke Abraham of Sara er ook weer

heel anders kwam uit te zien. Zo werd er door Wim in 1989 natuurlijk ook een Sara gemaakt voor Riet die zo enorm groot was dat zij net op de toonbank paste. Iedere klant die in de winkel kwam kreeg die dag een stukje van haar Sara.

Sinterklaas

Er zijn maar weinig feesten waarbij zo veel specifieke lekkernijen komen kijken als bij het sinterklaasfeest. Banketletters, speculaaspoppen, peper- en kruidnootjes, figuren van marsepein en suikergoed of een chocoladeletter. Het zijn tradities die al sinds jaar en dag alleen in ons land bestaan.

Zo worden speculaasfiguren al eeuwenlang op 5 december cadeau gedaan. In vroeger jaren werden deze helemaal met de hand gemaakt. Iedere pop was anders en er was ook vaak een boodschap in verwerkt. De grappig afgebeelde personen waren bedoeld om de ontvanger een spiegel, het Latijnse woord speculum betekent spiegel, voor te houden. Tegenwoordig, met de speculaaspoppen die gemaakt worden met behulp van speciale speculaasplanken, zijn er minder keuzes qua afbeeldingen. Vandaar dat er nu vaak een gedicht wordt gebruikt om de boodschap uit te dragen. Dan is er ook nog het woord speculator (hij die alles ziet). Dit wordt natuurlijk vaak geassocieerd met Sinterklaas die de wonderbaarlijke gave heeft om alles te zien en te horen.

Een grote speculaaspop wordt een 'vrijer' genoemd. Vroeger versierde een jongen een speculaaspop met bijvoorbeeld glazuur en noten. Deze bracht hij naar een meisje om haar te laten merken dat hij gevoelens had voor haar. Als de pop door het meisje werd aangenomen, waren de gevoelens wederzijds. Hier komt de uitdrukking 'iemand versieren' vandaan. Het geven van marsepein stamt uit de 17^e eeuw. Sinterklaas was toen, behalve een gulle kindervriend ook 'huwelijksmakelaar'. De heilige Sint Nicolaas was de beschermheer van het huwelijk en het gezin. Rond 5 december konden jongens met een stuk marsepein een meisje hun liefde verklaren. Nu hebben we de banketletter, ook wel boterletter genoemd, maar in vroeger eeuwen werden er ook wel koek- en broodletters cadeau gedaan. Op schilderijen uit de 16^e en 17^e eeuw is dat gebruik al afgebeeld. Waarschijnlijk stamt die gewoonte uit de tijd dat de cadeaus voor de kinderen af werden gedekt met een laken en daarop een letter van brooddeeg werd gelegd zodat ieder kind wist, welke stapel pakjes voor hem of

Aanbieding zeebonken aan kapitein Gary Wilson van 'De Duyfken'.

haar was. Volgens Frits Booy in 'St. Nicolaas van A tot Z' is de traditie van eetbare letters ontstaan op Middeleeuwse kloosterscholen om leerlingen te leren schrijven met behulp van losse brooddeegletters, die als beloning mochten worden opgegeven. Pas eind 19^e eeuw werd de letter van chocolade. En in 1899 was deze al zo ingeburgerd, dat in het dat jaar verschenen boekje 'Woordenschat' van Taco H. de Beer en dr. E. Laurillard het woord chocoladeletter al is opgenomen. Hierover stond gemeld; 'als zijnde een groote lange zwarte letter waarmee de naam van een artist of leverancier op aanplakbiljet, affiche enz. staat uitgedrukt'. Wat betreft de pepernoten en suikergoed. Er werd niet zomaar een schaalje op tafel gezet, maar met gulle hand rondgestrooid door Zwarte Piet. Voor de herkomst van deze gewoonte moeten we nog veel verder terug in de tijd. Al in de oudheid werd begin december een vruchtbaarheidsritueel uitgevoerd waarbij er goede gaven werden rondgestrooid om de goden gunstig te stemmen met het oog op de toekomstige oogst. Overigens werden de pepernoten vroeger niet met suikergoed gemengd, maar met munten. De inspiratie voor deze gewoonte was te vinden in de legende van Sint Nicolaas, die op een dag een vader met drie dochters tegenkwam die zijn kinderen dwong de prostitutie in te gaan omdat hij geen bruidsschat kon betalen voor hen. Sint Nicolaas wierp de drie meisjes toen munten toe om hen dit lot te besparen.

Voor na de Tweede Wereldoorlog was het in de decembermaand altijd heel hectisch. Er werden in de aanloop naar het sinterklaasfeest op 5 december enorme hoeveelheden taai-taai en speculaaspoppen gebakken. De voorbereidingen begonnen

al in september. De laatste dagen werden alle bestellingen klaargemaakt en opgeslagen op de zolder van de bakkerij. De gezinnen waren toentertijd heel wat groter dan tegenwoordig en daarom werden de bestellingen soms met grote kisten rondgebracht. Als die dag alle bestellingen waren rondgebracht keek Toon in de kisten om te inspecteren wat er over was. Hij maakte van de overgebleven taai-taai en speculaaspoppen pakketjes. Vervolgens stuurde hij Wim en Henk op pad om bij verschillende klanten, waarvan hij wist dat er vanwege geldgebrek geen speciale sinterklaasbestelling geweest was, een pakje voor de deur te deponeren. Zo was het in die gezinnen toch nog een beetje sinterklaasfeest.

Ook rond de kerst was er sprake van grote drukte. Lange dagen werden er gemaakt om alle bestellingen klaar te maken en bezorgd te krijgen en alle beschikbare mankracht werd ingeschakeld. Eind jaren vijftig was Wim de dag voor Kerstmis, in heel guur en stormachtig weer, met de bakfiets in de Limmerkoog. Na terugkomst van het afleveren van een bestelling bij een klant zag hij nog net zijn volle bakfiets, waar de wind vat op had gekregen, de plomp in rijden. Weg waren alle nog af te leveren bestellingen. Vervolgens werd bij de andere bakkers in het dorp gekeken of er nog wat over was zodat de klanten alsnog tevreden konden worden gesteld.

Excursies

Ook al is het nog zo druk, al jaren komen er schoolklassen op excursie in de bakkerij. Dit begon toen Willem zelf met zijn kleuterklasje langs kwam en inmiddels organiseert hij zelf al weer vele jaren excursies voor kinderen in zijn bakkerij. Er wordt van alles verteld over het bakproces en natuurlijk mogen alle kinderen zelf ook wat bakken. Koekjes of een mooi broodje. Bij

Toonbank in 1958.

gelegenheid van de verbouwing van zijn filiaal in Limmen mochten kinderen afkomstig uit Limmen, Akersloot, Heiloo en Uitgeest verschillende broodfiguren maken en een eigen vlaai. Willem wil ze zo warm maken voor het bakkervak, maar hij geniet ook van de enthousiaste gezichten als ze hun eigengemaakte baksels zien.

Stuivertjes

Achttien jaar lang was er de stuivertjesactie. Iedere klant kreeg bij besteding van een rijksdaalder een stuiver, beplakt met een speciale sticker, cadeau. De mensen spaarden deze stuivers en deze konden dan voor de waarde van een dubbelkje weer worden ingewisseld voor producten. Door de invoering van de euro stopte deze actie en toen ontstond er een probleem. Er waren inmiddels zoveel stuivers in omloop, die toen natuurlijk massaal door de klanten werden ingeleverd, dat Putter een speciale regeling met de Nederlandse bank moest treffen om al dit kopergeld te kunnen inleveren. De muntjes moesten per achthonderd stuks, in speciale zakjes worden aangeboden. Eerst werd er nog driftig geteld bij de Putters maar al snel werd bedacht dat dit natuurlijk ook gewogen kon worden. Alle zakjes tezamen wogen ongeveer achthonderd kilo en de munten werden door een geldtransportauto opgehaald.

Verschillende andere acties zijn er geweest. Vanwege het millenniumjaar werd er iets gedaan met het getal 2000. Er kwam een prijsvraag voor de klanten en de prijswinnaar mocht, over het jaar heen verspreid, voor f 2.000.- besteden aan producten.

Toen de replica van het historische zeiljacht 'De Duyfken' in 2002 zou aanleggen in de Uitgeester wateren bedacht Willem een ludieke actie. Hij zou die week als reclameaanbieding 'zeebonken' maken. Een brood gemaakt naar een oud recept. Hij ging zelf in zijn roeiboot richting 'De Duyfken' om deze zeebonken aan de kapitein van het schip aan te bieden.

Verder worden er elk jaar meer dan 3000 oliebolletjes op oudejaarsdag gebakken die dan warm, rechtstreeks vanuit de bakkerij verkocht worden. Jarenlang heeft zus Petra dit voor haar rekening genomen maar sinds een paar jaar doet Willem dit samen met bakkersknecht Paul. Willem heeft een vernuftige aanpassing van zijn brooddeegmachine voor kadetjes gemaakt, om zo ook de ronde bolletjes van het deeg voor de oliebolletjes direct in de olie te kunnen laten glijden.

Tenslotte noemen we de activiteiten vanwege het 150jarig bestaan waarover we elders in dit boek verslag doen.

De nieuwe bakkerij in 1980.

Verbouwingen

In 1855 was er een piepklein winkeltje met ernaast en erachter woonruimte voor het gezin en aan de achterkant van het huis nog weer een bakkerij. Na de brand werd er weer voor een soortgelijke opzet gekozen. Op wat kleine aanpassingen na heeft dit bijna honderd jaar goed gefunctioneerd. In 1948 was er een heuse verbouwing van de bakkerij. Kennelijk was er na de oorlog weer vertrouwen in de toekomst en durfde men het aan om te moderniseren. In de oude oven werden takkenbossen gestookt maar nu kwam er een 'heet-water-oven' van de Belgische firma Depasse uit Brussel. Deze werd gestookt met kolen en sinds 1972 werkte hij op gas. In 1958 werd de winkel verbouwd en er kwam een mooie vitrinetoonbank voor de koekjes en het gebak. Ook werd er een broodsnijmachine in de winkel neergezet zodat de mensen ook gesneden brood konden kopen.

In 1971 werd de winkel vergroot zodat de hele voorgevel nu winkel was en in 1974 werd er een apart woonhuis achter op het perceel geplaatst zodat het hele woon/winkelpand als bedrijfsruimte in gebruik kon worden genomen. De ingang van de winkel werd verplaatst naar de zijgevel en de ruimten achter de winkel werden ingericht voor opslag.

De oude houten barg (schuur) achter het huis verdween in 1980. Deze barg was nog een overblijfsel uit de tijd dat er ook nog geboerd werd en deze ruimte werd de laatste jaren alleen maar gebruikt voor opslag en om de bedrijfsauto in te stallen. Vanwege de hierboven al genoemde schaalvergroting moest er meer ruimte komen voor de bakkerij. Er kwamen allerlei apparaten die nodig waren in het bakproces en die de handelingen van de bakker konden verlichten. Zo noemen we onder andere een opbolmachine, een afweger voor het deeg, kneedmachines, een voor-rijkskast en een na-rijkskast. Sinds kort zijn er twee computergestuurde rotatiewagenovens waar men zo een kar met broodpannen in kan schuiven. Per kar gaan er zo'n 140 broden in de oven. Elke morgen gebeurt dit wel vijf maal en op een gemiddelde zaterdag zelfs wel twaalf keer. Er kwam achter het huis een nieuw aangebouwde bakkerij met een groot magazijn met koelvriesruimte om al deze apparatuur te kunnen herbergen.

Toen Willem in 1994 de zaak van zijn vader overnam heeft hij de winkel nog weer wat vergroot. Het was nodig om alles goed te kunnen presenteren en om voldoende ruimte over te houden

voor alle klanten die vooral op zaterdag massaal de zaak bezoeken. Inmiddels was rond 1990 de winkelpui opgesierd met houten waterborden in oude stijl. Deze zijn versierd met opengewerkte motieven waarin vier puttertjes zijn verwerkt die de, op dat moment nog, vier generaties verbeelden. Ook een replica van een oude handkar, die begin 20^e eeuw werd gebruikt, is hoog naast de gevel aan het begin van de oprit geplaatst. Willem heeft ook ideeën om een doorzichtige oven te maken met glazen deuren die vanuit de winkelruimte zichtbaar is zodat de klanten kunnen zien wat er in de oven gebakken wordt. Dit zijn echter voorlopig nog toekomstplannen.

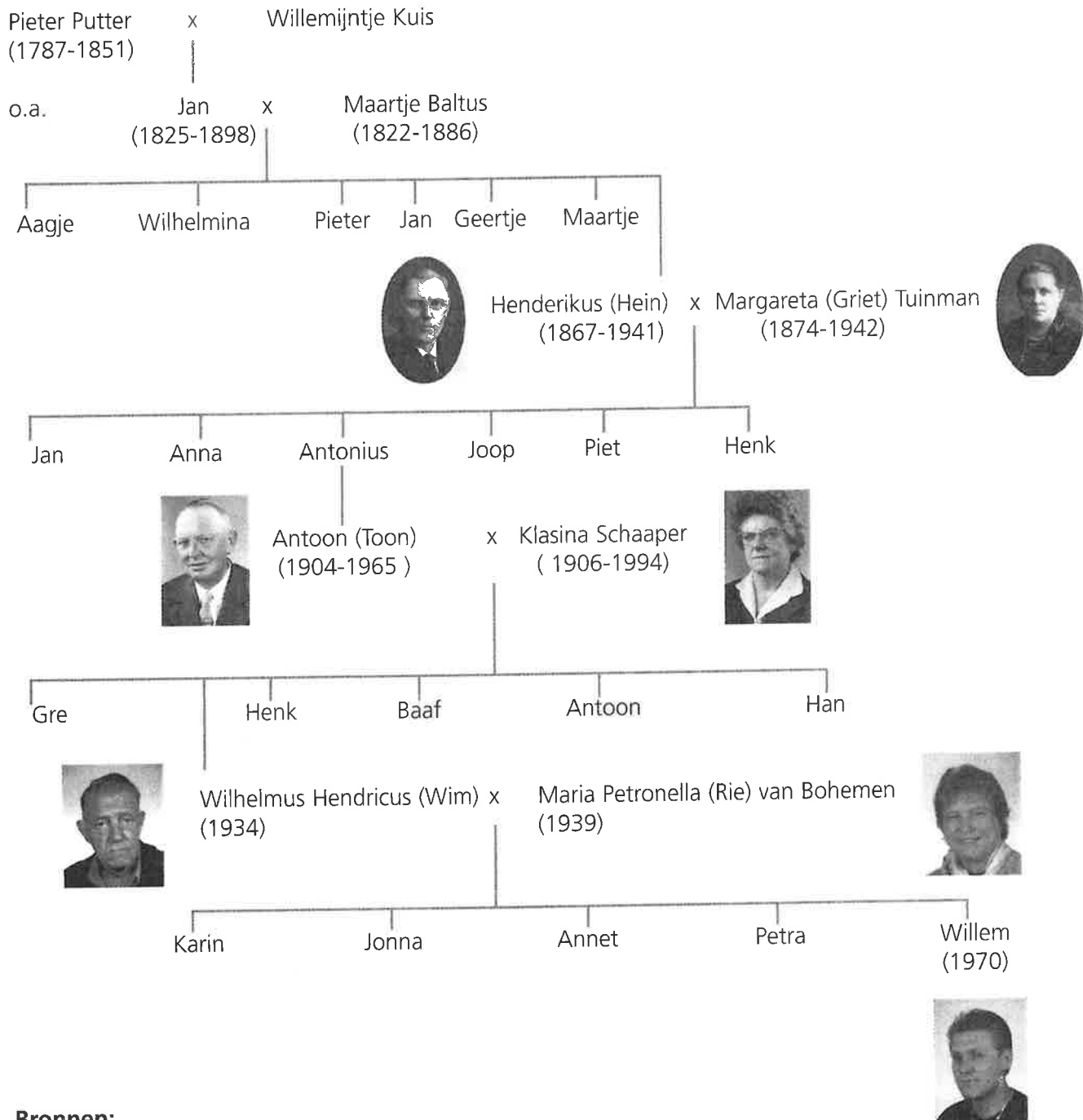
Voor alle Uitgeesters is het te hopen dat het op de Langebuurt nog heel lang elke dag zal geuren naar heerlijk versgebakken brood van bakkerij Putter. Aan Willem zal het niet liggen. De drie winkels en de drie andere verkooppunten vormen de basis voor een solide onderneming met in totaal twintig medewerkers en hij ziet de toekomst dan ook zonnig tegemoet.

De voorgevel wordt gesierd door een fraaie houten daklijst met opengewerkte stengels en bladvormen. Aan de top en de beide onderkanten zijn pilasters aangebracht met daarin zelfs vier puttertjes, prachtig gekleurde vogeltjes die aan deze gevel wel heel toepasselijk zijn.

Stamboom Putter

5 generaties bakkers op de Langebuurt

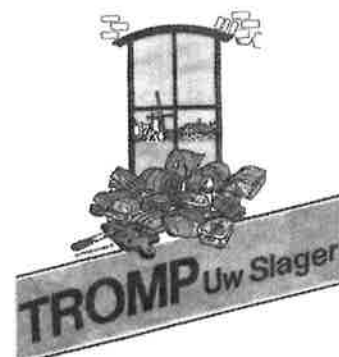

Bronnen:

- J.C. van der Loos, Geschiedenis van Uitgeest (Haarlem 1925)
- De Bakkers-Courant van januari 1897
- Tijdschrift Bakkerswereld van oktober 1980 en januari 2003
- www.brood.net
- www.chocoladefletter.net
- Wim en Riet Putter
- Diverse artikelen uit de Uitgeester
- Noord-Hollands Archief

100 jaar slagerij Tromp

Greet Enkt-Mors

De drie generaties: Hein Tromp, Piet Tromp en Wil Tromp.

Als u dit leest is de slagerij van Tromp verdwenen. Drie generaties Tromp zijn er in de afgelopen honderd jaar eigenaar geweest van slagerij Tromp op de Langebuurt. Het begon allemaal in 1905 met Hein Tromp. Hein was op 13 mei 1903 getrouwd met Klasina Cornelisse en zij gingen wonen in een gedeelte van de boerderij 'de Waardenburg' op de Hogeweg. Hein was van beroep boerenknecht, loonmaaier, huisslachter en krengenslager.¹ Een huisslachter werd ingehuurd door een boer waar een koe geslacht moest worden. Dit gebeurde dan op de boerderij zelf en vaak in de openlucht. Een krengenslager werd opgeroepen als er een noodslacht moest plaatsvinden. Een noodslachting is het zonder voorafgaande keuring doden van een slachtdier dat of door een ongeval of door een ziekte is getroffen en dat in levensgevaar verkeert en daardoor snel geslacht moet worden om tenminste het vlees nog voor consumptie te kunnen gebruiken.

Hein wilde graag een eigen slagingsbedrijf beginnen. Hij vond een geldschieder in de persoon van Johan Apeldoorn een herenboer en tevens wethouder die woonde aan het einde van het Westergeest. Hierdoor was Hein in staat om samen met zijn vrouw Klasien een slagerij te beginnen. Er werd een pand neergezet op Langebuurt 48 waarin een slagerij werd gevestigd.

In het archief van de gemeente Uitgeest vinden we een aan Tromp verleende hinderwetvergunning voor een 'Slachtplaats en slagerij' aan de Langebuurt onder nummer 1908-01.

Merkwaardig is, dat deze vergunning pas in 1908 werd afgegeven terwijl de slagerij in 1905 gestart is of zou men toen ook al last hebben gehad van traag werkende ambtelijke molens?

Aan de linkerkant van de gevel kwam de winkel

en rechts was een klein kamertje. Wil, de kleinzoon van Hein, weet uit de verhalen van zijn vader Piet, dat dit kamertje regelmatig door Apeldoorn zelf werd gebruikt. Hij zat dan in een stoel en bekeek de mensen die langs gingen en ontving er ook wel eens mensen. Wat ze er kwamen doen is niet geheel duidelijk maar het lijkt waarschijnlijk dat het ging om financiële zaken. Hij fungeerde voor meer mensen als geldschieder en hier was een prima centrale locatie voor het afhandelen van deze zaken. Misschien was dit een voorwaarde, die bij de geldverstrekking was afgesproken.

In het begin lag er in de etalage van de slagerij nog vlees uitgesteld. Later werd dit in verband met de strengere eisen van de keuringsdienst voor waren verboden en moest het vlees gekoeld bewaard worden. Het werd gekoeld in een dubbelwandige kast waar in de tussenruimte van de wand van de kast ijsstaven werden geschoven. Iedere week werden deze staven ijs gebracht door NV Ijsfabriek en koelhuis 'Ijsvries' uit IJmuiden. In de jaren vijftig kwam er een echte koelcel.

Hein was in het begin ook nog boerenknecht bij Dirk Lute die woonde aan de overkant op Langebuurt 45. Later had hij hier ook zijn eigen koetjes staan in de stal achter dit huis. Het vlees werd gebruikt voor de slagerij. Het was een hard bestaan. Naast alle werkzaamheden van de slagerij moesten de koeien ook nog iedere dag tweemaal gemolken worden. Want het waren in die tijd nog echte melkkoeien. Hier werd wel de kiem gelegd voor het latere handelen in vee waar zijn kleinzoon Hein zijn beroep van maakte. In die tijd gebeurde het vaker dat men twee beroepen had. Meestal was het bittere noodzaak om het hoofd boven water te houden.

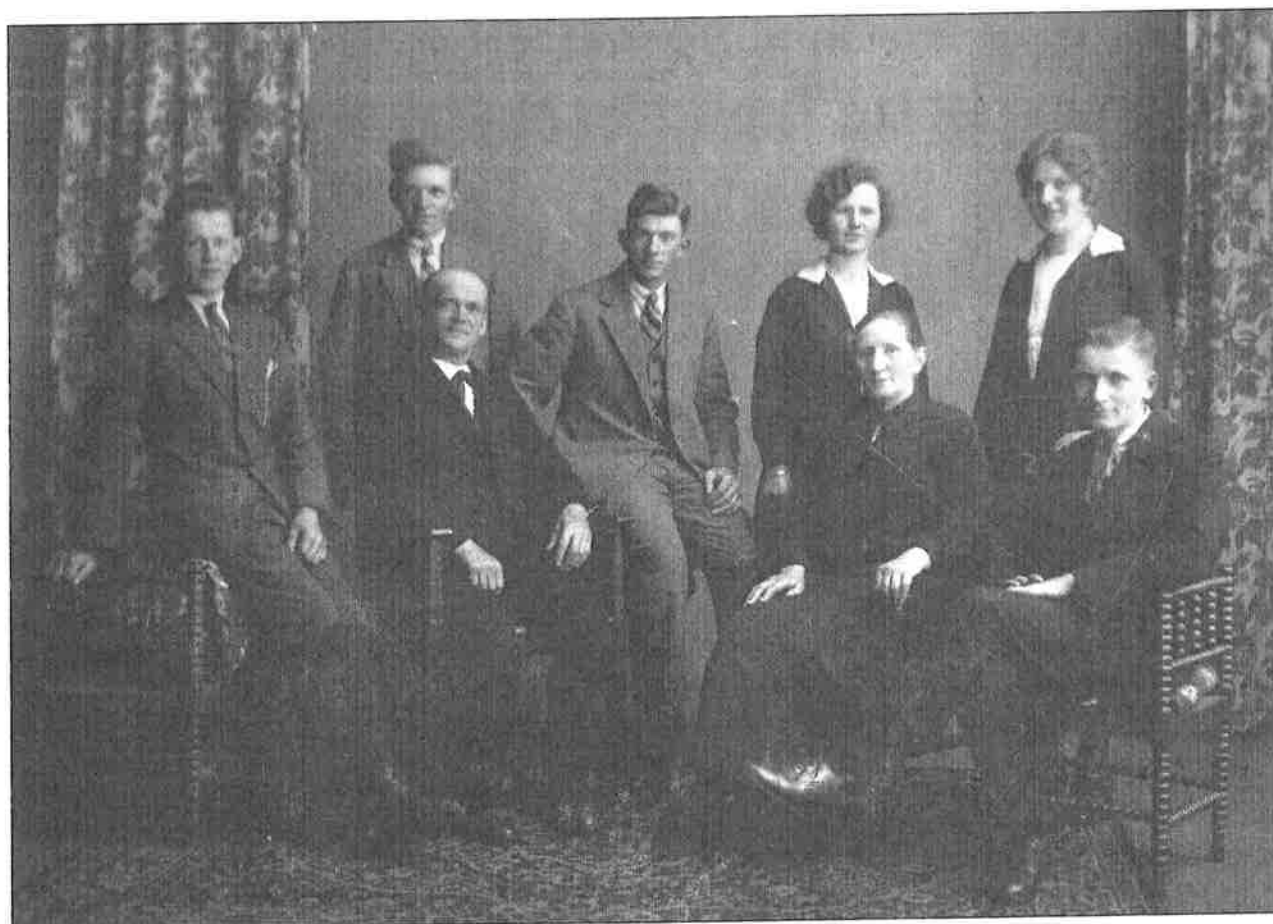

De slagerij omstreeks 1905 met Hein en Klasien die de oudste zoon Gert op de arm heeft. Rechts staat geldschieder Johan Apeldoorn.

Het gezin Tromp in 1932. V.l.n.r. Piet, Gert met daarvoor zijn vrouw Mien en dochter Clasien, Anna, moeder Klasien, Jan Wokke echtgenoot van Anna, zuster Engelbertha (Marie), Antoon, vader Hein en priesterstudent Klaas.

Er kwamen acht kinderen. De oudste, Gert (Gerardus) zou later handelaar in brandstoffen en transporteur van allerlei goederen worden. Hij vervoerde met paard en wagen, in de volksmond de 'kettenskar' genoemd, voor diverse tuinders uit het dorp de bloemen en groenten naar de veiling

Het gezin Tromp omstreeks 1925 waarschijnlijk genomen vlak voor de oudste dochter Marie naar het klooster vertrok. V.l.n.r. Piet, Antoon, vader Hein, Gert, Marie, moeder Klasien, Anna en Klaas.

in Beverwijk. Hij trouwde met Mien (Wilhelmina) Schaaper en ging wonen op de Meldijk. Anne (Anna) trouwde met tuinder en kaashandelaar Jan Wokke. Marie (Maria) ging naar het klooster van de zusters Ursulinen in Bergen, Johanna is jong gestorven, Antoon (Antonius) trouwde met Han (Johanna) Boots en werd poelier in Haarlem, Klaas (Nicolaas) werd priester. Hij werd later de bouwpastoor van de 'Pius X' kerk in plan de Hoef te Alkmaar. Daarna kwam Piet (Petrus) waarover hieronder meer. Tenslotte Miena die ook jong gestorven is.

Het was tot na de Tweede Wereldoorlog gebruikelijk dat al het vee, dat men aankocht of zelf opgefokt had, werd geslacht in de eigen slachtplaats. Deze was vaak gelegen achter de slagerij. In het begin van de jaren vijftig kwam de verplichting om alle dieren voor de slacht naar het slachthuis in Beverwijk over te brengen. In vroeger tijden kwam het voor dat als er een noodslacht moest plaatsvinden, dit ook gebeurde in ons eigen dorp. De noodslachtplaats werd aangewezen door de gemeente. Dit gebeurde vaak in de stal van Groen op Langebuurt 53 onder het keurend oog van een dierenarts. De heer Joop Teeling, vroeger slagern knecht bij slager Teijken op de Meldijk en later slachter in het slachthuis in Beverwijk, weet zich dit nog goed te herinneren. Rijksveearts J.H. Naafs, die woonde in het eerste huis rechts over de spoorbomen op de Kleis, trad vaak als keurmeester op.² Veelal werd er door de dierenarts eerst een oor afgesneden om te kijken of er donker bloed, een teken van ziekte, tevoorschijn kwam. Als het vlees werd afgekeurd moest het kadaver worden vernietigd maar als Naafs

Wim Groen met in de etalage nog net zichtbaar de zijden spek.

het vlees goedkeurde was er een vleesveiling bij Groen in de stal. Het vlees werd verpakt in perkamentpapier en omdat het binnen een korte termijn verkocht en gegeten moest zijn, was de prijs laag. Er werd maximaal 3- à 4 kg. vlees per klant verkocht. De mensen moesten zelf een krant meenemen om het gekochte vlees in mee te nemen. De dorpsomroeper Doris Berghuis, maakte een ronde door het dorp om de verkoping aan te kondigen.

Piet was eerst slagern knecht bij slager Korsman in Beverwijk. Hij nam in 1935 de zaak over van zijn vader. Het was midden in de crisistijd en vader Hein had moeite om het hoofd boven water te houden. Piet, toen nog vrijgezel, zette de zaak voort. Er is een 'bewijs van aangifte tot uitoefening van het bedrijf van slager en opgave der panden' waarop staat: 'den 15 oktober 1935 heeft P.A. Tromp Hzn. wonende te Uitgeest, Langebuurt 45 uitoefenende het bedrijf van slager verklaard, dat de panden, welke hij tot de uitoefening van dat bedrijf zal gebruiken, bestaan in de hieronder opgenoemde, en gelegen zijn als volgt: Woonhuis, winkel, slachtplaats en aanhoorigheden. Kad. Sectie B2226 en B 2064'. Ondertekend door de ontvanger te Uitgeest. Piet had voor het boerenwerk een knecht zodat hij zich voornamelijk hoefde bezig te houden met de slagerij. Het waren vaak jonge jongens uit het dorp die de dagelijkse arbeid in en om de boerderij deden. Ongeveer vijftien koeien moesten tweemaal daags gemolken worden. Ondanks zijn eigen veestapel ging Piet vaak op maandag voor dag en dauw op zijn brommer naar de veemarkt in Alkmaar en de laatste jaren samen met één van zijn zoons met de auto naar Schagen. Hier ging hij op zoek naar het beste vee en als hij zijn keus

INDIEN U PRIJS STELT OP
 eerste kwaliteit Rund-, Kalfs-,
 Varkens- en Paardenvleesch,
 fijne Vleeschwaren, Worstsoorten
 en eene nette en vlotte bediening
 dan is Uw aangewezen ADRES:

HS. TEELING

Middelweg 36   Telef. 52

Hygiënische Slagerij
 Electr. Koelrichting door Autofrigo

Advertentie in het gemeenteblad in de jaren dertig van slager Teeling. Middelweg 36 werd later vernummers naar 62.

gemaakt had werd er flink onderhandeld over de prijs. Dit ging natuurlijk gepaard met de nodige handjeklap.

Na de Tweede Wereldoorlog waren er zes slagerijen in Uitgeest, de meeste slageryen waren gevestigd aan de Middelweg. Slager Zweeris zat vanaf het begin van de twintigste eeuw op Middelweg 55. Eerst vader Jan en later zoon Jan. Vanaf 1965 werd deze zaak voortgezet door Bas de zoon van Jan. In 1972 werd de slagerij verplaatst naar een nieuw pand op Middelweg 89. Deze laatste nu nog bestaande slagerij in ons dorp is in 1992 overgegaan naar slager Dick Kok.

Op Middelweg 62 is heel lang een slagerij gevestigd geweest. Van oudsher was dit ook een paardenslager. Begin twintigste eeuw van slager Maarten Louw en daarna tot na de Tweede Wereldoorlog van Manus Teeling die daarvoor een slagerij had op Meldijk 10. Rond 1950 werd deze slagerij overgenomen door Arie Meijer en daarna eind jaren zestig voortgezet door Gerard Smit. In 1997 is hij gestopt met de slagerij en werd dit pand een woonhuis.

Kaldenbach zat op Middelweg 168. Hij had de slagerij na WOII overgenomen van de Wed. Zoon. Haar man Engel was tijdens de mobilisatie opgeroepen als militair in actieve dienst. Helaas kwam hij niet terug want hij is daar aan de gevolgen van nekkramp overleden. De oudste gegevens zijn uit 1898. Toen kwam Pieter Veldmans naar Uitgeest en begon in dit pand een slagerij, later overgenomen door zijn zoon Bernard. Deze werd door de malaise van de crisistijd in de jaren dertig genoodzaakt de slagerij te verkopen aan Engel Zoon. Deze slagerij verdween in de jaren zeventig.

Slager Degeling volgde voor de Tweede Wereldoorlog slager Fontijn op in de Schevelstraat. Na het overlijden van Degeling zette zijn dochter Alie samen met haar man Adriaan van Goethem deze zaak voort totdat in 1978 de meeste huizen moesten wijken voor het uitbreidingsplan Kerkbuurt. Op Meldijk 28 was er in de negentiende eeuw al een slagerij. De oudste naam die te achterhalen viel was van de gebroeders van Eck. Deze slagerij werd in 1918 voortgezet door Juul Teijken. In de jaren vijftig was het nog een korte periode de slagerij van Jan Vreeburg. Daarna is het jarenlang een viswinkel geweest van Klaas Groen.

Op maandag rook het in de Langebuurt vaak naar uitgebakken spek. Er werden in een grote ketel stukken rundvet verhit en in vloeibare vorm uitgegoten in vetvrije papieren 'potjes'. Dit vet werd

Een koe gekocht voor de slacht omstreeks 1925.

Misschien wel een 'Paaskoe'?

V.l.n.r. Piet, vader Hein, Dirk de Wildt, Marie, Antoon en Gerrit.

dan weer verkocht aan de klanten om hun vlees in te braden. Het werd verkocht in halfpounds- of pondspakjes. De kaantjes, een knapperig gebakken zout stukje spek, is het afvalproduct dat overbleef na het uitbakken. Men kon dit gebruiken als broodbeleg en het was in die tijd een delicatessen. Het gebeurde wel dat de burens op de Langebuurt, als ze roken dat er bij Tromp vet werd uitgebakken, langskwamen om te vragen of ze de kaantjes mochten hebben voor op de boterham. In die tijd werd alles nog met de hand gedaan. Fysiek zwaar werk was het maken van worst. Gemiddeld zo'n tachtig kg per week. De eerste machines voor het maken van worst kwamen in 1963 en dat was een hele verbetering.

Wim Groen Jz, die woonde aan de overkant op de boerderij op nummer 53, was als kind al veel in de slagerij te vinden. Hij mocht dan helpen met uitbenen en toen hij wat ouder was hielp hij ook bij het slachten. Als veertienjarige werd hij in 1952 knecht bij Tromp. Hij weet nog dat hij tweemaal per week een ronde maakte langs de klanten om te 'vragen'. Dit betekende langs de huizen gaan om te noteren wat men zoal nodig had. Vooral naar de afgelegen gebieden was het soms door weer en wind gaan geen pretje en later op de dag moesten deze bestellingen ook allemaal weer worden bezorgd. Begin twintigste eeuw was dit zelfs nog een dagelijkse gang. De huisvrouwen, vooral diegenen die verder weg woonden, kwamen nauwelijks in de winkel. Zij waren druk bezig met hun huiselijke besognes en hadden vaak grote gezinnen. In de jaren zestig werden de mensen wat mobieler en kwamen ze meer naar de zaak en toen werd het 'vragen' een wekelijkse ronde die gemaakt werd op donderdag door de knecht maar ook wel door slager Piet

Paaskoe in de jaren dertig. V.l.n.r. Piet, Hein, slagersknecht Jan Vreeburg, Cor Vreeburg en bollenboer Gert Meijer. De laatste twee waren de verkopers van de koe.

zelf, en daarna nog door één van zijn kinderen. Deze bestellingen werden dan vaak vrijdag klaargemaakt omdat het op deze dag altijd rustiger was in de winkel. Op zaterdag werden dan de bestellingen rondgebracht. Jarenlang was dit de taak van de slagersknecht. Je kon hem door het dorp zien gaan met de transportfiets, later met de brommer en de laatste jaren werden de bestellingen rondgebracht met een auto. Tot het overlijden van Piet in 1971 heeft dit geduurd. Wil weet zich nog te herinneren dat hij in de ijzige kou, in de elfstedentochtwinter van 1963, bestellingen

moest rondbrengen. Ook het urenlang uitbenen was in die kou geen pretje.

Dat er op vrijdag weinig klandizie was kwam omdat Uitgeest in die tijd voor meer dan de helft bestond uit Rooms Katholieke mensen. Vroeger was het verboden voor katholieken om op vrijdag vlees te eten omdat vrijdag volgens de Rooms Katholieke kerk een zogenaamde 'onthoudingsdag' was. 'Gij zult op onthoudingsdagen geen vlees gebruiken en op vastendagen vasten' leerde de katholieke catechismus. De gelovigen werden geacht op die dagen geen vlees van de dieren van het land te eten. Op vrijdag aten veel katholieken daarom een stukje vis of een ei bij de warme maaltijd. Tot ver in de twintigste eeuw heeft dit geduurd. Pas tijdens de roerige jaren zestig kwam hier verandering in. De versoepeling van de regels, die gedeeltelijk voortkwam uit het Tweede Vaticaans concilie (1962-1965) maar vooral door de ontkerkelijking in diezelfde tijd, zullen hier wel een belangrijke rol hebben gespeeld in de veranderde eetgewoonten.

Tijdens de veertig dagenvastentijd voor Pasen werd er uiteraard ook geen vlees gegeten. Alleen op de zondagen was het geoorloofd. Zo begon op Aswoensdag in huize Tromp steevast de grote schoonmaak. Vanwege het begin van de vastentijd was het in die periode uitzonderlijk stil in de

Het gezin van Piet in 1963 na de verbouwing van de winkel. Met v.l.n.r. Wil, Hein, moeder Annie met daarvoor Nel, Ineke en vader Piet.

zaak en dat gaf moeder Annie de gelegenheid om alles eens een goeie beurt te geven.

Overigens volgens het meest recente kerkelijk wetboek is de vrijdag nog altijd een dag waarop katholieken zich moeten onthouden van het eten van vlees, conform de voorschriften van de bisschoppenconferentie van hun land. De Nederlandse bisschoppenconferentie schreef in 1989 voor, dat de gelovige aan de plicht tot onthouding op vrijdag kan voldoen door zich in eten en drinken, in roken of in andere genoegens duidelijk te beperken. Vlees hoeft de gelovige dus niet meer persé te laten staan. Toch blijkt er nu nog steeds opvallend vaak vis op het menu te staan in zieken- en bejaardentehuizen op vrijdag. Deze traditie, eeuwenlang voorgeschreven door de kerk, zal op den duur wel verdwijnen.

In de tijd dat de dieren nog in de slagerij werden geslacht, liet men ook graag zien dat het met de kwaliteit goed zat. Zo was het de traditie om in de week voor Pasen de 'Paaskoe' aan de toekomstige klanten te tonen. Immers de mensen wilden met Pasen, na een tijd van vasten- en onthouding, maar wat graag een goed stukje vlees op hun bord. Dit tonen van de 'Paaskoe' gebeurde in sommige gemeenten zelfs door met het dier een rondgang door de buurt te maken. De slager trok met een vetgemeste, soms prachtig versierde koe door de straten. Op die manier konden klanten zien wat voor geweldige koe er zou worden geslacht. In verschillende dorpen was het traditie dat voor degene die de ronde met de koe deed hier en daar een fles jenever met een glaasje klaarstond. Menigmaal kwam het voor dat de sla-

Het huis 'de Overkant' op Langebuurt 45.

gers(knechten) toen ze thuiskwamen alles niet zo helder meer zagen maar gelukkig hoefde de koe nog niet onmiddellijk geslacht te worden. Na de Tweede Wereldoorlog was het de tijd van de wederopbouw. De gezinnen waren groot en elke dag vlees of vis, zoals men dat nu gewend is, was toen niet vanzelfsprekend. Dat was in die tijd voor maar weinigen weggelegd. Voor de zondag werd er een pan met vlees gesudderd waarbij er voor de maandag nog wel eens een restant overbleef en als er maar veel jus gemaakt was kon men daar ook op dinsdag de aardappelen nog mee begieten. Woensdag was het in Nederland traditiegetrouw gehaktdag. Veel Nederlanders zaten op die dag aan tafel achter een bal gehakt. De slaggers adverteerden hiermee en het werd een begrip in die tijd. Meestal kregen de klanten er gratis kruiden bij en je kon veel ballen draaien uit een kilo gehakt. 's Winters waren er stampotten waarin dan een worst of wat spek ging. Bij de grote gezinnen was de pan waarin de stampot gemaakt werd ook erg groot. Vaak was het zoeken in de pan naar een stukje worst of spek. Zo ging dat in die tijd. Er waren dikke plakken bloedworst waarin, naast spek en rogge, het bloed van de geslachte koeien was verwerkt. Dit werd gebakken en bij de warme maaltijd gegeten. Op de boterham deed men ook bloedworst of zoals de naam al zegt boterhamworst. Maar ook dat was niet altijd voor iedereen weggelegd. In veel gezinnen werd er na twee belegde boterhammen gemeld dat de derde en verdere exemplaren belegd moesten worden 'met tevredenheid'. Dit betekende alleen een dun laagje margarine en als je mazzel had nog een beetje suiker. Er waren mensen die vroegen naar 'een kwartje puntjes' van de snijmachine. Men wilde dan het afvalvlees, dat overbleef na het snijden van de vleeswaren op

Voor Wil bleef er toch nog tijd over voor zijn hobby voetballen. Het junioren B team van USVU in 1962 met v.l.n.r. achterste rij: coach Wim de Wildt, Rob Scholten, Jaap Zonneveld, Bert Pleijster, Nico Reulen, Nico Heijnis en Wil Tromp. Voorste rij: Piet Bloedjes, Piet Half, Ron v.d. Berg, Paul de Wildt en Peter Wijte.

Hein met oom Gert op de veemarkt in Schagen.

de snijmachine, kopen voor 25 cent. Voor de zondag werd er dan misschien een onsje rosbief, gelardeerde lever, ham of rookvlees aangeschaft en een stukje gekookte worst of leverworst.

In 1945 is Piet getrouwd met Annie Kuijs uit het Waarland. Zij gingen wonen achter de slagerij. Er kwamen vier kinderen die allen meegewerkt hebben in de slagerij. Oudste dochter Ineke trouwde ook weer met een slager, Dick de Roode uit Heemskerk. Daarna volgden de zoons Wil en Hein die later de derde generatie slaggers werden. Wil trouwde met Nel van Baar en Hein trouwde met Ina Onrust. Dochter Nel was de jongste, zij trouwde met Jan Tiebie de schilder.

Gelukkig kwam er in de jaren zestig langzaam een verbetering van de levensomstandigheden zodat men in staat was om vaker een stukje vlees op tafel te zetten. Ook de eetgewoonten en zelfs het tijdstip van de warme maaltijd veranderden. Na de Tweede Wereldoorlog was het nog gebruikelijk dat er 's middags warm werd gegeten en er 's avonds een broodmaaltijd was. Dit was mogelijk in die tijd, omdat de meeste mensen werkten

Goede worst van Piet Tromp

UITGEEST — Slager Piet Tromp, Langebuurt 45, zat wederom in de prijzen. Tijdens de in Deventer georganiseerde landelijke slaggersvakwedstrijd werd een eerste prijs toegekend voor de inzending leverworst en een eerste prijs voor de inzending gekookte worst (metworst).

Krantenartikel over de bekroonde worst.

en woonden in hetzelfde dorp. Filemeldingen op de radio bestonden nog niet, de meeste mensen hadden nog helemaal geen auto. Maar met de aanschaf van de auto en de ruimere middelen van bestaan werden ook buitenlandse reizen gemaakt. De mensen gingen op vakantie en ontdekten andere gerechten. Niet elke dag meer aardappelen en groente. Ook moest het allemaal sneller klaar zijn. De laatste jaren zijn er steeds meer makkelijk te maken producten gekomen. De mensen wilden gemak en hadden geen tijd om lang in de keuken te staan.

Het plotselinge overlijden van Piet in 1971 was een enorme schok. De vraag was hoe verder te gaan. Moeder Annie besloot om het samen met haar kinderen te proberen. De zoons hadden inmiddels wel de nodige vakdiploma's maar waren nog jong. In 1976 werd de zaak door Wil en Hein officieel overgenomen. Bij een nieuwe generatie hoorde ook een modernisering van de winkel. Het hele pand werd slagerij en men woonde inmiddels aan 'de Overkant' op Langebuurt 45. In juni 1977 was er de heropening van de verbouwde en vergrote winkel en slagerij.

De taken werden verdeeld. Wil voornamelijk in de slagerij en Hein had de zorg voor de boerderij.

80 JAAR SLAGERIJ TROMP

vier het feest met ons mee

AANBIEDINGEN

Maandag	Rookworst 100 gram	80 cent
Dinsdag	Saucijzen 100 gram	80 cent
Woensdag	Gehakt h.o.h. 100 gram	80 cent
Donderdag	Hamburgers per stuk	80 cent
Vrijdag en zaterdag	Schouderham 100 gram	80 cent
	Metworst 100 gram	80 cent

Advertentie vanwege 80 jarig bestaan in 1985.

Daarnaast was er voor hem veel werk in de worstmakerij want de meeste producten werden zelf gemaakt. Na de Tweede Wereldoorlog ging men in de slagersbranche veel arbeidsintensieve werkzaamheden afstoten. De vleeswaren en worsten werden vervaardigd in een fabriek. Zo niet bij de gebroeders Tromp. Zij zetten daarmee de traditie van hun vader voort. Vader Piet stond al bekend om zijn fijne vleeswaren en Wil en Hein gingen in deze lijn verder. Een gevleugelde uitspraak van Piet was 'Als je wilt blijven bestaan, zul je een specifiek eigen product moeten hebben. Niet iedereen hoeft het lekker te vinden, als het maar anders is dan bij de buurman'. Hein, die als kind al door zijn vader meegenomen werd naar de markt in Schagen, leerde na de vroege dood van vader Piet de fijne kneepjes wat betreft de inkoop van vee van zijn oom Gert.

Vele prijzen werden er behaald. De gekookte worst werd vele malen met goud bekroond. De heerlijke rookmaak maakte deze worst tot een ware delicatessen waarvoor menig oud-Uitgeester nog wel eens op de Langebuurt kwam.

Elke week waren er vaste rituelen. Maandag werden de varkens afgeleverd. Deze moesten dan uitgebeend worden en de vitrinetoonbank vulde zich met verse karbonades, speklappen en in de winter krabbetjes en knieschijven voor de erwtensoep. Dinsdags kwamen de koeien die Hein 's maandags op de veemarkt in Leiden gekocht had in vieren aan. Deze moesten dan verder ontvlied, uitgebeend en verwerkt worden. Tussen 1970 en 1980 kwamen ze makkelijk aan twee koeien en soms wel tien varkens per week. Dit zijn de topjaren van de slagerij geweest. Het waren wel altijd koeien en geen stieren die er gekocht werden hoewel er veel meer vlees aan

Prijskalf Nel in 1985 met v.l.n.r. Reinier Snel, Wil, Hein, Judith Tromp, Miranda Krom, Marieke Dam en Greet Smit.

een stier zit. Een stier weegt soms wel twee maal zoveel als een koe maar het vlees heeft minder smaak en is wat taaier en dan is er geen mooie malse biefstuk uit te snijden.

Opa Hein had vroeger echte melkkoeien maar vader Piet ging beginjaren vijftig over op het vetweiden en toen werden de melkkoeien zo langzamerhand vervangen door vleeskoeien. Vetweiden wordt gedaan met koeien die niet meer geschikt zijn om kalfjes te krijgen. Zo was er niet meer de dagelijkse plicht van tweemaal melken en er kwamen ook geen kalfjes die in het begin veel zorg behoeften. De kleinzoons van opa Hein hadden in de jaren tachtig een eigen veestapel opgebouwd bestaande uit zo'n 25 vleeskoeien. Het waren franse beesten van het limousineras, blonde aquitainers en piemontese koeien uit Italië. Naast de veemarkt in Leiden bezocht Hein ook regelmatig markten in het Oosten van het land en soms zelfs in België. Hij kwam thuis met prachtige 'goed bevelesde' beesten. Er werd in die periode wel weer mee gefokt. Het waren prima koeien die mooie kalveren kregen waarvoor prijzen werden behaald in de categorie 'Jong Buitenlands Vee'. Jaap Groen Jz. nam de dagelijkse zorg voor de boerderij op zich. Hij was er ook altijd bij als er een koe moest kalven en hij had de gewoonte om de kalfjes te vernoemen naar de vrouwelijke familieleden en het personeel van de slagerij. Zo kocht Hein rond 1980 een prachtige aquitainer koe die drachtig bleek te zijn. Het kalfje noemde Jaap Nellie naar zus Nel die door Jaap ook altijd zo werd genoemd. Na een paar jaar kreeg Nellie op haar beurt weer een kalfje die door Jaap Nel werd genoemd naar de vrouw van Wil. Deze werd liefdevol opgefokt en in 1985 was Nel 'het prijskalf' op de paasveetentoonstelling in Schagen. Nel werd na vier jaar geslacht. Nel, de vrouw van Wil, weet zich nog te herinneren dat zij in die periode even geen vlees gegeten heeft. De herinnering aan Nel en de wetenschap dat die waarschijnlijk op haar bord lag maakte haar spontaan een weekje vegetarisch.

In 1992 vond er een splitsing plaats. Hein trok zich helemaal terug als slager en koos voor het opfokken van en handelen in vleesvee. Dat is wat hij heden ten dage nog doet. Wil is met zijn vrouw Nel doorgegaan met de slagerij. Hein bleef natuurlijk wel zorgen voor de aanvoer van degelijk vetgemeste koeien.

In juli van dit jaar werd de slagerij gesloten. Wil, die al op zijn twaalfde begon met het rondbrengen van bestellingen vond het, temeer daar er

100 jarig bestaan in 2005 met v.l.n.r. Ronald Kramer, Wil, dochter Guusje, Nel, Bep Beekma, dochter Heleen, Nienke Kortekaas, Ardy Schellevis en zoon Piet. (de Uitgeester)

geen opvolger is, genoeg. Als kind had hij nog even de ambitie om een ander vak te kiezen. Hij was vaak te vinden bij buurman Brakenhof die een klein aannemersbedrijfje had. Iets bouwen en lekker knutselen dat leek hem wel wat. Het werd toch de slagerij en daar heeft hij nooit spijt van gehad. Hij omschreef het zelf zo: 'Je begint op maandag en op zaterdag is alles op en zit het geld in de knip. Veelzijdig is het ook; je bent personeelsfunctionaris, boekhouder, manager en onderhoudsmonteur. Een duizendpoot.'

Drie generaties Tromp waren slager op de Langebuurt. Ontelbare koeien zijn er uitgebeend, veel karbonaadjes en onsjes ham zijn er over de toonbank gegaan en duizenden worsten gemaakt. De laatste weken zijn er nog veel extra worsten verkocht die vacuüm verpakt, nog wel in menige diepvriezer terecht zijn gekomen maar erg lang zullen ze daar niet blijven want daarvoor zijn ze te lekker. Die beroemde worst van Tromp is nu een brokje historie geworden waarover straks alleen nog maar door de oudere generatie Uitgeesters met veel nostalgie gepraat zal worden.

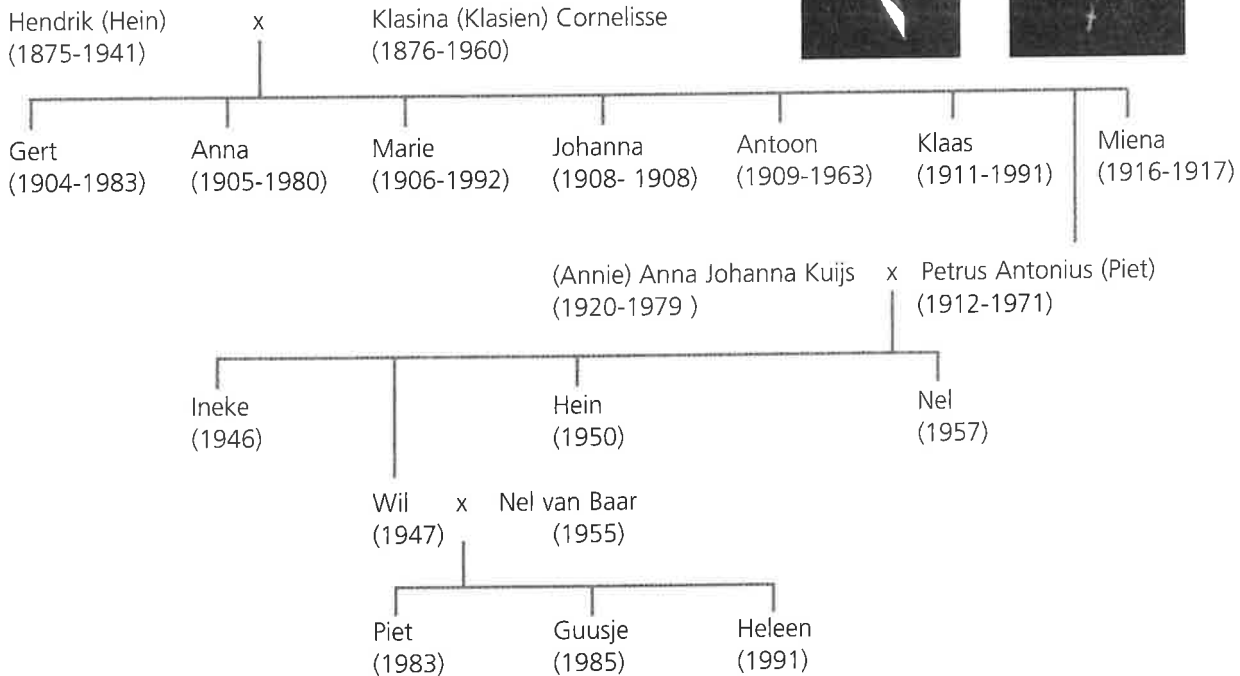
bronnen:

Wil en Nel Tromp
 Hein Tromp
 Ineke de Roode-Tromp
 Nel Tiebie-Tromp
 J. Teeling

B. Stolp-Teijken
 W. Groen
 J. Brandjes
 Vakblad slagerswereld juli 2005
 Diverse Uitgeesters
 Hinderwetvergunningen 1901-1080 archief gemeente Uitgeest
 Noord-hollands archief
 www.katholiek nederland.nl
 Encarta® - Encyclopedie. © 1993-2002 Microsoft Corporation/Het Spectrum.

1. Een kring is volgens het woordenboek een rottend kadaver van een dier. In Castricum bestaat nog het 'Krengenbos' aan de Oude Haarlemmerweg. Het dankt zijn naam aan het feit dat hier in het verleden de kadavers van dode dieren werden begraven die getroffen waren door de gevreesde antrax-bacterie die miltvuur veroorzaakte. Deze kadavers werden afgedekt met ongebluste kalk maar evengoed was het noodzakelijk om de plekken waar deze kadavers begraven waren te isoleren. Antrax-sporen kunnen jarenlang in de bodem overleven en dan zou de ziekte kunnen terugkeren als er weer vee op loopt te grazen.
2. Rijksveearts en tevens Hoofd van den Gem. Vleeschkeuringsdienst J.H. Naafs staat gemeld in de 'gids voor Uitgeest' met als ondertitel 'Land van bloemen en watersport'. Deze gemeentegids werd in de jaren dertig van de twintigste eeuw door het gemeentebestuur van Uitgeest met medewerking van de 'Vereeniging voor Vreemdelingenverkeer' uitgegeven en gedrukt door uitgeverij P. Bergema uit Maassluis. Dit gebeurde ter gelegenheid van de oprichting van de plaatselijke VVV.

Stamboom Tromp

Jubileumontbijt op de Langebuurt

Ter gelegenheid van het feit dat zowel bakkerij Putter als slagerij Tromp een jubileum te vieren hadden in 2005 werd er op 25 juni van dat jaar door deze twee winkeliers en hun personeel een ontbijt verzorgd voor de hele buurt en een aantal klanten. Totaal waren er ruim 160 gasten. Op deze zondagochtend werd door de omwonenden op de Langebuurt de vlag uitgestoken om te vieren dat bakkerij Putter 150 jaar en slagerij Tromp

honderd jaar op de Langebuurt gevestigd waren. Willem Putter en Wil Tromp hebben gedurende dit jubileumjaar gezamenlijk een aantal acties voor hun klanten georganiseerd. Het was een zeer geslaagde ochtend en ook de weergoden werkten mee. Er werd lang ontbeten met allerlei heerlijke salades en vleeswaren van Tromp en lekkere broodjes, tulband en spijsbrood van Putter. Een warm ochtendzonnetje begeleidde het geheel.

Kroniek 2006

Januari

- Het jaar begon roerig in Uitgeest. Tijdens de nieuwjaarsreceptie op het gemeentehuis was er een demonstratie van een aantal omwonenden van het speelterrein aan de Benesserlaan ter hoogte van de tandartsenpraktijk. Zij protesteerden tegen de plannen van het gemeentebestuur om huizen te laten bouwen op het terrein. De opbrengst van de grondverkoop was bedoeld om de begroting sluitend te krijgen. De actie had succes. De gemeenteraad ging niet akkoord.

Demonstratie tijdens nieuwjaarsreceptie

- De zaalvoetbalvereniging 'Recreatie Zaal Voetbal Vereniging' (RZVV) bestaat 25 jaar. Begonnen als vriendenclub met enkele teams van vooral Uitgeester bloemenbedrijven om de verloren uurtjes in de nieuwe sporthal op te vullen, is deze club uitgegroeid tot een volwaardige vereniging. Maar het is tevens een echte vriendenclub gebleven met inmiddels meer dan tweehonderd leden.
- In deze maand is er nog een jubileum. De gymnastiekvereniging Unitas met meer dan vijfhonderd leden bestaat 35 jaar. Deze vereniging is ontstaan na een fusie in 1971 van de R.K. Uitgeester Sport Vereniging (USV) en de Gymnastiek Vereniging Uitgeest (GVU).
- Apotheek Scharlei viert op 24 januari 2006 zijn 25 jarig bestaan.

Februari

- Oud wethouder Jan Krom, geboren in 1918, overlijdt. Hij was 25 jaar wethouder van Uitgeest.

- Ter gelegenheid van de Nationale voorleesdag leest burgemeester Jaap Kroon voor aan de leerlingen van de R.K. 'Binnenmeerschool'.

Burgemeester Jaap Kroon

Maart

- Op 7 maart had Uitgeest een landelijke primuur. Tijdens de stemming voor een nieuwe gemeenteraad stonden er op de kieslijst niet alleen namen maar ook foto's van de kandidaat raadsleden. Dit alles was een initiatief van Lou winter die hiermee zelfs de landelijke dagbladen haalde.

Stemcomputer met foto's van de kandidaten

- Raadslid Jan Komen werd bij zijn afscheid van de raad benoemd tot lid in de orde van Oranje Nassau vanwege twaalf jaar raadslidmaatschap voor Progressief Uitgeest.
- In de wijk de Kleis is een gezondheidscentrum in gebruik genomen. Het gebouw huisvest een huisartsenpraktijk, een praktijk voor fysiothera-

pie, een psychologenpraktijk, een consultatiebureau en een apotheek.

- De bond voor Plattelandsvrouwen bestaat veertig jaar. Zij organiseren al jaren elke maand bijeenkomsten en excursies voor hun leden op allerlei gebied. Dit jubileum werd onder andere gevierd met een historische rondwandeling door Uitgeest.

April

- Het nieuwe politiegebouw gevestigd aan de dokter Brugmanstraat wordt in gebruik genomen.
- Cafeteria Paviljoen Meerzicht van Michael Damstreek aan het Oeverpark Dorregeest is na een algehele renovatie heropend.
- De 'Uitgeester Staalmeesters' zijn herontdekt. Dit schilderij dat werd geschilderd in 1931 door de Uitgeester W. Tol in opdracht van Pieter v.d. Eng, kastelein en houtfabrikant die woonde op de Hogeweg, was een aantal jaren zoek. Na het gereedkomen heeft het eerst enkele jaren gehangen in het cafe 't Hoog maar omdat het daar eigenlijk te groot voor was werd het overgenomen door Matton van Hotel de Ooievaar. Jarenlang heeft het de kofiekamer gesierd. Op het schilderij stond de voltallige gemeenteraad van Uitgeest geportretteerd in de stijl van Rembrandt van Rijns schilderij 'de Staalmeesters'. Naar aanleiding van een verhaal in de Uitgeester geschreven door Frans v.d. Eng kwam de aap uit de mouw. Frans vroeg om informatie over dit schilderij, hij is een zoon van de eerste eigenaar. Het schilderij hangt nu in het restaurant van Bob's Party Centrum aan de Westerwerf

'Staalmeesters van Uitgeest'

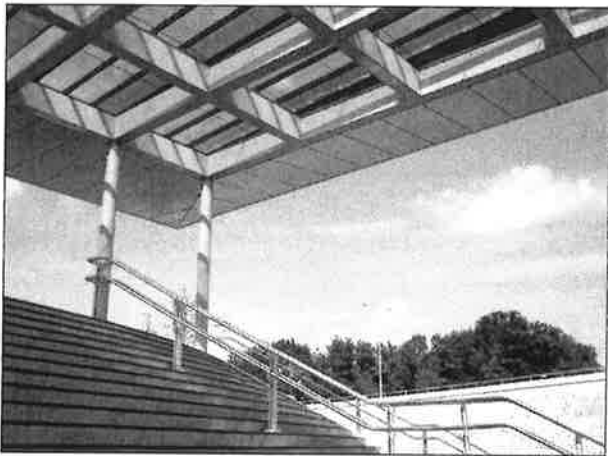
v.l.n.r. Herman Twaalfhoven van beroep bollenkweker, Kees Krom van de stomerij, burgemeester van Lith, Jan Apeldoorn agrariër, gemeentesecretaris Jan van Nienes en Arie Starreveld van de koekfabriek

naast een Delfts blauw bord met dezelfde afbeelding. Hierop staat het jaartal 1921. Uit betrouwbare bron weten wij dat het toch echt gedateerd moet worden op 1931.

- De R.K. begraafplaats is gereconstrueerd. De stijging van het grondwater en de ligging aan het Binnenmeer maakten ingrijpen noodzakelijk. De gehele begraafplaats werd tachtig centimeter opgehoogd en onder de hoofdpaden werd drainage aangelegd. Dit alles vanwege nieuwe wettelijke normen.
- Bij de jaarlijkse lintjesregen werden in Uitgeest twee mensen onderscheiden. Kees Hansen en Henk van Hees zijn geridderd in de orde van Oranje Nassau. Hansen vanwege zijn inzet voor de publieke zaak zowel binnen als buiten zijn functie als gemeentesecretaris en van Hees voor zijn inzet bij belangenbehartiging van ondernemingen en ondernemers in de bouw- nijverheid en in de funderingssector.

Mei

- De 'Melksuikerfabriek' (HMS) aan de Provinciale weg sluit na 106 jaar haar poorten. Op 12 mei werd er voor de laatste keer wei aangevoerd en verwerkt. Er wordt gepraat over woningbouw op deze plek.
- Aannemersbedrijf J.M. Putter viert haar veertigjarig bestaan. Veel beeldbepalende gebouwen zijn er in Uitgeest de afgelopen veertig jaar door dit bouwbedrijf gemaakt. Onder andere bejaardenhuis Geesterheem, de Bibliotheek, het Ooievaarcomplex en het nieuwe gemeentehuis werden gebouwd. Piet Goeman viert in september dat hij veertig jaar in dienst is als timmerman bij het bouwbedrijf.
- Op zaterdag 13 mei was het groot feest in Uitgeest. Vijf jaar lang is er gewerkt aan grote projecten in het stationsgebied. Zo is er een autotunnel en een fietstunnel onder het spoor door gerealiseerd. Verder is er een geheel vernieuwd Stationsplein verzezen met veel allure. De voltooiing van het project 'Onder het spoor door' werd groots gevierd. Er was een ouderwetse kermis maar ook futuristische attracties en veel sport en spel. Verder was er straattheater en een groot podium met tal van artiesten voor jong en oud. Ook reed er die dag een stoomtrein en menig Uitgeester heeft hiermee een nostalgisch ritje gemaakt. In samenwerking met de Vereniging Oud Uitgeest was er een expositie in het gemeentehuis met oude en recente foto's, schilderijen en filmmateriaal over het stationsgebied te zien.

Fietsenstalling en trappen/dak nieuwe Stationsplein

Juni

- Eind juni wordt het 125-jarig bestaan gevierd van de Uitgeester vrijwillige Brandweer. Tevens wordt aangekondigd dat er een nieuwe eigentijdse brandweerkazerne op de Westerwerf achter de gemeentewerf zal komen.
- De juniorafdeling van musicalgroep Time Square had zijn eerste voorstelling.
- Ons ere-lid Jaap Krom is in juni op de leeftijd van 92 jaar overleden. Hij was ruim 35 jaar hoofdredacteur van 'de Uitgeester' en heeft

Time Square Junior

menig artikelen over de geschiedenis van onze plaats geschreven. Ook was er in 1980 de uitgave van een boek 'Het Molenrijk Uitgeest' waarin hij veel over de historie van ons mooie dorp heeft vastgelegd voor volgende generaties.

Juli

- Per 1 juli is er op het Industrieel Erfgoedpark 'De Hoop' een opleidingsinstituut voor houten bootbouw onder de naam 'De Bootbouwschool' gevestigd. De school leidt mensen op in het op een traditionele manier bouwen van houten bootjes en aan houten boten gerelateerde activiteiten. De vestiging van de school op het terrein van het erfgoedpark past in het streven om op het park de effecten van de uitvinding van Cornelis Corneliszoon van Uitgeest, de windaangedreven houtzaagmolen, aan de bezoekers duidelijk te maken.

Bootje van de bootbouwschool

- Mevrouw A. E. Koningsveld-den Ouden wordt waarnemend burgemeester van Uitgeest.

Augustus

- Op de plek waar voorheen 'De Ooievaar' stond is een prachtig appartementencomplex verzezen. Daarnaast, waar voorheen café Bourgonje was, komt het nieuwe dorps huis 'De Zwaan'.
- Op 24 augustus heeft Nederland voor het eerst de nationale 'Naturalisatiedag' gevierd. Ook in Uitgeest werden twee nieuwe Nederlanders in het zonnetje gezet. Het waren mevrouw Solana Quessada en mevrouw Valera. Zij werden ontvangen op het gemeentehuis en ontvingen bloemen en diverse cadeau's.

September

- Het dorps huis 'De Zwaan' wordt op 1 september feestelijk geopend. Het is het onderkomen geworden voor veel verenigingen en ook de

Ooievaarderscomplex

'Stichting Uitgeester Senioren' (SUS) is er ondergebracht. Er was onder andere een optreden van de Uitgeester Dixielandband 'The Upmates'

The Upmates

- Industrieel Erfgoedpark De Hoop (IEDH) wordt opgenomen in een route die langs historisch industrieel erfgoed loopt. Deze Europese Route van het Industrieel Erfgoed (ERIH) is een spannende ontdekkingsstocht naar de mijlpalen van de Europese industriële geschiedenis en kwam tot stand met ondersteuning van de Europese Unie.
- De 'Protestantse Gemeente Uitgeest-Akersloot' werd in de Hervormde kerk bevestigd door middel van ondertekening van een notariële verenigingsakte.
- Traditiegetrouw mochten op de laatste dag van de openstelling van het zwembad de Zien alle Uitgeester honden samen met hun baasjes komen zwemmen.

Oktober

- In het nieuwe dorps huis de Zwaan opende toneelvereniging Vondel het culturele seizoen met een opvoering van 'de Jantjes'.

De Jantjes door Vondel

November

- Genesisius viert in dorps huis de Zwaan haar zestigjarig jubileum met het toneelstuk 'Gewoon te gek'.
- Eindelijk heeft 'de Dorregeester' molen zijn wieken terug. De roede bestaande uit twee wieken was ingescheurd en werd om veiligheidsredenen verwijderd. Zodoende zag men in het landschap al twee jaar deze molen met slechts twee wieken en kon de molen ook niet malen. De nieuwe roede die al wel aanwezig was, kon vanwege problemen met het recht van overpad niet geplaatst worden. Een Japanse filmploeg wilde de plaatsing van de roede graag meemaken. De Japanners, op bezoek in Nederland, waren bezig met een tv-programma over Nederlandse molens. Het uitgangspunt was om molens die nog in functie zijn te traceren en daar dan een reportage van te maken. Ook wilden zij de restauratie aan een molen filmen. De Japanners sponsorden een deel van het werk. Uiteindelijk werd de roede aangevoerd via het water met een boot met daarop ook de Japanse filmploeg die natuurlijk alles vastgelegd heeft voor uitzending in Japan.

Dorregeestermolen met nieuwe roede

December

- De firma SIRO is al generaties lang een begrip in Uitgeest. Gerrit Roozendaal mede-eigenaar van deze zaak en verantwoordelijk voor de ijzer- en gereedschappenafdeling neemt na 44 jaar afscheid van zijn klanten.
- In het nieuwbouwplan Waldijk worden de eerste huizen opgeleverd aan de buitenkant van het plan langs de spoorlijn. Binnen een paar jaar zal dit helemaal volgebouwd zijn met huizen en zal het aanzicht vanuit de trein en de erlangs gelegen snelweg A9 danig veranderd zijn.

Startende bedrijven/jubilea.

- In januari start Paul Stam met een klein aannembedrijf onder de naam Stam bouw.
- Annet de Jeu-van Tol heeft een praktijk geopend voor voetreflextherapie.
- Evelien Kuijs opende eind februari onder de naam Anique een Schoonheidssalon & Pedicure op de hoek Langebuurt/Meldijk.
- Op 1 maart start er aan de Pr. Beatrixlaan een kinderkledingwinkel genaamd Brinn.
- In maart start ook aannemersbedrijf Piet Putter evenals Marie José Hoogeboom als vakfotograaf.
- In het nieuwe kantorengedebouw op de Westerwerf opent in april Smits keukens van René Schellevis zijn deuren.

- Een nieuw taxibedrijf vestigt zich in Uitgeest onder de naam CALTAX.
- Susan Twaalfhoven opent in mei een massagepraktijk voor sportmassage en voetreflextherapie op Westergeest 16.
- Dierenspecialzaak en ruitersportzaak Papion aan het Westergeest, ooit begonnen als trimsalon, bestaat in mei 25 jaar.
- Technisch installateur René Berkhout vestigt zich in mei als Berkhout Electrotechniek en Beveiliging.
- Sport- en Tenniscentrum is heropend. Er zijn nu ook nieuwe dartbanen en squashbanen en mogelijkheden om te biljarten.
- Sinds Juli is gevestigd bij de Ruijter Makelaardij op de Prinses Beatrixlaan Goed-Plan BV van Bas Zaadnoordijk. Het is een adviesbureau voor hypotheek, pensioenen, verzekeringen en andere financiële zaken.
- In september opende Mehmet Kaya het bedrijf Mekan aan de Middelweg. Een afhaalcentrum gespecialiseerd in Turkse gerechten. Ook in september start op de hoek Middelweg/Verzetstraat een Stomerij en kledingreparatiebedrijf.
- Alles op het gebied van computers onder de naam Computer-Connections start in december op het adres Middelweg 95a dit is om de hoek in de Pr. Beatrixlaan.

Foto's : uit de collectie van de Uitgeester en B. Enkt

Luchtfoto van bouwplan 'de Waldijk' anno 2006 met veel huizen in aanbouw

Het boekje dat u zojuist hebt gelezen
is een onderdeel van het werk van de
historische 'Vereniging Oud Uitgeest'

Gaat uw belangstelling ook uit naar
locale geschiedenis, stamboomonderzoek,
archeologie en andere bijzonderheden uit
het verleden?

Dan kan de 'Vereniging Oud uitgeest'
veel voor u betekenen!

Leden van deze vereniging ontvangen
twee keer per jaar een nieuwsbrief, in het
voorjaar een exclusieve kunstplaat en aan
het eind van het jaar het jaarboek
'Hutgheest'.

Voor slechts € 15.- per jaar bent u lid van
de historische 'Vereniging Oud Uitgeest'.
Ons adres is: Het Regthuys, Kerkbuurt 3,
1911 CM Uitgeest.

